

№ 155

НАРОДНО СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Студентска програма за законодателни проучвания

София 1000, пл. Ал. Батенберг №1;
Тел.: (+359 2) 939 2140; (+359 2) 939 3487; Факс: (+359 2) 980 32 68; e-mail: students@nt52.parliament.bg
Web page: <http://www2.parliament.bg/students/>

ЗАКОНОДАТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ

Тема:

**Развитие на военната промишленост в
България 1944 – 2009г.**

София, май 2010 г.

Народно събрание на Република България

Тема: “Развитие на военната промишленост в България 1944 – 2009г.”

ВЪЗЛОЖИТЕЛ НА ПРОУЧВАНЕТО: Заместник председател на Народното събрание – Лъчезар Иванов.

ИЗПЪЛНИТЕЛИ:

Помощник координатор: Делян Нейков Иванов – студент от Великотърновски университет.

Законодателни сътрудници:

1. Соня Дончева,
2. Радослав Красимиров Федотов,
3. Даниела Йорданова Неделчева,
4. Диляна Николаева Савова,
5. Станислав Борисов Стоянов,
6. Магдалена Христова Илиева,
7. Илиан Сашов Тодоров
8. Ивайло Миролубов Минков.

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: проф. Георги Бахчеванов

КООРДИНАТОР: Евгения Попова

май 2010 г.

СЪДЪРЖАНИЕ.

РЕЗЮМЕ.....	.4-27 стр.
-------------	------------

ТАБЛИЦИ ЗА ОТДЕЛНИТЕ ПЕРИОДИ ПО ГОДИНИ

1944 – 1947 Следвоенна икономическа криза и начало на промените28 стр.
1948 – 1953 - Въвеждане на съветски икономически модел29-34 стр.
1954 – 1963 - Промени в съветския икономически модел35-50 стр.
1964 – 1968 - Икономическа реформа51-55 стр.
1969 – 1978 - Период на ускорено развитие56-70 стр.
1979 – 1981 - Нов икономически механизъм71-73 стр.
1982 – 1989 - Икономически проблеми и опити за преустройство	74-85 стр.
1990 – 2000 - От планова към пазарна икономика86 стр.

ПРИЛОЖЕНИЯ

1. Развитие на Българската военна промишленост 1941 – 1948 година.....	.87-97 стр.
2. Военно промишлено предприятие „Аркус” АД, гр.Лясковец.98-106 стр.
3. Военно промишлено предприятие „Оптикоелектрон груп” АД	107-110 стр.
4. Военно промишлено предприятие “Терем” ЕАД – София.....	111-120 стр.
5. Военно промишлено предприятие „Кинтекс” АД – София	121 стр.
6. Приватизация на обекти от военно-промишления комплекс (1990- 2004).....122 -140 стр.
7. 2000 – 2009 - Развитие на въоръжението след приемането на България в НАТО..	.141-151 стр.

РЕЗЮМЕ

на законодателно проучване на тема

„Развитие на военната промишленост в България 1944 – 2009г.“

Военната (отбранителната) промишленост е особен вид промишленост, произвеждаща продукция за военни цели - оръжие, бойна техника, боеприпаси, екипировка и прочие. Тя има важна роля във военната икономика и затова създаването и развитието на собствена отбранителна промишленост е задължително условие, което гарантира отбраната и националната сигурност на всяка страна.

Независимо от това какви са мотивите, основната цел на отбранителната индустриална база на всяка страна е разработването и производството на оръжие, бойна техника и други изделия с военен характер. Тяхното количество, качество и разновидност са в пряка зависимост от възможностите и потребностите на съответната страна.

Проучването включва изследване на българското законодателство на ниво законова уредба и подзаконовни нормативни актове относно развитието на военната промишленост в България 1944 – 2009 година.

Започнала развитието си с ограничен ресурс от сили и средства, през годините след Освобождението, военната промишленост на България непрекъснато увеличава потенциала си в количествено и качествено отношение, за да придобие измерения на отраслов индустриален комплекс през периода на Социализма.

В годините след Втората световна военнопromишления комплекс постепенно осигурява на България статут на един от водещите световни производители и износители на продукция със специално предназначение.

След 1945 г. стратегическите възгледи на държавното ръководство за развитието на българската отбранителна промишленост могат да се определят, чрез изследването на някой ключови елементи, като:

- Структура на военната промишленост и организационни мерки за изграждането ѝ;
- Приоритетни структурно-технологични направления на българската отбранителна промишленост;
- Териториално разпределение на предприятията от отбранителната промишленост; Определяне на мястото на сектора и ролята му за развитие на цялостната икономика на страната;
- Реализация на продукцията на предприятията от отбранителната промишленост в рамките на Варшавския договор и СИВ, както и реализацията на трети външни пазари;
- След Втората световна война можем да открийм три основни периода в развитието на отбранителната промишленост в страната:
- От края на Втората световна война 1945г. до 1990г. – периода на тоталитарно управление и планова икономика и членство във Варшавския договор и СИВ;
- От 1990г. до 2004г. – прехода от тоталитарно към демократично управление и от планова към пазарна икономика;
- От 2004г до наши дни – периода на пълноправно членство в НАТО и ЕС.

1. Стратегически възгледи за развитие на българската отбранителна промишленост в периода 1945 – 1990г.

Веднага след края на Втората световна война българската отбранителна промишленост се ангажира усилено с ремонта и привеждането в готовност на въоръжението и техниката, участвали във военните действия. Ремонтират се и голямо количество трофейна техника. В периода на първия двугодишен стопански план се правят и първите стъпки за превъоръжаване на Българската армия. Запазена е кореспонденцията между Г. Димитров и Сталин за оказване на съветска икономическа и военнотехническа помощ. Полагат се основите на превъоръжаването на Българската армия със съветско оръжие и бойна техника.

Структура на военната промишленост

На 31.05.1947г. е изпратено писмо от Г. Димитров до Й. Сталин за оказване на съветска икономическа и военна помощ, свързана с ликвидацията на бившето немско имущество в България и въоръжението на българската армия(1). На 08.07.1947г. е изпратена секретна телеграма от Й. Сталин до Г. Димитров за неучастие в съвещание за „Плана Маршал“, защото инициаторите на съвещанието от 12 юли (Англия и Франция) не отчитат суверенитета и икономическата самостоятелност на малките страни и целят създаването на Западен блок, включващ Западна Германия(2).

През декември 1948г. с постановление на Министерския съвет, военните фабрики се обединяват в Държавно индустриално обединение „Металхим“(ДИО), в което се включват: „ДВФ – Казанлък (по-късно Завод № 19 и „Арсенал“), ДВФ – Сопот (по-късно Завод № 11 и ВМЗ – Сопот), ДВФ – Карлово (по-късно Завод № 15 и Комбинат за трактори), ДВФ – София (по-късно завод № 12 и Завод „Средец“), фабриката в Казанлък (по-късно Завод № 13 и обединение „Хидравлика и пневматика“), и ДВФ – Ловеч (по-късно Завод № 14 и завод „Балкан“)(3).

През 1950г. е прието решение за създаване и управление на военните заводи(4). През 1950г. е направено предложение за подобряване на дейността във военните заводи(5). В писмо изложение от 1950г. от колектива на „Завод 14-Ловеч“ до ЦК на БКП се оповестява дейността и бъдещото развитие на завода (6).

През 1951г. е направено предложение за ръководство на военния завод Вазовград (Сопот) (7). През 1951г. с протокол „Б“ на Политбюро е взето решение за създаване на Координационен Комитет за съгласуване мероприятията по изграждане на въоръжените сили в страните с народна демокрация(8). От 1 март 1951г. до декември 1952г. в завод „Климент Ворошилов“ се изработват нови модели апаратура и се модернизират старите нискокачествени усилватели, радиоприемници и портативно приемно предавателни станции(9).

През 1953г. са направени капиталовложения на Министерството на Народната Отбрана за строително-монтажни работи в размер на 1 700 994 лв., машини и съоръжения - 107 700 лв., за гео. работа на обект- 265лв. (10) На 11.06.1953г. се издава протокол за доставка на самолети от СССР за България, във връзка с искането на НРБ за доставката на самолети Миг-15 и предоставяне на кредити за тяхното изплащане от правителството на СССР(11). С решение „Б2“ от 26.01.1954г. Политбюро моли Съветското правителство да изпрати 15(петнадесет) души съветници за отрядите на гранични войски при МВР(12). С протокол „Б“-15 на заседанието на Политбюро на ЦК на БКП от 18.11.1954г. е взето решение на Политбюро за доставка на ново оръжие за Българската авиация от СССР(13). От 1954г. има информация от паторгата на ЦК на БКП при завод-11 Вазовград (Сопот) (14). През 1955г. е издаден доклад от министъра на тежката промишленост до ЦК на БКП, за прекратяване дейността на завод 14 – Ловеч (15).

От 1955г. има информация, относно специализации и обмяна на опит в СССР за усвояване на ново производство в завод 11 и завод 15 (16). През 1955г. е прието

решение, във връзка с производството на взривни вещества в химическата промишленост (17). На 22.01.1955г е взето решение на Политбюро, относно развитието на БНА за периода 1955г-1959г. Политбюро счита, че главната задача на армията е нейното реорганизиране, превъоръжаване с нови образци, оръжия и бойна техника и нейното моторизиране с цел да се превърне в съвременна армия. Предвижда се до 01.03.1955г. да се представи план за утвърждаване от Министерски Съвет за военно производство на НР България за периода 1955-1960г. Задължава се Министърът на народната отбрана до 15.04.1955 г. да представи план за оперативната подготовка на страната, като се предвиди строителството на 5(пет) аеродрума. С настоящето решение се отменя решението на Политбюро на ЦК на БКП от 29.10.1954г. (18) На 12.04.1955г. се прави разузнавателен анализ на ЦРУ за антикомунистическата съпротива в Източна Европа. Повечето офицери след чистката сред по-старите им колеги са получили своите звания благодарение на комунистическото влияние и не горят от желание да изгубят привилегиите си, дори да не са съгласни с политиката на режима. Лоялността на българската армия е вероятно доста по-висока в сравнение с другите сателити. Тесните етнически връзки между България и Русия влияят върху начина на мислене в армията.

В случай на война между двата блока би следвало да се очаква, че съветските военни сили ще се установят в България, която може да бъде база за операции в Близкия Изток и Средиземноморието (19). На 12.08.1955г. в писмо на Н. Хрушчов до Т. Живков във връзка с международната обстановка и с цел редуциране на разходите, се намалява общата численост на въоръжените сили в мирно време, което налага преразглеждане на плана за превъоръжаване на армията(20). С Протокол Б-10 на Политбюро на ЦК на БКП от 30.08.1955г. е прието Решение за намаляване мирновременния състав на българските въоръжени сили и е продължен срока за превъоръжаването на армията и оперативната подготовка на страната до 1965г (21).

През септември 1955г. е представен проект за обединено командване на въоръжените сили на държавите участници във Варшавския договор (22). На 01.09.1955г. е приет аналитичен доклад от френския ГЩ, относно военния потенциал на българската армия (23). На 07.09.1955г. в писмо на Н.Хрушчов до Т.Живков, се изисква становище, относно позицията за обединено командване на ВС на ОВД (24). На 27.09.1955г. е изпратено писмо от Т. Живков до Н. Хрушчов, което ЦК на БКП приема без забележки, проекта за обединено командване на ВС на ОВД (25).

На 29.09.1955г. е взето Решение „Б-12” на Политбюро на ЦК на БКП, като се взима предвид настъпилото намаление на напрежението в международната обстановка, ЦК решава до края на 1955г. да се намали мирновременната численост на БНА и срокът на военната служба(26). На 15.12.1955г. е взето Решение „Б”-16 на Политбюро на ЦК на БКП в съответствие с резултатите от българо-съветското военно съдържание в Москва на 10-12.11.1955г. относно изменения в плана за развитие на българските ВС за периода 1956г.-1965г. Обединяват се управленията на противовъздушната отбрана на страната и ВВС в едно командване (27).

На 07.02.1956г. е направен разузнавателен анализ на ЦРУ за развитието на източноевропейските страни до 1960г. СССР е базирала малък брой патрулни кораби на пристанищата в Черно море и други сателити. Обучението на запасните чинове в България е грижливо и с широк обхват. Предвидено е, че на България се падат 2.6% от общия БВП на района (28).

На 12.04.1956г. е изнесен доклад от Министъра на Отбраната - генерал П. Панчевски, относно съвещание в Москва по плана за военни производства и военни доставки за 1956г.-1965г. След подписването на Протокол, относно използването на промишлеността на ГДР за производството на военнотехническо имущество на НРБ, се възлага производството и доставката на бойна техника и въоръжение, за няколко от

страните с народна демокрация. Възлага се материално-техническо осигуряване на БНА и строителството по оперативната подготовка на страната за отбраната до 1965г.(29).

На 05.05.1956г с Протокол „Б“-4 на Политбюро на ЦК на БКП, се утвърждават протоколите относно съвещание в Москва за военно производство и доставки на въоръжение за периода 1956г.-1965г. (30) На 09.05.1956г. е изнесен доклад от Министъра на Отбраната, ген. П. Панчевски, относно предложение на СССР за усиление на българската ПВО, за периода 1956г.-1960г. Министерството на отбраната на СССР предлага безвъзмездно да бъде доставено допълнително въоръжение и техника за нуждите на противовъздушна отбрана освен предвидените по протокола, подписан в Москва. Освен това ще се наложат и някои изменения в организацията на ПВО на страната, както и известно увеличение на личния състав във връзка с новата техника (31).

През октомври 1956г. в докладна записка от Министъра на Вътрешните Работи, Г. Цанков е направено Предложение към Политбюро на ЦК на БКП да реши да създаде въоръжени комунистически групи и отряди на доброволни начала във връзка с унгарските събития(32).

На 19.02.1957г. е направен разузнавателен анализ на ЦРУ, относно стабилността на съветските сателитни държави. Тъй като България традиционно е тясно свързана с Русия, широкоразпространените в момента антисъветски чувства, тук са по-малко интензивни, отколкото в другите източноевропейски държави. Въпреки това народното недоволство от комунистическия режим си остава силно през последните години и се появява известно фракционерство в партийните върхове, както и брожение сред изтъкнати военни дейци (33). През 1957г е изнесен доклад за изпълнение на производствен план на завод-11, увеличаване капиталовложенията за военните заводи (34).

През 1957г. излиза Решение за създаване на ДСО „Автотранспорт“(35). През 1957г. е изнесен доклад за научно производствено обединение по внедряване на автоматизацията на производството и управлението на народното стопанство(36). През 1957г. излиза Решение за изграждане на нов ремонтен завод за авиационна техника на селскостопанската авиация при ДСО „БТА-Балкан“(37).

През 1957г. влиза решение за набиране на дефицитни кадри за корабостроенето(38). През 1957г. е приет Протокол 306 за развитие на производството на нестандартно оборудване и за засилване на участието на машиностроенето (39). През 1957г. излиза Решение за създаване на ДСО „Светлина“ за електро-вакуумна и осветителна техника(40). През 1957г. излиза Решение за създаване на условия за ускорено изграждане на мощности за крупно нестандартно оборудване (Перник) (41). През 1957г. е изнесен доклад за мероприятия за развитието на транспортните и съобщителните връзки (42). През 1958г. излиза Решение за производство на машини, боеприпаси и съчмени лагери от военните заводи(43). През 1958г. е създаден проект до ЦК на БКП за конструкторска дейност в страната и препоръки за разширяването ѝ (44). На 04.04.1958г. с Протокол „Б“-8 на Политбюро на ЦК на БКП се утвърждава протокола за проведените разговори с представители на Обединеното Командване на силите на Варшавския пакт и приема предлаганите съкращения в състава на БНА (45). На 24.05.1958г. е изнесен доклад на Съвета за национална сигурност на САЩ за политиката към Източна Европа. Въпреки някои чистки по върховете българският режим създава впечатление за стабилност. Опитите на комунистите да превърнат България в промишлена държава без да разполага с необходимите ресурси породиха сериозни икономически трудности. Голямата безработица накара българския режим да потърси значителна икономическа помощ от СССР и да приеме нов икономически

план, съгласно който да специализира в леката промишленост и дребното селско стопанство(46).

На 27.02.1959г. е изпратено писмо от Н. Хрушчов до Т. Живков. В съответствие с решението, взето на Майското съвещание от 1958г., представлявано от комунистическите партии на страните, участнички в СИВ, се взема решение за свързване на мобилизационните планове на страните от ОВД и възлагането ѝ на Постоянна комисия по сътрудничеството в областта на отбранителната промишленост при СИВ (47). На 16.03.1959г. е изпратено писмо от Т. Живков до Н. Хрушчов. С него ЦК на БКП изразява съгласието си за приемане на предложението за свързване мобилизационните планове на страните от ОВД (48). На 18.05.1959г. е изнесен доклад от ген. Ц. Монов заместник-председател на Държавната планова комисия до председателя на Министерски Съвет - Антон Югов. Тъй като в нашите заводи има значителен свободен капацитет за производството на въоръжения и боеприпаси, които се произвеждат и в другите социалистически страни и няма възможност да им се доставят, се прави предложение, с оглед запълване капацитета на военните заводи, да се възложи производство за износ в някои страни в Близкия и Средния Изток, посредством СССР (49). На 19.06.1959г. с Протокол „Б“-5 на Политбюро на ЦК на БКП се взема решение за набелязани мероприятия за изграждане боеспособността и боеготовността на Българската армия.

Увеличава се численият състав на прикриващите военни части и се засилва огневата и танковата им мощ (50). На 10.11.1960г. е приет меморандум от държавния секретар на САЩ – Хартър, до президента Д. Айзенхауер. В отношенията на САЩ с България се очаква промяна в статута на мисиите от легации в посолства, което е една стъпка към провеждането на активна американска политика у нас (51). През 1960г. е изнесен доклад за научно-техническо сътрудничество със СССР.(52) На 17.09.1961г. е изнесен доклад от Министъра на Отбраната ген. И. Михайлов за получаване на самолети от СССР за нуждите на БНА и получаване на необходимите финансови средства за тяхното изплащане (53). На 22.01.1962г. с Протокол „Б“-1 на Политбюро на ЦК на БКП се дава съгласие да се създаде единно ръководство и система на ПВО за територията на страните участнички във Варшавския договор(54). На 23.05.1963г. е изпратено писмо от Т. Живков до Н. Хрушчов с молба за облекчаване разходите за отбрана на България, която след Съветския Съюз носи най-голяма тежест на глава от населението за отбрана (55). На 15.07.1963г. е изпратено писмо от Н. Хрушчов до Т. Живков. В отговор на молбата за намаляване разходите за отбрана на България ЦК на КПСС и Правителството на СССР даряват въоръжение и военна техника съгласувано между Министерствата на отбраната на двете страни (56).

През 1964г. с Протокол „Б“-3 от заседание на Политбюро към ЦК на БКП е взето Решение на Политбюро относно развитието на БНА за периода 1966/70г. (57) На 06.11.1964г. е изпратено писмо от В. Улбрихт до Т. Живков с Предложение за свикване на съвещание на ППК на ОВД относно становището на социалистическите държави към проектираното създаване на многостранни ядрени сили на НАТО и набелязване на съответните мероприятия (58). На 25.02.1965г. е изпратено писмо от Л. Брежнев до Т. Живков с цел запазване на БНА в настоящия състав и численост ЦК на КПСС намира за възможно да окаже съответстващата помощ на НР България в допълнение на вече определеното по обем снабдяване в Българо-Съветското съглашение (59). На 26.07.1967г. е приет Протокол „Б“-6 на заседанието на Политбюро на ЦК на БКП за провеждане на съвместни маневри на Съветската армия и Българската народна армия (60). През 1967 г. е изпратена шифрограма от посолството на САЩ в София с Коментар на Югославски дипломат-Сеферович относно българо-югославските отношения и въпроси свързани с Варшавския договор (61). През 1967г. е изпратена телеграма от

Държавния департамент на САЩ до мисията в НАТО относно създаване на Военен комитет на ОВД и относно разкриване на нов орган на Варшавският пакт – „Военен съвет“ на обединените въоръжени сили в Москва (62). През 1968г. е приет Протокол за укрепване отделите Военен и ОК на БКП (63). През 1968г. е взето Решение 324 за кадрови промени в БНА (64).

През 1968г. е прието Решение 373 за съвет за военно обучение и военно патриотично възпитание на младежта (65). През 1968г. е приет Протокол 482 за внедряване на Съратовската система за производство на бездефектна продукция в промишлеността (66). През 1968г. се налага направлението стрелкови патрони и боеприпаси.

С помощта на руски специалисти се прави проект от НИТИ – Казанлък и се внасят автоматични линии от СССР за производството на 300 милиона патрона годишно (67). През 1968г. е издадена книга за производството на капсули за артилерийските боеприпаси се произвеждат в новопостроен завод в Мъглиж, който е към „Арсенал“ – Казанлък (68). През 1968г. започва да се произвеждат над 30 вида барути по документация, технология и стандартизация от СССР (69). През 1969г. е прието Решение 593 за организиране на курс свързан с концентрацията и комплексната автоматизация на производството и управлението (70). През 1970г. е издаден Протокол 120 за организиране на курс свързан с концентрацията и комплексната автоматизация на производството и управлението (71). През 1970г. е направена справка с информация за организиране към АОНСУ на курс за изучаване на научни методи за прогнозиране, моделиране и внедряване на автоматизация и модернизация на производството (72).

През 1971г. е издадено разпореждане за производство, поддръжка и опресняване на мобилизационните запаси от Хемодекс (73). През 1971г. е издадено разпореждане за създаване на постоянна българо-полска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество в областта на отбраната (74). През 1971г. е издадено Разпореждане между НРБ и СССР за взаимни доставки на военнотехническо имущество (75). През 1971г. е издадено разпореждане за преместване седалището на обединени заводи „Оптико-Електрон“ (76). През 1971г. е издадено Разпореждане 505 за връщане изпратените с писмо 290 за одобряване на идейния проект за разширяване на завод - 3 към ОЗ „Балкан-Ловеч“ (77). През 1971г. е взето Решение за отпускане на безлихвен кредит на ДПК „Кинтекс“ (78). На 02.12.1971г. е взето Решение 983 и материали към него за провеждане на двустранен симпозиум на тема „Основни въпроси на прогнозирането на икономиката и научно-техническите отношения СССР и НРБ до 1975г. (79).

На 28.06.1971г. е издадено Разпореждане по доклад от Марий Иванов- министър на машиностроенето относно изменение на седалището на управлението на обединените заводи „Оптикоелектрон“ и включване на нови заводи към него (80). На 11.10.1971г. е внесено разпореждане от ДСО „Автопром“ относно доклад от инж. Константин Козмов - генерален директор на ДСО „Автопром“ относно разширяване на завод № 3 при ОЗ „Балкан“-Ловеч за организиране производството на реактивен двигател за противотанкова граната ПГ-7 (81). На 30.03.1971г. излиза Решение внесено от Министъра на външната търговия относно доклад от Лъчезар Аврамов- министър на външната търговия за отпускане безлихвен кредит на ДТП „Кинтекс“ към Министерство на външната търговия (82). На 21.10.1971г. излиза Решение 343 внесено от Министъра на външната търговия въз основа доклад от Иван Недев - министър на външната търговия, относно утвърждаване на протоколи за взаимни доставки на въоръжение и военнотехническо имущество през 1972г., между НРБ и Унгарска НР и между НРБ и Германска демократична република и оказване техническо съдействие от СССР по строителство на специални обекти (83). През 1971г. излиза Решение 423 за

коригиране плана по специалното производство на ДСО „Реском” (84). През 1971г. излиза протоколно решение с предложение от министъра на народната отбрана за ползване на привилегии от научни сътрудници във ВТНИИ (85).

През 1972г. излиза Решение 343 за утвърждаване на протоколи за взаимна доставка на въоръжение и военно техническо имущество (86). През 1972г. излиза разпореждане 140 за оставане в сила на военновременния бюджет (87). През 1972г. излиза разпореждане 259 за условията на военното производство, военните доставки и заплащането на труда на работещите в специалното производство и ремонта на въоръжението и бойната техника (88).

През 1972г. излиза Разпореждане 284 за програмата на военното корабостроене и създаване на сектор Военно корабостроене към научно изследователския институт по корабостроене – Варана (89). През 1972г. излиза Разпореждане за създаване на дирекция „Специално производство в ДСО „Респром” – завод за радионавигационна апаратура (90). През 1972г. излиза Решение за водене на преговори за специални доставки на УНР и ГДР (91). През 1972г. излиза Решение за създаване на постоянна българо-румънска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество в областта на отбраната (92). През 1972г. излиза Решение за водене на преговори и подписване на Съглашение със СССР за оказване на помощ по техническо по създаване на оръжеен завод в НРБ (93). На 28.01.1972г. е съставен Протокол 82 за развитие на ядрената техника (94). На 29.02.1972г. излиза Решение 165 за цех за заварени тръби (95). На 06.03.1972г. е издаден Протокол 170 за ДСО „Българска гражданска авиация-БАЛКАН” (96). На 06.05.1972г. излиза Решение 370 за ДСО „Химическо машиностроене” (97).

На 15.07.1972г. излиза Решение 594 за развитие на съобщителната промишленост (98). На 24.04.1973г. е приет Протокол 292 за развитие на корабостроенето (99). На 23.08.1973г. излиза Решение 526 за създаване на завод за резервни части (100). На 22.10.1973г. излиза Решение 608 за производство на корабни и стационарни двигатели (101). На 03.12.1973г. излиза Решение 670 за създаване на комбинат за черни метали (102). На 01.02.1974г. излиза Решение за ДСО „Химическо машиностроене” (103). На 19.02.1974г. излиза Решение 77 за внедряване на автоматизацията (104). На 15.03.1974г. излиза Решение 125 за участие на БНА в гражданското строителство (105). На 16.03.1974г. е издаден Протокол 127 за внедряване на автоматизацията (106). На 17.04.1974г. е взето Решение 168 за създаване на ДСО „БГА-БАЛКАН”(107). През 1974г. е издаден Протокол 306 за производство на нестандартно оборудване (108). На 05.09.1974г. излиза Решение 397 за създаване на ДСО „Машлекпром” (109). На 09.12.1974г. излиза Решение 572 за усъвършенстване дейността на Народната Милиция (110).

През 1974г. е направена справка за развитието на въпроса за създаването на помощни органи при политическия консултативен комитет на държавите участнички в Варшавския договор (111). През 1974г. е изпратено официално писмо от Л. Брежнев до Т. Живков, за безвъзмездно отпускане на НРБ, под формата на въоръжение и техника за сумата от 35мил. Рубли(112).

На 22.01.1975г. излиза Решение 24 за производството на екетровакуумна техника(113). На 06.02.1975г. излиза Решение 45 за производството на нестандартно оборудване (114). През 1975г. излиза Решение 88 за създаване на завод за добивни машини(115). На 04.09.1975г. излиза Решение 323 за усъвършенстване на организационната структура на ВС(116).

През 1975 г. от държавно стопанско обединение (ДСО) “Металхим” се отделят заводите по специална електроника и се образува ДСО “Електрон”. Образува се Институт за специална електроника – “Електронпрогрес”, който става един от

водещите институти по специализирана електроника сред другите страни от СИВ. В състава ДСО "Електрон" в периода до 1989 г. работят: завод "Сигнал" – София, и радиозавод в Самоков, завод за радионавигационна апаратура – Варна; завод за УКВ радиостанции – град Гоце Делчев; завод за ядрени прибори и дозиметри – Плевен; завод за инструменти и манометри – Кърджали; завод за батерии и електромери – Никопол; завод за инструменти и специално производство – Дупница; завод за радиоапаратура – град Сандански; завод за тренажори и апаратура – Шумен; завод "Мусала" – Самоков, за малки акумулатори; завод за електромери – Драгоман; завод за електронни съоръжения – Твърдица; завод за радиоизотопна апаратура – Стара Загора и други (117).

През 1976г. с Доклад до ЦК на КПСС, докладващ - Д. Устинов, относно помощта указана на НРБ при експлоатация на нововъведения в сухопътните сили и новите средства за противовъздушна отбрана (Стрела-1,2: Круг и Къб) (118). На 1976г. е направена извадка от Протокол 10 от секретариата на ЦК за одобрение от Главнокомандващият на Българската народна армия на проект, предложен от Министъра на отбраната на СССР (119). След 70-те години планомерно се създава втори боеприпасен район на България на север от Стара планина. Нови снаражителни заводи се построяват в района на Трявна, Севлиево и към комбинат "Дунарит" – Русе (120). На 09.06.1978г. излиза Решение 13 на Политбюро на ЦК на БКП, относно разоръжаване на страните от КПСС и общоевропейско сътрудничество (121).

През 1978г. излиза Решение на Политбюро на ЦК на БКП на база предложение на КПСС за свикване на съвещание на ПКК на ОВД в Москва (122). През 1980г. излиза справка, относно враждебното отношение на някои социални групи в Полската Народна Република по отношение на социалистическото развитие в страната (123).

През 1980г. излиза Шифрограма от посолството на САЩ в Белград относно възгледите на Чеушеску за евентуална външна намеса в Полша (124). На 03.12.1980г. излиза Протокол „А-566" от заседание на Политбюро на ЦК на БКП, на който се приема предложение на ЦК на КПСС за провеждане на среща на ръководни дейци на държавите – участници във Вършавския договор (125).

На 11.12.1980г. се получава информация от ВГУ КДС относно разузнавателните интереси на турските военни аташета в България по събиране на сведения от икономически, политически и военен характер, по искане на НАТО, САЩ и МИТ (126).

През 1980г. е получена информация 19 на МВР, 2 Главно Управление на ДС относно подривна дейност в дисциплината на трудовите колективи, инспирирани от събитията в Полша (127). На 22.07.1981г. е получена информация от МВР, 2 Главно Управление относно подривна дейност на английското разузнаване против НРБ, провеждана от временно пребиваващите у нас английски граждани в периода от 1978 до средата на 1981г. (128)

На 28.07.1981г. излиза паметна бележка на Христо Дочев относно икономическото положение на Полската Народна Република по информация на назначения посланик в България – Владислав Наперай (129). На 07.10.1981г. излиза паметна записка на П. Младенов относно посещение на Станислав Каня с работен характер (130). На 27.10.1981г. излиза паметна записка от Будин Киремидаров относно разговор с Войчех Хабапински, посланик в Полското министерство на външните работи за положението в Полша (131).

През 1981г. излиза паметна записка на Александър Стрезовл относно положението в Полша и желанието България да изпрати официално лице в знак на подкрепа към установения ред (132). На 23.02.1981г. излиза Протокол 110 на Политбюро на ЦК на БКП, относно съвместно учение на въоръжените сили на страните

от Варшавския договор на територията на НР България (133). През 1982г. излиза докладна записка от Министъра на народната отбрана Добри Джуров относно подготовка на оперативно - стратегическо учение на Обединените въоръжени сили на държавите – участници във Варшавския договор „ЩИТ 82” (134).

През 1982г. излиза директива 54 за Решение по националната сигурност относно политиката на САЩ към страните от Източна Европа целяща ограничаване на политическата и икономическата им зависимост от СССР (135). На 02.12.1982г. излиза докладна записка от Министъра на народната отбрана - Добри Джуров относно провеждане на общодържавно учение – „Родина 83” (136). На 04.01.1983г. е произнесена реч на Юрий Андропов пред съвещание на ПКК на ОВД, Прага, относно равновесието на силите между САЩ и СССР и позицията им по разоръжаването (137). На 28.06.1983г. е направено изказване на Юрий Андропов в Прага относно предприемане на действия от САЩ за политическо и военно господство в Европа (138).

През 1982г. е изнесен Доклад от П. Младенов до Политбюро на ЦК на БКП относно проведена конференция в Москва на 28.06.1983г. по повод, разполагането на ядрено оръжие на САЩ в Западна Европа (139). През октомври 1983г. е изпратено писмо от Т. Живков до Д. Устинов относно възмездно предоставяне на оръжие от СССР на НРБ, като изплащането да започне от 1991г (140). На 23 октомври 1985г. е направена оценка на съвещанието на ПКК, проведено в София, относно предстоящата среща между Горбачов и Рейгън (141).

На 22.10.1985г. е изпратено писмо от Д. Стоянов до председателя на КГБ В. Чибриков относно молба за съдействие по турската линия (142). На 29.10.1985г. е изпратено писмо от В. Федоров до Д. Стоянов относно посещение в НРБ на М. Горбачов и началника на 9-то управление на КГБ на СССР (143). На 21.02-03.1986г. е направена обзорна оперативна справка на МВР относно мерки взети за противодействие и осуетяване опити за събиране на разузнавателна информация (144).

През 1986г. е изпратено писмо до Политбюро на ЦК на БКП относно изказване на Н. Чаушеску за съкращаване числеността на въоръжението на държавите членки на Варшавския договор (145). През 1987г. е изпратена официална кореспонденция между Д. Стоянов и Министъра на държавната сигурност на ГДР относно предоставяне на информационни материали за военната мощ на Турция (146). През 1987г. излиза информация 610 на МВР относно интереси на дипломати от страните-членки на НАТО към командно-щабното учение „Балкан-87” (147).

През 1987г. излиза справка 2105, относно антибългарско движение във ФРГ, планиращо антибългарска акция през „байряма” (148). През 1987г. излиза докладна записка от Министъра на отбраната генерал Джуров и от Началника на ГПУ генерал М. Митков относно изводи и предложения, произтичащи от доклада на ГПУ на Съветската армия и Военноморския флот ген. Лизичев, изнесен на съвещание на ГПУ-я на армиите на страните членки на Варшавския договор (149).

През 1987г. излиза докладна записка от П. Младенов-министър на външните работи относно необходимостта от преразглеждане на постановките за закрития характер на сведенията за военните разходи и военния бюджет на НРБ (150). На 14.12.1987г. излиза препис от Протокол 810 на Политбюро на ЦК на БКП, относно сключване на споразумение за съкращаване на стратегическите нападателни оръжия (151).

През 1988г. е утвърден план от Министъра на вътрешните работи генерал Д. Стоянов, относно подготовка и провеждане на многостранно съвещание с органите за сигурност, участващи в СОУД (152). През 1988г. излиза информация на МВР относно осуетения опит на „Харта 77” за провеждане на провокационна политическа акция в

Прага (153). На 01.07.1988г. е изпратено писмо от Д. Стоянов до Политбюро на ЦК на БКП относно придобитите френски дипломатически анализи за България (154).

През 1988г. е изпратено писмо от ЦК на РКП до ЦК на БКП относно предложение за усъвършенстване организацията и дейността на ОВД (155). На 09.07.1988г. излиза информация от ЦК на КПСС до ЦК на БКП относно предложение на Н. Чеушеску за изменения в организацията и дейността на ОВД (156). На 11.07.1988г. излиза Решение на Политбюро на ЦК на БКП относно предложение на ЦК на РПК за промените в организацията и дейността на ОВД (157).

През февруари 1989г. е направен разузнавателен анализ на ВС на ОВД относно преценка на актуалното състояние на въоръжените сили на Варшавския договор и перспективите им за развитие до края на XX в (158). На 20.03.1989г. излиза Решение „Б-7” на Политбюро на ЦК на БКП относно отлагане провеждането на оперативно-стратегическо учение „Родина-89” (159). На 21.06.1989г. е написано писмо от ЦК на БКП до ЦК на РКП относно румънското предложение за организационни промени в структурите на ОВД (160).

През 1989г. е получена информация за среща между Т. Живков и М. Горбачов, относно развитие на българо-съветските отношения в областта на политиката, икономиката и културата (161). През 1989г. е получена шифрограма от държавният секретар на САЩ- Дж. Бейкър до Л. Игълбърг относно свалянето на Т. Живков (162).

През годините преди 10.XI.1989 г. към Министерството на отбраната работят 15 завода и бази за ремонт, по-важни от които са: авиоремонтен завод в Пловдив и Граф Игнатиево; завод за ремонт на радиолокационна техника и други електронни прибори в Божурище; завод в Суходол; завод „Ивайло” във Велико Търново – за ремонт на артилерийски материални части и оптични прибори; завод в Добрич; завод в Търговище – за производство на скоростни кутии; завод в Костенец – снарядителен, и лаборатории; заводи за производство на кораби и кораборемонт във Варна и град Мичурин (дн. Царево); завод за дрехи – Калофер и други.[4]

Тук ясно можем да забележим стремеж на държавното ръководство към силна централизация на предприятията от отбранителната промишленост. Предприети са стъпки за окрупняване на предприятията от отбранителната промишленост по критерии „специализация” и организационното им управление от специално създадени държавни стопански обединения. Оформят се три главни субекта: ДИО, по-късно ДСО „Металхим”, ДСО „Електрон” и военно – ремонтните заводи.

Организационно през годините тези три субекта са в състава на Министерството на промишлеността и в Министерството на отбраната. Структурата и организационното им подчинение напълно отговарят на плановия характер на стопанството на България през този период. Задачите, които получават предприятията от отбранителната промишленост са подчинени на политическата доктрина на България по това време, по специално участието в СИВ и разделението и специализацията в него, както и специализацията в рамките на Организацията на Варшавския договор за задоволяване потребностите от оръжие и военна техника за колективната отбрана в рамките на договора. Размера на продукцията от отбранителната промишленост далеч надхвърля нуждите на Българската армия- над 93%.

Като териториално разположение с изграждането след 1970г. на втори боеприпасен район на север от Стара плана предприятията от отбранителната промишленост са концентрирани основно в два района – Подбалкански и Северен. Голяма част от предприятията са съсредоточени и в района на София. Предприятията от военно-ремонтните заводи на МО следват дислокацията на видовете въоръжени сили и обединенията на армията.

2. Структурно-технологични направления развивани от българската отбранителна промишленост

Основен признак за определяне на стратегическите възгледи на държавното ръководство са приоритетните структурно – технологични направления развивани в предприятията от отбранителната промишленост. В периода след края на Втората световна война до 1990г. отбранителната промишленост на страната развива следните основни технологични направления и производства:

- Производство на боеприпаси за стрелково въоръжение;
- Производство на артилерийски снаряди от 20 до 155мм.;
- Направление взриватели, запалки, капсулни втулки за артилерийски снаряди и мини, радиовзриватели за ракети;
- Производство на леко стрелково оръжие и гранатомети;
- Направление свръх прецизно електронно производство на оптически топлинни глави за зенитни самонасочващи се ракети (ЗУРС);
- Направление противотанкови кумулативни гранати и изстрели;
- Направление, противотанкови управляеми ракетни системи (ПТУРС);
- Направление неуправляеми ракетни системи (НУРС) – за авиационна техника и системи за залпов огън тип „Град“
- Направление бронетанкова техника – бронирани машини от типа леко бронирани влекачи (МТЛБ), самоходни артилерийски и минохвъргачни установки, командно щабни машини, бойни машини на пехотата и др.
- Направление радиолокация и навигационна апаратура;
- Направление радио и свързочна техника
- Направление пиезокерамика – пиезоелементи и датчици;
- Производството на боеприпаси за радиосмущение и средства за радиоелектронна борба;
- направление високоточни специални механизми;
- направление оптични прибори;
- направление производство на барути и други взривни вещества;[5]

Анализът на структурно-технологичните направления показва, че българското държавно ръководство успява да договори, в процеса на разделение и специализация в рамките на СИВ и Варшавския договор, за страната направления отличаващи се с висока степен на технологичност и иновационност. Производството на специална електроника поставя страната в лидерска позиция в страните от СИВ. Основните направления обхващат предимно оръжие и бойна техника и са предназначени за Сухопътните войски и войските от ПВО. По слабо е застъпено производството, предназначено за военновъздушните сили и флота. Изключвайки производството на авиационни боеприпаси, липсва производство на авионика и друга авиационна техника. Болшинството от тези направления се явяват структурно определящи за цялата българска икономика.

Определяне на мястото на сектора и ролята му за развитие на цялостната икономика на страната. Реализация на продукцията.

В годините до 1989 г. предприятията от отбранителната промишленост са наричани „перлата“ на българската промишленост. До 1989г. в системата на „Металхим“ са създадени 28 нови машиностроителни комбината. 26 са общо заводите от системата на „Електрон“. В системата на военно – ремонтните заводи са 15 завода и ремонтни бази. Общия брой на работещите в системата на отбранителната промишленост достига 180 000 души[6]

По всички основни технологични направления са създадени научноизследователски институти и развойни бази. Освен получените по линия на СИВ

и Варшавския договор лицензи и техническа документация се създават и оригинални български изделия и технологии. Кадрите за отбранителната промишленост се подготвят както в български висши учебни заведения, така и в университети в страните от СИВ предимно в СССР, ГДР, Полша.

С тези си действия тогавашното ръководство на страната изгражда мощна промишлена база, научно и технологично осигурена, с подготвени кадри, позволяваща да усвои и произведе изделия и продукция на световно ниво по тогавашните критерии. С този си потенциал българската отбранителна промишленост се нарежда в първата десетка на световните износители на военна продукция.

Приходите от продукцията, натрупания научен, производствен и кадрови потенциал позволяват на българското държавно ръководство да развие на тяхна база редица нови производства и граждански отрасли в българската икономика. На базата на предприятията от отбранителната промишленост възникват българското каростроене и автомобилостроене. Създава се обединението „Хидравлика и пневматика“. Производството на българска селскостопанска техника също е развито на базата на отбранителната промишленост.

Имайки предвид огромния за мащабите на нашата страна потенциал на отбранителната промишленост, за запълване на неговия капацитет са предприети мерки и програми за производство на гражданска продукция. Обемът на тази продукция непрекъснато се увеличава като в един момент достига до 30% от общото военно производство.

Характерно за българската отбранителна промишленост е нейната експортна насоченост. Българските въоръжени сили поемат 4-5% от общия обем продукция. Останалата част се реализира на външния пазар по две главни направления. Първото за задоволяване на нуждите на потребителите от Варшавския договор и второто за износ за развиващите се държави. За целта се създават ДВТО „Кинтекс“, което оперира главно по второто направление и Главно инженерно управление на Министерството на външната търговия, което работи за страните от СИВ и социалистическите страни извън Европа.

Показателите постигнати в края на 80-те години са впечатляващи. Ефективността на износа достига 240%, като обема на търговията нараства до 900 млн. долара и 2-2,1 милиарда преводни рубли.[7]

В периода на Социализма липсва специален стратегически документ за развитието на българската отбранителна промишленост, но основавайки се на членството си в СИВ и Варшавския договор, българското държавно ръководство успява да формира добре организиран, силно концентриран, специализиран и експортно ориентиран военнопромишлен комплекс. Усвоени са сравнително модерни технологии и са подготвени кадри, позволяващи на отрасъла да заеме водещо място в света.

3. Стратегически възгледи за развитие на българската отбранителна промишленост в периода 1990 – 2004 г.

След 1990 г. и до приемането на програмата за реструктуриране, приватизация и държавно участие в отбранителната промишленост през 1998г. е налице непрекъснат спад на производството и заетостта, характерен за този отрасъл в почти всички източноевропейски страни. Към 1996г. натоварването на производствените мощности в някои водещи предприятия е било 0 %. и по необходимост е било взето решение за подлагането на почти половината водещи търговски дружества от военнопромишления комплекс на мерките и ограниченията, въведени със Закона за финансово оздравяване на държавните предприятия, с действие 1996 - 1999г. Към началото на 1997г. производството и експорта на военна продукция се свива до 80 милиона щатски долара.

Времето на прехода към демокрация и пазарна икономика 1990 – 2004г. е най-противоречивия и най-трудния период в развитието на българската отбранителна промишленост. Тя попада под въздействието на редица външни и вътрешни фактори, които дават основание на специалистите в отрасъла да говорят за „колапс“.

Началото на периода съвпада с края на Студената война и разпускането през 1991г. на Варшавския договор и СИВ - организации на социалистическите страни в Европа. Това довежда до срив в системата на поръчки по линия на техните икономики. Изградените големи производствени мощности започват да страдат от липса на натоварване. В този период се провежда и мащабно съкращаване на Българската армия, както и промяна на нейната структура и задачи. Извършва се най-голямата трансформация на въоръжени сили след Втората световна война, което също довежда до свиване на търсенето и пазара на отбранителната промишленост. Бързо са загубени и традиционни пазари на българската отбранителна промишленост.

Във вътрешно политически аспект най-силно влияние върху отрасъла оказват колебливият преход от планова към пазарна икономика, непоследователната политика на отделните правителствата относно приватизацията на предприятията от военния отрасъл, както и непрекъснатите промени в законодателството на страната.

България, за разлика от повечето източноевропейски страни, закъснява с реструктурирането на своята отбранителна промишленост и с приватизацията в частност. Една от причините за това е оформилото се мнение, поддържано и на високо политическо равнище, че реструктурирането не може повече да бъде забавяно, но в същото време значителен дял от отбранителните предприятия трябва да бъдат запазени, и то като държавна собственост, поради техния стратегически характер.

Липсата на устойчивост, съчетана със значително намаления износ на отбранителна продукция довежда до сериозни икономически проблеми и социално напрежение в отбранителните предприятия. Честите промени в мениджмънта на тези предприятия също усложняват ситуацията. Предприятията от отбранителната промишленост са разглеждани като ценни активи, но поради липсата на прозрачност и ясни правила за приватизация, особено в началото на прехода, съществува опасение, че те ще бъдат продадени твърде евтино, чрез система от съвместни предприятия и сделки, генериращи загуби за държавното участие.[8]

Липсва стратегия по отношение на държавната политика в областта на отбранителната промишленост. В същото време не се изпълняват и приетите програми за реструктуриране на отрасъла. Не е реализирана Програмата за конверсия от 1990г. и Програмата за реструктуриране на министерството на промишлеността от 1995г. Определено негативно влияние върху развитието на българската отбранителна промишленост изиграва и приетия от Народното събрание мораториум върху приватизацията на предприятията от сектора за периода 1993-1996г.

Правителството на Иван Костов /1997-2001/ дава нов тласък на развитието на стратегическите възгледи на държавно ръководство за развитие на отбранителната индустрия. През 1998г. се приема Програма за реструктуриране и приватизация на българската отбранителна промишленост. За период от три години са приватизирани 18 предприятия. Характерно за приватизацията на българската отбранителна промишленост е, че тя не успява да привлече стратегически инвеститори, а се извършва чрез РМД. В последствие част от предприятията фалират, а друга част сменят собствениците. Както и при приватизацията на други отрасли от българската индустрия и тук почти липсва следприватизационен контрол. На настоящия етап може да се счита че процеса на приватизация на българската отбранителна промишленост е почти приключил. Държавни са само „Терем“, ВМЗ – Сопот и търговското дружество „Кинтекс“.

В периода 1998-2004 г., който се характеризира като предприсъединителен за страната към НАТО, се разработват редица последователни документи за развитието на отбранителната промишленост. Изготвени и приети от държавното ръководство са: Концепция за национална сигурност (1998г.), Военна доктрина (1999г.) и Стратегия за отбранителна аквизиция на министерството на отбраната (2004г.). Те показват мястото, задачите и насоките на развитие на отбранителната промишленост на страната. Най-изчерпателен в това отношение документ е Стратегията за отбранителна аквизиция. Разработените в него постановки за засилване на ролята на научните изследвания и технологиите, както и разделът за отбранително индустриалната политика на Министерството на отбраната се доближават до европейските и евро-атлантическите схващания за отбранително-индустриалната политика и връзката ѝ с научните изследвания и технологии.

Основните положения залегнали в този документ, касаещи отбранително-индустриалната политика са:

Правителството отговоря за осигуряването на въоръжените сили с висококачествено оборудване на най-изгодна цена;

Откритата и честна конкуренция са здрава основа и основен принцип на политиката, свързана с доставката на необходимите за армията материални средства;

Отбранителната индустриална политика се основава на значимостта и приоритета на необходимото за въоръжените сили оборудване, за успешното изпълнение на поставените им мисии и задачи;

Предприятията от отбранителната промишленост участват не само като основни контрагенти за отделните договори за доставка на Българската армия, но и като поддоставчици на международно признати и утвърдили се световни компании;

Държавните органи и организации осигуряват финансирането на разработката на повечето продукти, което не означава, че трябва да се изгради в националната индустрия целият обхват от технологични способности, необходими за удовлетворяване на нашите извиквания;

Независимо от ограничените си ресурси, нашият потенциал за трансфер на водещи отбранителни технологии е значителен;

Само политиката, насочена към установяване на достъпни пазарни ниши, основана на конкурентоспособността, ще осигури желаното ниво на материализация на оперативните способности на въоръжените сили и ще допринесе за стабилен растеж на отбранителната индустрия. Пътищата за постигане на тази цел трябва да включват комплекс от мерки, водещи до интеграцията на нашата промишленост в европейския отбранителен пазар и пазара на отбранителни продукти на страните-членки на НАТО. Само по този начин ще бъде осигурен достъпът до високи технологии и производство и продажба на продукти на международно признати отбранителни пазари.[9]

Стратегията за отбранителна аквизиция показва и основните насоки за засилване ролята на научните изследвания и технологиите при изграждане на индустриално технологична база, ориентирана към бъдещето. Израз на последователна политика в тази област са сключените рамкови договори между Министерството на отбраната и БАН през 1999г., подновен с нов договор от 2001г. за 6 годишен период. Такива договори има сключени и с Техническия университет и с Университета за национално и световно стопанство.

Извода, който може да се направи за периода 1990-2004г за стратегическите възгледи на българското държавно ръководство по развитието на отбранителната промишленост е, че те еволюират. И ако в началото на периода има известно люшкане, неразбиране и подценяване на проблема, то в предприсъединителния период към НАТО, с приемането през 1998г. на програмата за приватизация на предприятията от

българската отбранителна промишленост, Концепцията за национална сигурност, Военната доктрина и Стратегията за отбранителна аквизиция се очертава ясният приоритет – интегриране в евро-атлантическите структури, извеждане на отбранителната промишленост в една конкурентна среда и насочването и към работа в условията на един общ пазар на отбранителна продукция. За съжаление и през този период не се полагат усилия за разработването на единен стратегически документ за развитието на българската отбранителна индустриално-технологична база, очертавайки приоритетите, мястото и ролята на сектора в средносрочен и дългосрочен план.

4. Членството на България в ЕС и НАТО и нуждата от разработване на Стратегия за развитие на българската отбранителна индустриално-технологична база.

С приемането на страната в НАТО през 2004г. и ЕС през 2007г. предизвикателствата пред българската отбранителна промишленост придобиват ново измерение. Променените стратегически приоритети на страната и ангажиментите, които поема в системата за колективна сигурност и отбрана и във формиращата се европейска политика за сигурност и отбрана изискват преосмисляне на приоритетите на българската отбранителна промишленост. Тя излиза на един пазар и влиза в конкуренция с отбранителната промишленост на страните членки, която по оценка на Комисията на европейските общности в момента има годишен оборот от 55 милиарда евро. Нейният дял се изчислява на около 30% от световното производство и в нея са заети над 300 000 души.”[10]

Влияние върху развитието на българската отбранителна промишленост оказват и провеждащата се трансформация на НАТО, променената среда на сигурност и новите предизвикателства и заплахи пред нея.

В същото време ЕС предприема мерки за формиране на силна и конкурентноспособна европейска отбранително-технологична индустриална база. В периода 2006 – 2009г. Европейската агенция по отбрана разработва редица документи в подкрепа на европейската политика за сигурност и отбрана, основни от които са:

План за развитие на способностите;

Европейска стратегия за отбранително – технологична и индустриална база;

Европейска стратегия за изследвания и технологии;

През декември 2007г. Комисията на европейските общности също представя пакет от документи свързани с отбранителната политика на съюза – „Стратегия за по силна и по-конкурентноспособна европейска отбранителна промишленост”, предложение за директива за обществени поръчки за отбранителна продукция и предложение за директива относно трансферите на отбранителна техника вътре в общността. [11]

Посочените документи идентифицират проблемите пред европейската отбранителна промишленост, част от която е и българската.

Идентифицираните проблеми могат да бъдат групирани в три широкообхватни области:

Рамкови условия за промишлеността;

Националните бюджети за отбрана не могат вече да финансират продукти от най-високо качество. Новите отбранителни програми не са достатъчно координирани на европейско ниво, което води до дублиране и възпрепятства взаимодействието на компаниите, участващи в различни програми. Научноизследователската и развойната дейност в сферата на отбраната се извършва главно на национално ниво, което води до дублиране на програми и по-ниска ефективност, отколкото при един по-координиран подход;

Проблеми на пазара на отбранителна продукция;

Държавите-членки доставят отбранителна продукция от национални доставчици. Това води до пазарна фрагментация. Националните вериги за доставки пречат за сътрудничеството на европейско ниво. Приоритетите на националните външни политики могат да доведат до положение, при което да се прекратят трансферите на отбранителни продукти към други държави-членки на ЕС. Това води до липса на сигурност при доставките на отбранителна техника за клиентите. Отсъствието на режим на Общността по отношение на сигурността на чувствителна промишлена информация може да доведе до дискриминация срещу доставчици от други държави-членки на ЕС.

Малките и средни предприятия участват главно в национални вериги за доставки. Настоящите практики за компенсация, които често представляват част от договорите за обществени поръчки, могат да доведат до изкривявания на вътрешния пазар.

Като се има предвид, че веригите за доставка са организирани главно на национално ниво, стандартизацията на отбранителната техника на европейско ниво не е развита в достатъчна степен. Създаването на европейски пазар за отбранителна техника би могло да доведе до пазарни изкривявания, ако законодателството на ЕС за конкуренцията не се прилага ефективно в този сектор. [12]

Освен предизвикателствата, стратегията за по силна и по конкурентноспособна европейска отбранителна промишленост очертава и финансовите условия и мерките на политиката за укрепване на пазара на европейска отбранителна промишленост.

Националните бюджети за отбрана са основният определящ фактор за перспективите на отбранителната промишленост. Тези бюджети отразяват националните политики и приоритети, а през последните 20 години след края на „студената война“ (като „дивидент от мира“) те са намалели наполовина (от 3,5% от БВП през осемдесетте години на миналия век до средна настояща стойност от 1,75%), което е довело до намаляване на оборота и заетостта.

Според Европейската агенция по отбрана (ЕАО), няма вероятност общите разходи за отбрана в Европа да нараснат. Инвестициите в научноизследователската дейност и технологии, разработване и обществени поръчки представляват много по-малък процент от общия бюджет за отбрана на Европа, отколкото този на Съединените щати. В същото време разходите за отбранителна техника са нараснали, а въоръжените сили са реструктурирани, което прави необходимостта от усъвършенстване на конкурентноспособността и разходната ефективност още по-значима. [13]

Основните политики залегнали в стратегията са:

Политики за подобряване функционирането на вътрешния пазар на отбранителна продукция – като тук се акцентира на ново законодателство и премахване на пречките пред интегрирането на пазара на отбранителна продукция, както и стимулирането на прилагането на общи стандарти;

Политики за подобряване на цялостната координация – основните акценти ще бъдат обединяване на търсенето, на инвестициите в научноизследователската и развойна дейност и окрупняване на позицията на малките и средни предприятия в отбранителната промишленост;

Придружаващи политики, които са насочени към разработването на чуждестранни пазари и подобряване на управлението на пазара на европейската отбранителна промишленост;

5. Какви са първите стъпки на България в този сложен и динамичен процес на трансформация на сектора за отбрана в глобален мащаб?

България участва досега в 1-ва и 2-ра фаза на Програмата на НАТО за Съюзно земно наблюдение, като принципно продължава да поддържа участието си в програмата, въпреки завишената вноска, поради отказ на някои страни. Участието на България във финансирането е 0,4494% или около 6,6 млн. евро до 2012 г.

В програмата на НАТО за борба срещу тероризма, която обхваща 10 проекта, България има пряко участие в два проекта.

В проект „Защита на хеликоптери от РПГ” България е водеща нация, а в него участват още Полша и Гърция. Създадена е принципно нов вид защита, която значително олекотява бронята на хеликоптерите. Оценката на НАТО на този етап е много висока. Втория проект с българско участие е „Защита на пристанища”.

Съобразявайки се със своите приоритети, България се присъединява към Европейската агенция по отбрана през 2007г. С известно закъснение през 2008г. тя се присъединява и към Кодекса на поведение при доставка на отбранителни продукти. През 2008 година България своевременно отговори и на въпросника на ЕАО, която обобщи и анализира въпросите, кои са ключовите способности в областта на отбранителната индустриално-технологична база, които трябва да бъдат съхранени и развити в Европа.

В областта на отделяните средства за технологии и изследвания за отбрана за съжаление България изостава от световните тенденции.

България е далеч под средноевропейските разходи за научноизследователска дейност в интерес на отбраната. През последните три години, средствата отделяни за научни изследвания и технологично развитие са в рамките на 0,1-0,18 % от бюджета на Министерството на отбраната, с тенденция за намаляване, в цифрово изражение това е около 0,6-1,2 милиона евро, т. е. над 1000 пъти по малко от Франция или 120-130 пъти по малко от Полша и Чехия.[14]

Единствено Министерството на отбраната допринася за националната политика в областта на иновациите. Така например през 2007 г. са реализирани:

- Проект „Многокомпонентни нанокompозити за индивидуалния защитен пакет на съвременния войник”, изпълняван по договор с Химико-технологичен и металургичен институт в София;

- Проект „Установка за утилизация на барути”, изпълняван по договор с Българско водородно общество.

- Проект „Разработване на алтернатива на противопехотните мини”, по договор с Института по металознание „Академик Ангел Балевски” към БАН.

Извода от всичко, което е анализирано до тук е, че въпреки положените усилия, все още няма ясна, целенасочена и последователна политика на държавата по отношение на отбранителната промишленост. Въпреки членството ни в НАТО и ЕС процеса на трансформация в сектора на сигурност не е завършил, в това число и в сектора на отбранителната промишленост. Стратегическите, концептуални и доктринални документи в сектора за сигурност не отразяват мястото на страната като член на НАТО и ЕС, а по скоро положението и възгледите на държавното ръководство преди и в процеса на присъединяване. Това налага и ускорено разработване на нова нормативна база в сектора, която да очертае стратегическите приоритети, целите и задачите и насоките на развитие на сектора на сигурността и отбраната. Липсва все още и цялостен завършен стратегически документ за развитието на българската отбранително-технологична индустриална база. Документ който да отчете новите реалности и фактори които влияят върху развитието на БОТИБ, както и държавната политика в тази област.

Първи стъпки в тази насока вече има. На две свои заседания от 14.05.2009г и 29.01.2010г. Междудомствения съвет по въпросите на ВПК и мобилизационната

готовност на страната разгледа въпроса за разработването на стратегия за развитието на БОТИБ. Взето е решение за създаването на работна група от експерти от МИЕТ, МО, МВР, други ведомства и представители на СБОИ за подготовката на този документ. Направени са и първите стъпки за изготвяне на примерен списък на предприятията от отбранителната промишленост, които е публикуван на сайта на Междуведомствения съвет по въпросите на ВПК и МГС.

В момента работна група работи и по нов закон за експортния контрол, съобразен с Директива 2009/43/ЕО на Европейския парламент и на съвета за опростяване на реда и условията за трансфер на продукти, свързани с отбраната вътре в общността.

С политическата воля на новото правителство на Бойко Борисов започна разработването на Стратегия по национална сигурност, която вече е в етап разработване на секторни политики.

Що се касае до БОТИБ - три ключови характеристики трябва да залегнат в разработването на стратегия за развитието ѝ:

Възможности - начинът, по който БОТИБ е в състояние да доставя и поддържа ключови военни способности, в краткосрочен и дългосрочен план, с цел да се поддържа необходимото ниво на сигурност в национален и европейски мащаб.

Компетентности – способността на БОТИБ да развива нови технологии и иновации и взаимодействието ѝ с научните институти.

Конкурентноспособност – способността на БОТИБ да бъде конкурентна на европейския пазар на отбранителна продукция и възможността за сътрудничество и коопериране особено с малки и средни предприятия;

Трябва да се направи анализ, доколко са развити в България четирите главни отрасли на отбранителната индустрия:

- Авиационна и космическа промишленост;

- Оръжие, техника, оборудване на сухопътния компонент;

- Оръжие, техника, оборудване на морския компонент;

- Комуникационни и информационни системи и системи С4І;

Паралелно с това е нужно да се определят и нови критерии за определяне на предприятията от отбранителната промишленост.

Задачи пред бъдещата стратегия за развитие на БОТИБ:

- Да направи детайлен анализ на моментното състояние и възможности на БОТИБ и вътрешните и външни фактори, влияещи върху развитието ѝ;

- Да определи въпросът за собствеността – ще запази ли държавата участието си в дружествата от отбранителната промишленост и под каква форма и до каква степен;

- Да определи формата на управление и координация на сектора и ролята на държавата в този процес;

- Да определи ролята на държавната в реструктурирането на сектора;

- Да предложи формите и начините за финансиране и реализиране на научните изследвания и развойната дейност в отбранителната сфера и връзката им с предприятията от отбранителната промишленост;

- Да определи ключовите технологии и производства със стратегическо значение за националната сигурност на страната;

- Да посочи пътищата на интегриране на предприятията от отбранителната промишленост във веригата на доставки на малките и средни предприятия в рамките на Съюза;

- Да определи мястото на сектора в генерирането на способности на Българската армия и програмите за модернизация;

Да предложи начини за реализиране на потенциала на БОТИБ и приноса са и в изграждане на способности на НАТО и ЕС;

Да определи как членството ни в различните програми на НАТО и ЕАО ще допринесе за развитието на БОТИБ;

Да определи в каква степен България ще хармонизира вътрешното си законодателство в областта на експортния контрол и търговията с отбранителна продукция в общността;

Анализът на моментното състояние на БОТИБ показва, че е запазила капацитет и възможности в следните направления:

Леко стрелково оръжие - пистолети, автомати, леки и тежки картечници, зенитни установки, безоткатни противотанкови оръжия;

Артилерийски боеприпаси, средства за близък бой, противотанкови гранати, взриватели и взривни устройства, противотанкови управляеми реактивни снаряди, неуправляеми авиационни снаряди;

Боеприпаси среден калибър, гранатомети, мини, касетъчни боеприпаси, противотанкови мини с неконтактен електронен взривател, дистанционни взриватели, учебно-тренировъчни средства;

Системи за радиолокационно опознаване «свой-чужд», радиорелейни станции, радиолокационни станции, КВ и УКВ - радиосмутители, системи за управление на оръжията, системи С4;

Комуникационно-информационни апаратни и командно-щабни машини, носими и возими УКВ-радиостанции, пускови механизми за ракетни комплекси за ПВО;

Наземни радары, брегови радарни системи, радары за обзор на летателното поле, морски и речни радарни навигационни системи;

Противогази и защитни облекла, бронежилетки;

Задържащи заграждения, разновидности морски мини, разновидности магнитни противотанкови мини, противотранспортни мини, противохеликоптерни мини, системи за дистанционно взривяване, бронева защита;

Оптични мерници, перископични мерници, дневни и нощни и климаторни оптични мерници, дневни и нощни наблюдателни прибори, лазерни далекомири, телевизионни системи за наблюдение, термовизионни мобилни системи за наблюдение, периметрови и извън-периметрови системи за охрана;

Производство на трансмисионни агрегати за бронетранспортъори и танкове, подвижни ремонтни работилници, полеви болници, контейнери;[15]

В момента в примерния списък на предприятията от отбранителната индустрия са включени следните предприятия:

- 1 "Аркус" АД гр. Лясковец
- 2 "Армитех" ООД Пловдив
- 3 "Арсенал" АД гр. Казанлък
- 4 "Битова електроника" АД гр. Велико Търново
- 5 "Видекс" АД гр. София
- 6 "Дунарит" АД гр. Русе
- 7 "Максам България" АД гр. Габрово
- 8 Институт по металознание "Акад. Ангел Балевски" гр. София
- 9 "Кинтекс" ЕАД гр. София
- 10 "Мак" АД гр. Габрово
- 11 "Мусала" АД гр. Самоков

- 12 "Оптикоелектрон груп" АД гр. Панагюрище
- 13 "Оптикс" АД гр. София
- 14 "Самел -90" АД гр. Самоков
- 15 "Терем" ЕАД гр. София
- 16 "Черно море" АД гр. Варна
- 17 "Вазовски машиностроителни заводи" ЕАД гр. Сопот
- 18 "Емко" ЕООД гр. София
- 19 "Завод за пружини" АД с. Крън, област Стара Загора
- 20 "ОМЗ" ООД гр. София
- 21 "Мелопла" ООД гр. София
- 22 "Електрон консорциум" АД гр. София
- 23 "Електрон прогрес" ЕАД гр. София
- 24 "Авиотехника" ЕООД гр. Пловдив
- 25 "Центромет" АД гр. Враца
- 26 "НИТИ" ЕАД гр. Казанлък
- 27 "Електроапаратура" ЕООД с. Ковачевец, област Търговище
- 28 "Ковашко пресов завод" с. Царева ливада, област Габрово
- 29 "Импулс" АД гр. Габрово
- 30 "Марс армор" ООД гр. София
- 31 СД "Бронет-Атанасов и сие" гр. Русе

След определяне на окончателните критерии за включване в списъка на предприятията от отбранителната промишленост, той ще бъде допълнен и внесен за разглеждане в Междуведомствения съвет по ВПК и МГС.

Анализът на капацитета за научни изследвания в интерес на отбраната в България показва, че националният научен потенциал притежава възможности в следните области:

Системите С4I – във всичките им съставни компоненти;

Сензорите – главно радиоелектронни, акустични, оптико-електронни и магнитни сензори;

Системите за дистанционно обучение и симулационни системи;

Източници на ток (електрохимически източници);

Боеприпаси (мини и минни полета);

Авионика (оборудване);

Транспортни технологии;

Ориентировъчно, българската наука покрива над 50 % от приоритетните за отбраната направления.[16]

Това са основите, върху която трябва да стъпи стратегията за развитие на БОТИБ.

Категорично стратегията за развитие на БОИТБ трябва да се подложи на широко обществено обсъждане и в разработването ѝ да се привлекат както експерти, така и представители на научните среди и бизнеса. Има два ключови проблема при разработването на стратегията: Каква ще бъде ролята на държавата? и Как ще се моделира трансформацията на отбранителната промишленост?

6. Каква трябва да бъде ролята на държавата:

Държавата трябва да запази макар и минимален контрол върху собствеността в предприятията от отбранителната промишленост, особено в ключовите производства и технологии, както и в търговските дружества. Въпреки това България трябва в дългосрочен план да се съобрази с европейските тенденции на раздържавяване на сектора.

В областта на координацията и управлението на сектора е необходимо засилване на ролята на Междуведомствения съвет по въпросите на ВПК и мобилизационната готовност на страната, а също така и укрепване на експертния му потенциал.

Значително трябва да се повиши координиращата роля на държавата по отношение на формиране на научно-техническата политика.

Държавното финансиране на научните изследвания в краткосрочен и средносрочен план ще остане решаващо;

Активно участие на българските представители в органите на ЕС и ЕАО, както и в различните комитети на НАТО;

Основна ще остане ролята на държавата в областта на експортния контрол и лицензионната дейност, както и в осигуряване на сигурността на доставките;

Активна трябва да остане ролята на държавата в презентацията на възможностите на БОТИБ;

В областта на трансформацията на отбранителната промишленост в средносрочен и дългосрочен план тя трябва да осигури:

Технологично превъзходство в малък на брой, но ключови и уникални способности;

Създаване на възможности за коопериране с водещи европейски производители;

Възможности за пълноценно включване в европейските програми в отбранителната промишленост;

Интегриране на предприятията от отбранителната промишленост във веригите на доставки на европейските производители на отбранителна продукция;

Пълно използване на възможностите на граждански технологии за отбранително приложение;

Запазване на традиционните пазари на българската отбранителна промишленост и възможност за постепенно навлизане на европейския пазар на отбранителната продукция. Стратегията ще очертае средносрочните и дългосрочни цели и перспективи на БОТИБ за период 15 – 30 години. Тя в никакъв случай не бива да бъде самоцелен документ. Разработването ѝ трябва да се обвърже тясно с бъдещата стратегия за национална сигурност, която ще даде стратегическата рамка, параметрите и мястото на отрасъла в общата система на национална сигурност.

Според повечето изследователи, цивилизацията ни върви от доминацията на "homo sapiense" към тази на "homo informaticus". Тук има един съществен нюанс – информиран не значи знаещ. Да си знаещ означава не само да можеш да събереш нужната ти информация, но и да можеш да я отсееш и, най-важното, да я използваш. Бъдещата война определено ще е информационна. Всички съвременни оръжейни системи и средства за отразяване притежават някаква електронна памет и бордови компютри, които все още подлежат на влияние от човешкия фактор. В момента няма публична информация, в какво състояние са българските военно-информационни системи, тяхното командване, и управление. При отделянето дори на неголеми средства е възможно да се разработят програмни продукти, методи и системи за неутрализиране на противниковите електронни системи, както и за защита и дублиране на отбранителните ни информационни системи. В тази насока могат широко да се привличат цивилни специалисти и средства, тъй като голяма част от военните

информационни системи се преплитат с гражданските. Изключително конвентуирани са софтуерите, разработващи нови информационни продукти за свързка, навигация, разузнаване, прехващане и имитация на заблуждаваща информация. За съжаление, в момента България не може да произвежда евтини електронни компоненти, но спокойно може да закупува на азиатските пазари необходимите електронни елементи, които да се композират в нови апарати и уреди.

В информативен порядък трябва да споменем, че се намираме на прага на създаването на нови радиолокационни средства, които, най-малкото, ще намалят ефективността на така наречените технологии от типа "Стелт". Това са разработки, които са скъпи, но въпреки това, тъй като не съществува движеща се материя и информация, които да не оставя следа във времето и пространството, те не бива да се изпускат от вниманието и на българските специалисти. Намираме се също на прага за навлизането на нови технологии в областта на двигателите, горивата и бронебойната защита. И докато първите две насоки са далеч от сегашните ни възможности, определено си струва да се замислим, че различните видове сплави и композитни материали вече са изчерпили досегашните си възможности. Бъдещето принадлежи на полевите средства за защита срещу поразяващите оръжия. Тоест, ще имаме танкове и бронетранспортъри с олекотена бронебойна защита срещу ръчно огнестрелно оръжие, но танковете и броненосците на бъдещето ще имат полеви генератори и локационни системи, улавящи насочените към тях поразяващи боеприпаси, които ще бъдат отклонявани от траекторията си с елементарни и конвенционални средства.

На прехода между старите и новите броневи системи трябва да се занимаем със съвсем семплия, но насъщен за българския ВПК въпрос, какво да направим с ходовата част на всички танкове и бронетранспортъри подлежащи на унищожение по Парижките споразумения? Напълно рентабилно е те да бъдат преработени във всевъзможни видове влекачи, противопожарни и други инженерни машини за използване в гражданския и военен сектор или просто да бъдат консервирани като база за бъдещи производства.

Според оценките на Пентагона, през следващото десетилетие 50% от всички бойни действия ще се водят в населени места, а около 2025 година този показател може да нарасне и до 75-80%. Световния опит в конфликтите с ниска интензивност (Ливан, Гренада, Сомалия, Косово, Чечня), показват, че воденето на боевете в населени места се характеризира с високи загуби, мигновена промяна на обстановката, неустойчивост на свързките, лоша видимост, ниска ефективност на използваните тежки оръжия (танкове и авиация), затруднено тилово обслужване и медицинско осигуряване на войските.

Тоест конвенционалната война на пехотата си остава основното средство за завоевание и отбрана, което обаче ще изисква и съответните нови оръжия. Именно тук е нишата за развитие на нашия ВПК.

Според Пентагона, американските пехотинци на бъдещето трябва да имат, по програмата за армейски тактически итернет (WIN-T), шлем с дисплей върху който да излиза компютърна информация за радиосвързка, за космическа навигация и уреди за перископична стрелба от прикритие чрез личното оръжие дори по време на нощ, мъгла или лоша видимост. Системата предлага и уникален дисплей на спътникова карта за навигация, показваща разположението на отделния боец и командир от пехотното отделение. Всеки пехотинец трябва да носи в бронежилетката си два портативни компютъра и двуканална система за индивидуална и селекторна радиосвързка с командира и останалите войници от частта. Общата стойност на проекта от 2 милиарда долара предвижда до 2010 сухопътните сили на САЩ да получат 34 хиляди такива комплекти. Според първоначалните учения в Калифорния, при използването на WIN-T

оборудването загубите сред противника нарастват до 55-100 %, докато собствените загуби се снижават от 28 на 17%.

Пехотния бой се нуждае от нови муниции. Нека да ги наречем активни или самонасочващи се муниции и тук би могло да се направи много, особено при използването на нанотехнологиите. Мунициите на бъдещето биха могли не само да се самонасочват и да следват целта, но и да се многофункционални и да се самопроменят според характера на преследваната цел. Пехотинецът на бъдещето се нуждае и от някаква активна бронирана бронировка. Не бива да се изпуска и възможността от ръкопашни боеве, в които освен класическия нож, може да се използва комбинирано оръжие за електрошоково поразяване. При разработката на лично огнестрелно оръжие трябва да се отчитат и новите тенденции за създаване на електроимпулсни оръжия, при които зареждането на патроните се извършва не от досегашните подвижни затвори, а от електроимпулсни, които значително повишават скорострелността, точността и надеждността на оръжието. Тук бихме могли да опитаме възможностите си и в различните електрооптични военни системи.

Най-голямата ниша, в която спешно трябва да се развива българският ВПК, са безпилотните апарати, за които в България все пак имаше някаква традиция. Става дума за цяла гама от безпилотни апарати, които да се управляват както от въздуха, така и от земята. Мини-шпионски или поразяващи безпилотни апарати трябва да са на разположение на всяко пехотно отделение и да могат да се запускат и използват от всеки боец за индивидуални и групови задачи по поддръжка на земния бой, както и съответните оборудване и боеприпаси за тях. Голяма част от тези оръжия на бъдещето са пряко необходими, за запазване отбранителната способност на реформираната и числено намалена българска армия, както и за изграждането на неин активен резерв, под каквато и да е била форма на териториална или гражданска отбрана.

Ако успеем да се впишем поне в споменатите по-горе ниши, успехът ни през следващите 20-25 години би бил безспорен. Но за подобна цел е необходимо не толкова бюрократизъм, средства или централизация на проектирането и производството, колкото координация и патриотизъм между частния, държавния сектор и МО. Защото на този свят е лесно да знаеш, че американците винаги ще бъдат преди теб. Потрудното, но съвсем не невъзможно е да накараш американците или другите водещи държави от НАТО (а и извън пакта) да те потърсят и признаят за партньор. [17]

Литература и източници:

- [1] ЦДА София, фонд 146Б Опис 2 АЕ 1765;
- [2] Димитър Иванов – „Възход и падение на социализма в България 1944 – 1989” София 2009г. издателство „Милениум” – стр.143;
- [3] Пак там – стр.144;
- [4] Пак там – стр.145;
- [5] Военното производство в България – <http://defence.blog.bg>;
- [6] Димитър Иванов – „Възход и падение на социализма в България 1944 – 1989” София 2009г. издателство „Милениум” – стр.145;
- [7] Пак там – стр. 144;
- [8] Димитър Димитров - „Приватизацията на отбранителната промишленост в Източна Европа и българските възможности” – Икономически алтернативи бр.4 2005г. - <http://alternativi.unwe.acad.bg/>;
- [9] Стратегия за отбранителна аквизиция – www.mod.bg;

[10] Стратегия за по – силна и по конкурентна европейска отбранителна промишленост – Брюксел 5.12.2007г. COM(2007) 764 окончателен – www.parliament.bg ;

[11] Работен документ за персонала на комисията придружителен документ към съобщение на комисията до европейския парламент, съвета, европейския икономически и социален комитет и комитета на регионите SEC(2007) 1597 - <http://eur-lex.europa.eu>;

[12] Пак там;

[13] Стратегия за по – силна и по конкурентна европейска отбранителна промишленост – Брюксел 5.12.2007г. COM(2007) 764 окончателен – www.parliament.bg;

[14] Симеон Николов - Модернизация на въоръжените сили на република България и бизнес-възможности за отбранителната индустрия - <http://www.expert-bdd.com>;

[15] Пак там – приложение;

[16] Стефан Хаджитодоров, Пенко Генешки, Валентин Стоянов – „Научни изследвания и развойна дейност в поддръжка на модернизацията на Българската армия” – www.cusdr.bas.bg;

[17] http://members.tripod.com/~nie_monthly/nie2_02/arms.htm

ТАБЛИЦИ ЗА ОТДЕЛНИТЕ ПЕРИОДИ ПО ГОДИНИ

Период на изследване: 1944 – 1947 - Следвоенна икономическа криза и начало на промените.				
Година: 1947				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления	Източник
1	Писмо от Г. Димитров до Й. Сталин, 31.05.1947г.	Оказване на Съветска икономическа и военна помощ, свързана с ликвидацията на бившето немско имущество в България и въоръжението на българската армията.	D	ЦДА, София, Фонд 146Б, Опис 2, А.Е. 1765
2	Секретна телеграма от Й. Сталин до Г. Димитров, 8.07.1947г.	Неучастие в съвещание за плана „Маршал“, защото инициаторите на съвещанието от 12 юли (Англия и Франция) не отчитат суверенитета и икономическата самостоятелност на малките страни и цялост създаването на Западен блок, включващ Западна Германия.	D	ЦДА, София, Фонд 146Б, Опис 4, А.Е. 639

Период на изследване: 1948-1953г. - Въвеждане на Съветски икономически модел				
Година: 1948				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления	Източник
3	декември 1948	През декември 1948 г. с постановление на Министерския съвет военните фабрики се обединяват в <u>Държавно индустриално обединение "Металхим"</u>	В	Интернет източници

Година: 1950				
4	Решение от 1950г.	Създаване и управление на военните заводи	A	Опис 6 фонд 1 а.е. 1082
5	Предложение От 1950г.	Предложение за подобряване на дейността във военните заводи	B	Опис 19 Фонд 1 а.е.4
6	Писмо изложение От 1950г.	Писмо изложение от колектива на завод 14 Ловеч до ЦК на БКП за дейността и бъдещото развитие	C	Опис 19 Фонд 1 А.е 212

Година: 1951				
7	Предложение От 1951г.	Ръководство на военния завод Вазовград (Сопот)	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 32
8.	Протокол „Б” на Политбюро, 19.01.1951г.	Взема решение за създаване на Координационен комитет за съгласуване мероприятията по изграждане на въоръжените сили в страните с народна демокрация.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 124

Година: 1952				
9	1 март 1951- 28 декември 1952 г.	<p>Производство в завод „Климент Ворошилов”</p> <p>Изработка на нови модели апаратура и модернизиране на старите:</p> <ol style="list-style-type: none">Нискочестотни усилватели<ul style="list-style-type: none">- Крайни на усилватели с 400 и 240 Вт и командни бюра към тях- Усилватели с мощност 60,12,180 вата- Устройство за защита от претоварване на автоматичното включване- Измерител на машинитеРадиоприемници<ul style="list-style-type: none">- Приемник за местно приемане- Народен приемник тип 504- Концертен приемник „марек”- Висококачествен радиоприемникВъзли и детайли на радио апаратурите<ul style="list-style-type: none">- Динамически говорители с мощност 0,3,3,10,6,25,вата- Въртящи кондензатори- Сърцевинни високочестотни за бубиниПортативна приемно предавателна станция	В	Фонд на Централен Държавен архив Ф.1 опис 5 част 3

	Информация От 1952г.	Информация от партийния организатор при военен завод 13	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 98
--	-------------------------	--	---	------------------------------

Година: 1953				
10	Обобщителни таблици 1953г.	Капиталови вложения на Мин.на народната отбрана 1. Строително-монтажни работи 1700994 лв. 2. Машини и съоръжения-107700 лв. 3. За геол.работа на обект-265 лв. 4. Др.разходи-0 лв.	Е	Фонд на Централен Държавен архив Ф.1 опис 8 част 3
11	Протокол за доставка на самолети от СССР за България, 11.06.1953г.	Във връзка с искането на Народна Република България за доставката на самолети МиГ-15 и предостояване на кредит за тяхното изплащане от правителството на СССР.	Д	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 183, л. 3-5

Период на изследване: 1954 – 1963 - Промени в съветския икономически модел.				
Година: 1954				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления	Източник
12	Решение „Б” № 2 на Политбюро на ЦК на БКП от 26.01.1954г.	Решение на Политбюро да помоли Съветското правителство да изпрати петнадесет души съветници за отрядите на Гранични войски при МВР.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 187, л. 1-2
13	Протокол „Б” 15 на заседанието на Политбюро на ЦК на БСП от 18.11.1954г.	Решение на Политбюро за доставка на ново оръжие за Българската авиация от СССР.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 200, л. 1
14	Информация От 1954г.	Информация от паторгата на ЦК на БКП при завод 11 – Вазовград (Сопот)	С	Опис 19 Фонд 1 А.е. 213

Година: 1955				
15	Доклад От 1955г.	Доклад от министъра на тежката промишленост до ЦК на БКП за прекратяване на завод 14 -Ловеч	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 244
16	Информация От 1955г.	Относно специализации и обмяна на опит в СССР за усвояване ново производство в завод 11 и завод 15	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 247
17	Решение От 1955г.	„Химическа промишленост” във връзка с производството на взривни вещества	А	Опис 19 Фонд 1 А.е. 256
18	Решение на Политбюро относно развитието на БНА за периода 1955/59г., 22.01.1955г.	Политбюро счита, че главната задача на армията е нейното реорганизиране, превъоръжаване с нови образци, оръжия и бойна техника и нейното моторизиране с цел да се превърне в съвременна армия. Предвижда се до 1.03.1955г. да се представи план за утвърждаване от Министерски съвет за военно производство на НР България за периода 1955-1960г. Задължава се Министърът на народната отбрана до 15.04.1955г. да представи план за оперативната подготовка	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 206, л. 1- 5

		на страната, като се предвиди строителството на пет аеродрома. С настоящето решение се отменя решението на Политбюро на ЦК на БКП от 29.10.1954г.			
19	Разузнавателен анализ на ЦРУ за антикомунистическата съпротива в Източна Европа, 12.04.1955г.	Повечето офицери, след чистката сред по-старите им колеги, са получили своите звания благодарение на комунистическото влияние и не горят от желание да изгубят привилегиите си, дори и да не са съгласни с политиката на режима. Лоялността на Българската армия е вероятно доста по-висока в сравнение с другите сателити. Тесните етнически връзки между България и Русия влияят върху начина на мислене в армията. В случай на война между двата блока би следвало да се очаква, че съветските военни сили ще се установят в България, която може да бъде база за операции в Близкия Изток и Средиземноморието.			NARA, RG 263
20	Писмо на Н. Хрушчов до Г. Живков, 12.08.1955г.	С оглед международната обстановка и с цел редуциране на разходите се намалява общата численост на въоръжените сили в мирно време, което налага прерзглеждане на плана за превъоръжаване на армията.	D		ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 215, л. 3
21	Протокол „Б“ № 10 на Политбюро на ЦК на БКП от 30.08.1955г.	Решение за намаляване мирновременния състав на българските въоръжени сили. Продължаване срока за превъоръжаването на армията и за оперативната подготовка на страната до 1965г.	C		ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 215, л. 1
22	Проект за обединено командване на	Обединяване командването на въоръжените сили на държавите, участнички във Варшавския договор.			ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 218, л. 2-

	въоръжените сили на ОВД, септември 1955г.			5
23	Аналитичен доклад от френския ГЩ относно военния потенциал на Българската армия, 1.09.1955г.	След 1948г. България става важен фактор за Кремъл на Балканската шахматна дъска. Армията ѝ е една от най-сигурните и обучените от държавите сателити, състояща се от 14-15 дивизии и 7 военновъздушни дивизии. В случай на ограничен конфликт, противопоставяйки се само на една съседна държава, България може да предприеме в лимитирана продължителност и дълбочинна офанзива с въоръжените си сили, възлизащи на 5-7 дивизии, като същевременно може да покрие срещуположните си две граници.		МАЕ, Paris, Archives Diplomatiques, Europe 1949-1955, Bulgarie, vol. 33
24	Писмо на Н. Хрушчов до Т. Живков, 7.09.1955г.	Изисква становище относно позицията за обединено командване на въоръжените сили на ОВД.	D	ИЦА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 218, л. 7
25	Писмо на Т. Живков до Н. Хрушчов, 27.09.1955г.	ЦК на БКП приема без забележки проекта за обединено командване на въоръжените сили на ОВД.	D	ИЦА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 218, л. 6

26	Решение „Б” № 12 на Политбюро на ЦК на БКП, 29.09.1955г.	Като взима предвид настъпило намаляване на напрежението в международната обстановка ЦК решава до края на 1955г. да се намали мирновременната численост на БНА и срокът на военната служба.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 217, л. 1- 5
27	Решение „Б” № 16 на Политбюро на ЦК на БКП, 15.12.1955г.	Решението е взето в съответствие с резултатите от българо-съветското военно съвещание в Москва на 10-12.11.1955г. относно изменения в плана за развитие на българските ВС за периода 1956-1965г. Обединяват се управленията на Противовъздушната отбрана на страната и Военновъздушните сили в едно командване.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 221, л. 1- 2

Година: 1956			
28	Разузнавателен анализ на ЦРУ за развитието на източно-европейските страни до 1960г., 7.02.1956г.	СССР е базирала малък брой патрулни кораби на пристанищата в Черно море и други сателити. Обучението на запасните чинове в България е грижливо и с широк обхват. Предвидено е, че на България се падат 2.6% от общия БВП на региона.	NARA, RG 263
29	Доклад от министъра на отбраната ген. П. Панчевски относно съвещание в Москва по плана за военно производство и военни доставки за 1956-1965г., 12.04.1956г.	След подписването на протокол относно използването на промишлеността на ГДР за производство на военно-техническо имущество на НР България се възложи производство и доставката на бойна техника и въоръжение за някои от страните с народна демокрация. Още се възложи материално-техническото осигуряване на БНА и строителството по оперативната подготовка на страната за отбраната до 1965г. Усилване войските на ПВО по уеднаквена система с тази на СССР.	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 226, л. 5-8
30	Протокол „Б” № 4 на Политбюро на ЦК на БКП от 5.05.1956г.	Утвърждаване протоколите относно съвещание в Москва за военно производство и доставки на въоръжение за периода 1956-1965г.	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 226, л. 1-3

31	Доклад от министъра на отбраната ген. П. Панчевски относно предложение на СССР за усилване българската ПВО за периода 1956-1960г., 9.05.1956г.	Министерството на отбраната на СССР предлага безвъзмездно да бъде доставено допълнително въоръжение и техника за науждите на противовъздушна отбрана, освен предвидените по протокола, подписан в Москва. Освен това ще се наложат и някои изменения в организацията на ПВО на страната, както и известно увеличение на личния състав във връзка с новата техника.	А	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 226, л. 15-17
32	Докладна записка от министъра на вътрешните работи Г. Цанков, октомври 1956г.	Предложение към Политбюро на ЦК на БКП да реши да създаде въоръжени комунистически групи и отряди на доброволни начала във връзка с унгарските събития.	А	АМВР, Фонд 66, Опис 1, а. е. 49, л. 11

Година: 1957				
33	Разузнавателен анализ на ЦРУ относно стабилността на съветските сателитни държави, 19.02.1957г.	Тъй като България традиционно е тясно свързана с Русия, широкоразпространените в момента антисъветски чувства, тук са по-малко интензивни, отколкото в другите източноевропейски държави. Въпреки това народното недоволство от комунистическия режим си остава силно през последните години и се появява извесътно фракционерство в партийните върхове, както и брожение сред изтъкнати военни дейци.		NARA, Washington, RG 263
34	Доклад От 1957г.	Изпълнение на производствен план на завод 11, увеличаване капиталовложенията за военните заводи	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 315
35	Решение От 1957г.	Създаване на ДСО „Автотранспорт“	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 545
36	Доклад	Научно-производствено обединение по внедряване на автоматизацията на производството и управлението на народното стопанство	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 4602
37	Решение	За изграждане на нов ремонтен завод за авиационна техника на селскостопанската авиация при ДСО „БТА - БАЛКАН“	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 4693

38	Решение	За набирание на дефицитни кадри за корабостроенето	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 4757
39	Протокол номер 306	За развитие на производството на нестандартно оборудване и за засилване на участието на машиностроенето	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 4831
40	Решение	Електровакуумна и осветителна техника. Създаване на ДСО „Светлина“	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 5147
41	Решение	Създаване на условия за ускорено изграждане на мощности за крупно нестандартно оборудване (Перник)	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 5168
42	Доклад	Мероприятия за развитието на транспортните и съобщителните връзки	В	Опис 35 Фонд 1 А.е. 5294

Година: 1958				
43	Решение От 1958г.	Производство на машини, боеприпаси, съчмени лагери от военните заводи	В	Опис 19 Фонд 1 А.е. 352
44	Проект От 1958г.	Проект до ЦК на БКП за конструкторска дейност в страната и препоръки за разширяване	С	Опис 19 Фонд 1 А.е. 353
45.	Протокол „Б” № 8 на Политбюро на ЦК на БКП от 4.04.1958г.	Утвърждава протокола за проведените разговори с представители на Обединеното командване на силите на Върпавския пакт и приема предлаганите съкращения в състава на БНА.	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 244, л. 1
46.	Доклад на Съвета за национална сигурност на САЩ за политиката към Източна Европа, 24.05.1958г.	Въпреки някои чистки по върховете българският режим създава впечатление за стабилност. Опитите на комунистите да превърнат България в промишлена държава без да разполага с необходимите ресурси породиха сериозни икономически трудности. Голямата безработица накара българския режим да потърси значителна икономическа помощ от СССР и да приеме нов икономически план, съгласно който да специализира в леката промишленост и дребното селско стопанство.		NARA, Washington, RG 218, 092, 9-14-49, Box 15

Година: 1959				
47	Писмо на Н. Хрущов до Т. Живков, 27.02.1959г.	В съответствие с решението, взето на Майското съвещание от 1958г., представяно от комунистическите партии на страните, участнички в СИВ, се взема решение за свързване на мобилизационните планове на страните от ОВД и възлагането ѝ на Постоянна комисия по сътрудничеството в областта на отбранителната промишленост при СИВ.	D	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 257, л. 2-4
48	Писмо на Т. Живков до Н. Хрущов, 16.03.1959г.	С него ЦК на БКП изразява съгласието си за приемане на предложението за свързване мобилизационните планове на страните от ОВД.	D	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 257, л. 3
49	Доклад от ген. Ц. Монов-зам.-председател на Държавната планова комисия до председателя на Министерски съвет Антон Югов, 18.05.1959г.	Тъй като в напите заводи има значителен свободен капацитет за производството на въоръжения и боеприпаси, които се произвеждат и в другите социалистически страни и няма възможност да им се доставят, се прави предложение, с оглед запълване капацитета на военните заводи, да се възложи производството за износ в някои страни в Близкия и Средния Изток посредством СССР.	A	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 258, л. 3

50	<p>Протокол „Б” № 5 на Политбюро на ЦК на БКП от 19.06.1959г.</p> <p>Взема се решение за набелизани мероприятия за изграждане боеспособността и боеготовността на Българската армия.</p> <p>Увеличава се численият състав на прикриващите военни части и се засилва огневата и танковата им мощ.</p>	С	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 260, л. 1-3
----	--	---	--

Година: 1960			
51	Меморандум от Държавния секретар на САЩ Хъртър до Президента Д. Айзенхауер, 10.11.1960г.	В отношенията на САЩ с България се очква промяна в статута на мисиите от легации в посолства, което е една стъпка към провеждането на активна американска политика у нас.	Eisenhower Library, Whitman File, Dulles-Herter Series Published: FRUS, 1958-1960, vol.10, part 1, Washington 1993
52	Доклад От 1960г.	Научно-техническо сътрудничество със СССР	В
			Опис 19 Фонд 1 А.е. 453

Година: 1961			
53	Доклад от министъра на отбраната ген. И. Михайлов, 17.09.1961г.	Получаване на самолети от СССР за науждите на БНА и получаване на необходимите финансови средства за тяхното изплащане.	А
			ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 298, л. 2

Година: 1962			
54	<p>Протокол „Б” № 1 на Политбюро на ЦК на БКП от 22.01.1962г.</p>	<p>Дава съгласие да се създаде единно ръководство и система на ГВОО на територията на страните, участнички във Варшавския договор.</p>	<p>С</p>
			<p>ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 293, л. 1</p>

Година: 1963				
55	Писмо на Т. Живков до Н. Хрушчов, 23.05.1963г.	Молба за облекчаване разходите за отбрана на България, която след Стветския съюз носи най-големи тежести на глава от населението за отбрана.	D	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 308, л. 11-15
56	Писмо на Н. Хрушчов до Т. Живков, 15.07.1963г.	В отговор на молбата за намаляване разходите за отбрана на България ЦК на КПСС и Правителството на СССР даряват въоръжение и военна техника, съгласувано между Министерствата на отбраната на двете страни.	D	ЦДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 308, л. 20

Период на изследване: 1964 – 1968 - Икономическа реформа.				
Година: 1964				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления	Източник
57	Протокол „Б” № 3 на заседанието на Политбюро на ЦК на БСП, 9.07.1964г.	Решение на Политбюро относно развитието на БНА за периода 1966/70г.	С	ИДА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 324, л. 1-2
58	Писмо на В. Улбрихт до Т. Живковъ, 6.11.1964г.	Предложение за свикване на съвещание на ПШК на ОВД, относно становището на социалистическите държави към проектираното създаване на многостранни ядрени сили на НАТО и набелязване на съответните мероприятия.	Д	ДА МВНР, Опис 32п, а. е. 6, л. 1-4

Година: 1965			
59	<p>Писмо на Л. Брежнев до Т. Живков, 25.02.1965г.</p>	<p>С цел запазване на БНА в настоящия състав и численост ЦК на КПСС намира за възможно да окаже съответстващата помощ на НР България в допълнение на вече определеното по обем снабдяване в Българо-Съветското съглашение.</p>	<p>Д</p>
			<p>ДА МВНР, Опис 33</p>

Година: 1967				
60	Протокол „Б“ № 6 на заседанието на Политбюро на ЦК на БСП, 26.07.1967г.	Провеждане на съвместни маневри на Съветската армия и Българската народна армия.	С	ЩА, Ф. 1-Б, оп. 64, а. е. 365, л. 1
61	Шифрограма от посолството на САЩ в София	Коментар на Югославски дипломат-Сеферович, относно българо-югославските отношения и въпроси свързани с Варшавският договор	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	NARA, RG 59, CFP Files, 1967-1969, DEF-WP, Box 1716
62	Телеграма от Държавния департамент на САЩ до мисията в НАТО, относно създаване на Военен комитет на ОВД	Разкриване на нов орган на Варшавският пакт – „Военен съвет“ на обединените въоръжени сили в Москва	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	NARA, RG 59, CFP Files, 1967-1969, DEF-WP, Box 1716

Година: 1968				
63	Протокол 255 от 1968г.	За укрепване отделите военен на ОК на БКП	В	Опис 36 Фонд 1 А.е. 131
64	Решение номер 324 от 1968	Кадрови промени в БНА	В	Опис 36 Фонд 1 А.е. 169
65	Решение номер 373 от 1968г.	Съвет за военно обучение и военно патриотично възпитание на младежта	В	Опис 36 Фонд 1 А.е. 196
66	Протокол номер 482 от 1968г.	Внедряване на Съратовска система за производство на бездефектна продукция в промишлеността	В	Опис 36 Фонд 1 А.е. 256

67	След Втората Световна война	След Втората световна война се налага направлението стрелкови патрони и боеприпаси. С помощта на руски специалисти се прави проект от НИТИ – Казанлък, и се внасят автоматични линии от СССР за производството на 300 милиона патрона годишно.	В	Интернет източници
68	книга	Капсули за артилерийските боеприпаси се произвеждат в новопостроен завод в Мъглиж, който е към “Арсенал” – Казанлък.	В	Българската специална електроника(1951- 1898г) -автор Иван Кошинов
69	книга	Почва да се произвеждат над 30 вида барути по документация, технология и стандартизация от СССР.	В	Българската специална електроника(1951- 1898г) -автор Иван Кошинов

Период на изследване: 1969 – 1978 – Период на ускорено развитие				
Година: 1969				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направлени я	Източник
70	Решение номер 593 от 1969г.	За организиране на курс свързан с концентрацията и комплексната автоматизация на производството и управлението	В	Опис 36 Фонд 1 А.е.684

Година: 1970				
71	Протокол номер 120 от 1970г.	Организиране към АОНСУ курс за изучаване на научни методи за прогнозиране, моделиране и внедряване на автоматизация и модернизация на производството	В	Опис 36 Фонд 1 А.е. 817
72	Справка №262/70г.	Информация от КГБ до МВР на НРБ, относно документ на ГЩ на турските ВС , да следят развитието на химическото оръжие в странага ни.	D - Анализ на вързките между НРБ и СИБ	АМВР, фонд 1, опис 10, А.Е. 723, л.245

Година: 1971				
73	Разпореждане от 1971г.	За производство, поддръжка и опресняване на мобилизационните запаси от ХЕМОДЕКС	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 5
74	Разпореждане от 1971г.	За създаване на постоянна българо-полска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество в областта на отбраната	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 8
75	Разпореждане от 1971г.	Разпореждане между НРБ и СССР за взаимни доставки на овноно техническо имущество	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 13
76	Разпореждане от 1971г.	За преместване седалището на Обединени заводи „Опитко-електрон“	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 16
77	Разпореждане 505 от 1971г.	Връщат се изпратените с писмо 290 за одобряване на идейният проект за разширяване на завод 3 към ОЗ „Балкан“ -Ловеч	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 20
78	Решение от 1971г.	За отпускане на безлихвен кредит на ДПК „Кинтекс“	В	Опис 84 Фонд 136

				А.е 24
79	Решение №983 от 02.12.1971г.	И материали към него за провеждане на двустранен симпозиум на тема „Основни въпроси на прогнозирането на икономиката и научно-техническите отношения на СССР и НРБ до 1975г.”	Б)	Фонд №1Б, Инвентарен опис №36, I част, III ек., арх. ед. № 1821
80	Разпореждане №351 от 07.07.1971г. по доклад вх. № П-22-48 от 28.06.1971г.	Доклад от Марий Иванов- министър на машиностроенето относно: изменение на седалището на управлението на обединените заводи „Оптикоелектрон” и включване на нови заводи към него.	А)	ЦДА фонд №136, опис №84 а.е.№16
81	Разпореждане №505 от 11.10.1971г., внесено от ДСО „Автопром”	Доклад от инж. Константин Козмов- генерален директор на ДСО „Автопром” относно: разширяване на завод № 3 при ОЗ „Балкан”-Ловеч за организиране производството на реактивен двигател за противотанкова граната ПП -7	А) Б)	ЦДА фонд №136, опис №84 а.е.№20
82	Решение №74 от 30.03.1971г. внесено от министър на външната търговия	Доклад от Лъчезар Аврамов- министър на външната търговия относно: отпускане безлихвен кредит на ДПП „Кинтекс” към Министерство на външната търговия	Б)	ЦДА фонд №136, опис №84 а.е.№24

83	Решение №343 от 21.10.1971г. внесено от министър на външната търговия	Доклад от Иван Недев- министър на външната търговия относно утвърждаване на протоколи за взаимни доставки на въоръжение и военно-техническо имущество през 1972г. между НРБ и Унгарска НР и между НРБ и Германска демократична република и оказване техническо съдействие от СССР по строителство на специални обекти	А) Б)	ЦДА фонд №136, опис №84 а.е.№31
84	Решение 423 от 1971г.	Коригиране плана по специалното производство на ДСО „Реском“	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 35
85	Протоколно решение 57 от 1971г.	Предложение от министъра на народната отбрана за ползуване на привилегии от научни сътрудници във ВТНИИ	В	Опис 84 Фонд 136 А.е. 39

Година: 1972				
86	Решение 343 от 1972г.	За утвърждаване на протоколи за взаимна доставка на въоръжение и военно техническо имущество	В	Опис 84 Фонд 136 А.е 31
87	Разпореждане 140 от 1972г.	За оставане в сила на военно-временния бюджет .	Е	Опис 84 Фонд 136 А.е. 51
88	Разпореждане 259 от 1972г.	За условията на военното производство, военните доставки и заплащането на труда на работещите в специалното производство и ремонта на въоръжението и бойната техника	В	Опис 84 Фонд136 А.е.62
89	Разпореждане 284 от 1972г.	За програматана военното корабостроене и създаване на сектор Военно корабостроене към научно изследователския институт по корабостроене - Варана	В	Опис 84 Фонд136 А.е.64
90	Разпореждане от 1972г.	За създаване на дирекция "Специално производство в ДСО „Респром“ – завод за радионавигационна апаратура	В	Опис 84 Фонд136 А.е. 69
91	Решение от	За водене на преговориза специални доставки наУНР и	В	Опис 84

	1972г	ГДР			Фонд136 А.е.78
92	Решение от 1972г	За създаване на на постоянна българо-румънска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество в областта на отбраната	В		Опис 84 Фонд136 А.е. 78
93	Решение от 1972г.	За водене на преговори и подписване на Съглашение със СССР за оказване на помощ по техническо по създаване на оръжеен завод в НРБ	В		Опис 84 Фонд 136 А.е. 79
94.	Протокол № 82, 28.01.72 г.	Развитие на ядрената техника	А), В)		Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 2828
95	Решение № 165, 29.02.72 г.	Цех за заварени тръби	А), В)		Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 2911
96	Протокол № 180, 06.03.72 г.	ДСО „Българска гражданска авиация - Балкан“	А), С)		Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 2926

97	Решение № 370, 06.05.72 г.	ДСО „Химическо машиностроене“	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 3117
98	Решение № 594, 15.07.72 г.	Развитие на съобщителната промишленост	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 3341

Година: 1973				
99.	Протокол № 292, 24.04.73 г.	Развитие на корабостроенето	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 4092
100	Решение № 526, 23.08.73 г.	Завод за резервни части	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 4329
101	Решение № 608, 22.10.73 г.	Производство на корабни и стационарни двигатели	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 4410
102	Решение № 670, 03.12.73 г.	Комбинат за черни метали	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; II част; № на АЕ 4410

Година: 1974				
103	Решение № 47, 01.02.74 г.	ДСО „Химическо машиностроене“	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4572
104	Решение № 77, 19.02.74 г.	Внедряване на автоматизацията	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4602
105	Решение № 125, 15.03.74 г.	Участие на БНА в гражданското строителство	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4650
106	Протокол № 127, 16.03.74 г.	Внедряване на автоматизацията	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4652
107	Решение № 168, 17.04.74 г.	ДСО „БГА – Балкан“	А), С)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4693

108	Протокол № 306	Производство на нестандартно оборудване	A), B)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4831
109	Решение № 397, 05.09.74 г.	ДСО „Машлекпром“	A), C)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 4922
110	Решение № 572, 09.12.74 г.	Усъвършенстване дейността на народната милиция	A)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 5097
111	Справка/74г .	За развитието на въпроса за създаването на помощни органи при политическия консулвативен комитет на държавите участнички в Варшавския договор	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ДА МНВР Опис 25п а.е.274, л-2-8
112	Официално писмо	Подател- Л.Брежнев с адресат- Т.Живков за безвъзмездно отпускане на НРБ под формата на въоръжение и техника на сума от 35 мил.рубли	B/ D/	03.05.1974г.

Година: 1975				
113	Решение № 24, 22.01.75 г.	Електровакумна техника	А)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 5147
114	Решение № 45, 06.02.75 г.	Нестандартно оборудване	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 5168
115	Решение № 88	Завод за добивни машини	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 5211

116	Решение № 323, 04.09.75 г.	Усъвършенстване на организационната структура на ВС	А), В)	Фонд на Централен държавен архив № 1Б; ИО № 35; III част; № на АЕ 5444
117	1975г.	През 1975 г. от ДСО "Металхим" се отделят заводите по специална електроника и се образува ДСО "Елетрон" към Министерството на отбраната, в което темповете на развитие още повече нарастват. Образува се Институт за специална електроника – "Електронпрогрес",	В	Интернет източници

Година: 1976				
118	Докладна до ЦК на КПСС	Докладващ- Д.Устинов, относно помоща на НРБ при експлоатация на нововъведения в сухопътните сили и новите средства за противовъздушна отбрана(Стела-1, 2; Круг и Къб)	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦК КПСС 1296 от 07.05.1976г. Изх.№001455
119	Извадка от протокол №10 §39гс секретариата на ЦК	Одобрение от Главнокомандващият на Българската народна армия на проект, предложен от Министъра на отбраната на СССР	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	№СТ -10/39гс от 25.05.1976г.
120	книга	След 70-те години планомерно се създава втори боеприпасен район на България на север от Стара планина. Нови снаряжителни заводи се построяват в района на Трявна, Севлиево и към комбинат "Дунарит" – Русе.	В	Българската специална електроника(1951-1898г) -автор Иван Кошинов

Година: 1978				
121	Решение №13 на Политбюро на ЦК на БКП от 09.06.1978г.	Относно разоразаване на страните от КПСС и общоевропейско сътрудничество.	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	Решение №13 на Политбюро на ЦК на БКП от 09.06.1978г.
122	Решение на Политбюро на ЦК на БКП	Отговорът е на база предложение на КПСС за свикване на съвещание на ЦКК на ОВД в Москва	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА, София, Фонд 1-Б. опис 64, 529

Период на изследване: 1979 – 1981 – Нов икономически механизъм				
Година: 1980				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления	Източник
123	Справка	Относно враждебното отношение на някои социални групи в Полската Народна република по отношение на социалистическото развитие в страната	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	Вх.№13264 от 15.09.1980г.
124	Шифрограма от посолството на САЩ в Белград	Относно възгледите на Чеушеску за евентуална външна намеса в Полша.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	NARA, RG 59 21.11.1980г.
125	Протокол „А” №566 от заседание на Политбюро на ЦК на БКП от 03.12.1980г.	Приема се предложение на ЦК на КПСС за провеждане на среща на ръководни дейци на държавите – участнички във Бършавския договор	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	Протокол „А” №566 от 03.12.1980г
126	Информация от ВГУ КДС от 11.12.1980г.	Относно разузнавателните интереси на турските военни аташета в България по събиране на сведения от икономически, политически и военен х-тер, по искане на НАТО, САЩ и МИТ	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	АМВР, Фонд 1, Опис 12, А.Е. 388а, д. 37-41

127	Информация №19 на МВР, 2- ро главно управление на ДС	Относно подривна дейност в дисциплината на трудовите колективи, инспирирани от събитията в Полша	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	АМВР 1/12/417А
-----	--	--	--	----------------

Година: 1981				
128	Информация от МВР/2-ро главно управление №24206 от 22.07.1981г.	Относно поддривна дейност на английското разузнаване, против НРБ, провеждана от временно пребиваващите у нас английски граждани, периода 1978 до средата на 1981г.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	АМВР, Фонд 1, Опис 12, А.Е. 386а, л.5
129	Паметна бележка на Христо Дорчев от 28.07.1981г.	Относно икономическото положение на Полската Народна Република, по информация на назначения посланик в България – Владислав Наперай	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	54-56-44 06.08.1981г.
130	Паметна записка на П.Младенов от 07.10.1981г.	Относно посещение на Станислав Каня с работен характер.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	C-54-00- 26/07.10.81г.
131	Паметна записка от Будин Керемидаров 54-56-64/27.X.81	Относно разговор с Войчех Хабашински, посланик в Полското министерство на външните работи за положението в Полша	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ДА МВнР, Опис 38, а.е.2138, л. 29-31
132	Паметна записка на Александър Стрезов	Относно положението в Полша и желанието България да изпрати официално лице в знак на подкрепа към установения ред.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	C-54-00-27 03.11.1981г.

Период на изследване: 1982 – 1989 – Икономически проблеми и опити за преустройство				
Година: 1982				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка аногация	Направления	Източник
133	Протокол №110 на Политбюро на ЦК на БКП от 23.02.1981г.	Относно съвместно учение на въоръжените сили на страните от Варшавския договор на територията на НР България	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б/35/110-82
134	Докладна записка от министъра на народната отбрана, Добри Джурев	Относно подготовка и учение на оперативно - стратегическо учение на Обединените въоръжени сили на държавите – участнички във Варшавския договор „ЩИТ 82”	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА, Фонд 1-Б, Опис 64, А.Е. 662, л. 9-18
135	Директива за Решение по Националната сигурност №54	Относно политиката на САЩ към страните от Източна Европа целяща ограничаване на политическата и икономическата им зависимост от СССР	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	NSA, Washington, Presidential Directives Coll., Box 9

136	Докладна записка от министъра на народната отбрана Добри Джуров 02.12.82г.	Относно провеждане на общодържавно учение – „Родина 83”	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА, Фонд 1-Б, Опис 64, А.Е. 691, л. 18-26
-----	--	--	--	--

Година: 1983				
137	Реч на Юрий Андропов, пред съвещание на ПКК на ОВД, Прага 04.01.1983г.	Относно равновесието на силите между САЩ и СССР и позицията им по разоржаването	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	VA-01/40473, Bundesarchiv, Militararchiv, Freiburg
138	Изказване на Юрий Андропов в Прага 28.06.1983г.	Относно предприемане на действия от САЩ за политическо и военно господство в Европа	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б, 35/559-83
139	Доклад от П. Младенов до Политбюро на ЦК на БКП	Относно проведена конференция в Москва на 28.06.1983г. по повод, разполагането на ядрено оръжие на САЩ в Западна Европа	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б/35/559-83
140	Писмо от името на Т. Живков до Д. Устинов 10/1983г.	Относно предоставяне, възмездно на оръжие от СССР на НРБ като изплащането да започне от 1991г.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б/35/817-83

Година: 1985				
141	Оценка на съвещанието на ПКК проведено в София 22/23. 10.1985г.	Относно предстояща среща между Горбачов и Рейгън	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	
142	Писмо от Д. Стоянов до председателя на КГБ В.Чебриков 22.10.1985г.	Относно молба за съдействие по турска линия	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	АМВР, Фонд 1, Опис 11а, А.Е. 107, л.9-10
143	Писмо от В. Федоров до Д. Стоянов 29.10.1985г.	Относно посещение в НРБ на М.Готбачов и началника на управление на КГБ на СССР	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	

Година: 1986				
144	Обзорна оперативна справка на МВР/ 21.02- 02.03.1986г./	Относно мерки взети за противодействие и осуствяване опити за събиране на разознавателна информация	D - Анализ на вързките между НРБ и СИБ	I 904 – 03.03.1986г.
145	Писмо до Политбюро на ЦК на БКП	Относно изказване на Н. Чаушеску, за съкращаване числеността на въоръжението на държавите членки на Варшавския договор	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на вързките между НРБ и СИБ	01-05-10

Година: 1987					
146	Официална кореспонденция между Д. Стоянов и Министъра на държавната сигурност на ГДР	Относно представяне на информационни материали за военната мощ на Турция	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	382-2 29.04.1987г.	
147	Информация на Министерството на вътрешните работи №610	Относно интереси на дипломати от страните-членки на НАТО към командно-щабното учение „Балкан-87”	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	4-6 1987г.	
148	Справка №2105	Относно антибългарско движение във ФРГ, планиращо антибългарска акция през „байряма”	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	1/11а/345	

149	Докладна записка от министъра на отбраната ген. Джуков и от началника на ГПУ на НА ген. М. Митков	Относно изводи и предложения, произтичащи от доклада на ГПУ на Съветската армия и Военноморския флот ген. Лизичев, изнесен на съвещание на ГПУ-я на армиите на страните членки на Варшавския договор.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА, Фонд 1 Б, опис 64, А.Е. 880
150	Докладна записка от П. Младенов министър на външните работи	Относно необходимостта от преразглеждане на постановките за закрития характер на сведенията за военните разходи и военния бюджет на НРБ	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА, Фонд 1 Б, опис 35, а.е. 810-87
151	Препис от протокол №810 на Политбюро на ЦК на БКП 14.12.1987г.	Относно сключване на споразумение за съкращаване на стратегическите нападателни оръжия	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА 1-Б/35/810-87

Година: 1988				
152	План, утвърден от Министъра на вътрешните работи ген. Д. Стоянов	Относно подготовка и провеждане на многостранно съвещание с органите за сигурност, участващи в СОУД	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	Рег. №120 от 08.02.1988г.
153	Информация на Министерството на вътрешните работи	Относно осуетения опит на „Харга 77“ за провеждане на провокационна политическа акция в Прага	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	АМВР 1/11а/506
154	Писмо от Д. Стоянов до Политбюро на ЦК на БКП	Относно придобитите френски дипломатически анализи за България 1.07.1988г.	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	АМВР, Фонд 1, опис 11а, А.Е. 506, л.47
155	Писмо от ЦК на РКП до ЦК на БКП	Относно предложение за усъвършенстване на организацията и дейност на ОВД	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА 1-Б/35/108-88

156	Информация от ЦК на КПСС до ЦК на БКП 9.07.1988г.	Относно предложение на Н. Чеушеску за изменения в организацията и дейността на ОВД	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б/35 а.е. 108-88
157	Решение на Политбюро на ЦК на БКП 11.07.1988г.	Относно предложение на ЦК на РПК за промените в организацията и дейността на ОВД	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ЦДА 1-Б/35 а.е. 108-88

Година: 1989				
158	Разузнавателен анализ на ЦРУ за ВС на ОВД 02.1989г.	Относно преценка на актуалното състояние на въоръжените сили на Варшавския договор и перспективите им за развитие до края на XX в.	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	www.csi.cia.gov
159	Решение „Б“ №7 на Политбюро на ЦК на БКП 20.03.1989г.	Относно отлагане провеждането на оперативно-стратегическо учение „Родина-89“	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА, Фонд 1 Б, опис 64, А.Е. 907, л.1
160	Писмо от ЦК на БКП до ЦК на РКП 21.06.1989г.	Относно румънското предложение за организационни промени в структурите на ОВД	В/ Роля и място на ЦК на БКП в актовете на народното събрание и държавния съвет; D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА, Фонд 1 Б, опис 35, А.Е. 120-89
161	Информация за среща между Т.Живков и М.Горбачов	Относно развитие на българо-съветските отношения в областта на политиката, икономиката и културата	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	ЦДА, София, Фонд 1 Б, опис 35, А.Е. 133-89
162	Шифрограма от Държавния секретар на САЩ Дж. Бейкър до Л.	Относно свалянето на Тодор Живков	D - Анализ на връзките между НРБ и СИБ	National Security Archive, The George Washington University, USA

163	Игълбърк 1989г.	През годините преди 10.XI.1989 г. към Министерството на отбраната работят 15 завода и бази за ремонт, по-важни от които са: авиоремонтен завод в Пловдив и Граф Игнатиево; завод за ремонт на радиолокационна техника и други електронни прибори в Божурище; завод в Суходол; завод "Ивайло" в Велико Търново – за ремонт на артилерийски материални части и оптични прибори; завод в Добрич; завод в Търговище – за производство на скоростни кутии; завод в Костенец – снаряжителен, и лаборатории; заводи за производство на кораби и кораборемонт в Варна – Галата и град Мичурин (дн. Царево); завод за дрехи – Калюфер и други.	В	Интернет източници
164	1989г.	България усвоява и произвежда всички видове снаряд от малокалибрени 20 мм до калибър 152 мм и 155 мм (по стандарт на НАТО). Успоредно се развива направлението противотанкови комулативни гранати и изстрели. Ракетните изстрели за гранатомети от типа РПГ-7В, СПГ-9В и ПГ-15, Б-10 се произвеждат в големи количества	В	Интернет източници

165	1989г.	В българската военна промишленост се създава направление танкови акумулатори за нуждите на българската армия и за износ в СИВ. Линия за танкови акумулатори е изградена в машиностроителния комбинат в Михайловград (дн. Монтана).	В	Интернет източници
-----	--------	--	---	--------------------

Период на изследване: 1990 - 2000 От планова към пазарна икономика				
Година: 1990				
N	Вид на документа	Съдържание и кратка анотация	Направления ²	Източник
166	Паметна бележка от Борис Годоров Рачев, ст. агаше в отдел „ОМВ“	Относно срещата на Ат. Настев, началник отдел „ОМВ“, с Владимир Севелиев, съветник в посолството на СССР в НРБ	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	ДА МВНР, Опис 47-10, А.Е. 30, л. 3-4
167	Паметна бележка от Нейчо Нейчев, зам. началник на отдел „ОМВ“	Относно трансформирането на Варшавския договор в политическа организация	D - Анализ на връзките между НРБ и СИВ	93-Н-36 01.10.1990г.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Развитие на Българската военна промишленост 1941 – 1948 година

Съдържание:

1. Същност на военната промишленост;
2. Развитие на българската отбранителна промишленост през Втората световна война (1939-1945 г.);
3. Стрелкови системи;
4. Държавни военни заводи;
5. Отбранителната индустриална база на България след Втората световна война.

1. Същност на военната промишленост

Военната (отбранителната) промишленост е част от стопанството на страната, особен вид промишленост, произвеждаща продукция за военни цели – оръжие, бойна техника, боеприпаси екипировка и пр., т.е. средствата, отделени и изразходвани за икономическото обезпечаване на военните нужди. В структурно отношение включва всички национални предприятия, повече или по-малко специализирани в производството на оръжия и системи за отбрана. Те могат да бъдат разделени на три групи: първата включва отбранително-промишлени предприятия, които работят изключително и само за нуждите на въоръжените сили и имат репавашо значение за създаването на продукция, предназначена за армията. Втората група се състои от промишлени и търговски предприятия с мирновременен и военновременен отбранителен потенциал. Третата

група обхваща най-широк кръг от организации и ведомства (напр. научни, учебни, здравни, културни, транспортни, съобщителни и т.н.), които са свързани косвено с националната сигурност и отбрана и ефекта от чиято дейност може да повиши или намали боеготовността и боеспособността на въоръжените сили и военния потенциал на държавата. Военната промишленост има важна роля във военната икономика и затова създаването и развитието на собствена отбранителна промишленост е задължително условие, което гарантира отбраната и националната сигурност на всяка страна.

Военната промишленост има и своите специфични особености: тя не е база за възпроизводство на средства за производство и на средства за потребление от цялото общество, а военната продукция се използва във въоръжените сили при подготовката и изграждането им и при воденето на война.

2. Развитие на българската отбранителна промишленост през Втората световна война (1939-1945 г.)

Военната индустрия заема водещо място във военната икономика на България през Втората световна война. Основните военни предприятия от т.нар. първа група са фабриките в Казанлък, Сопот и София, самолетните фабрики в Казанлък и Ловеч и Морският арсенал във Варна. Най-крупните са двете държавни военни фабрики в Казанлък и Сопот и Военноинженерната свързочна фабрика в София. За мащабите на България това са големи индустриални предприятия. По-нататъшното им развитие се изразява в създаването на нови цехове и отдели и в усъвършенствуването на структурата им, в оборудването с по-модерна техника и усвояване на нови технологии, и в резултат – в увеличаването на технологичните и производствените им възможности.

От особено важно значение за работата на военноиндустриалните предприятия са такива отрасли на промишлеността като металодобивната и химическата. Най-същественият недостатък на българската военна промишленост е нейната зависимост от вноса на метали, химически материали и горива. През целия период се закупуват крупни по обем контингенти от Германия. През 1943 г. нещата от германска страна се усложняват поради огромните нужди на германската военна индустрия, която се стреми да попълни загубите, понесени на Източния фронт.

Наред с със суровините и полуфабрикатите се внасят и нови инструменти, машини и инсталации за модернизиране на фабриките. Така през 1939 г. се заделят необходимите средства за „доставка на материали и инструменти и на инсталации“ за нуждите на ДВФ-Казанлък. Същите грижи се отнасят и за ДВФ-Сопот. В началото на 1944 г. се подменят някои от износените машини за изработване на 8 мм пехотни гилзи, а от фирмата „Оймуко“ са доставени машини за фабрикация на снаряди и запалки. Инсталирането на нови машини и инсталации дава много по-големи възможности на държавните военни фабрики.

Какви са тези възможности след 1939 г.?

В държавните военни фабрики се извършва основен ремонт на всички видове и типове въоръжение, предници, ракли, колесари, обозни каруци и др. Частични ремонти на въоръжението и техниката и някои по-прости пиротехнически операции се извършват и в ремонтните работилници към родовете войски, в огнестрелните отделения към всяка от отделните пет полеви армии и в авторемонтната работилница на Трудови войски в София. Второ важно направление е производството на ново въоръжение и бойни припаси. В това отношение в ДВФ се извършват и мащабни операции. Една от най-важните е подмяната на оръдейните тела в дивизионната артилерия, тъй като зарядните им камери показват явни признаци на износване. Още след ремонта на първите 200 оръдия се потвърждават разчетите за икономии и вложените крупни средства за създаването на новия цех бързо се възстановяват.

Обемът на работа на ДВФ се разширява и чрез закупуването на нови лицензи за производство. Такъв е случаят с договора с „Дойче Муниционе фабрикен А.Г.“-Карлсруе за лиценз за производство на стоманени пехотни 8 мм гилзи. В новата ДВФ-Сопот се изработват снаряди, запалки, взривателни и всички елементи за тях. По механичен способ се извършва и възстановяването на гилзи, маркировки и др. Така в двете държавни военни фабрики се изработват нови цеви за пушки, карабини и картечници; изработват се пироксилинови и нитроглицеринови барути, капсулни състави, капсули, пиротехнически изделия, ръчни гранати, противогازی, дихатели, снаряжение, запасни части, принадлежности и инструменти за цялото въоръжение. Военноинженерната свързочна фабрика в София също развива собствено производство. Произвежда телефонните апарати и комутатори Б-ТИП-42 и Б-ТИП-10-12, а също така и радиостанциите БРК-08, КСТ и ЩБ. Тези свързочни средства широко навлизат във войските изместват остарялата и на много места останала още от времето на Първата световна война немска телефонна техника. Именно българското производство дава реална възможност за осигуряване на радиовръзките до полк и дружина. Това от своя страна води до значително усъвършенстване на управлението на войските, което е особено съществено при скоротечността на съвременния бой. Във фабриката се произвеждат противотанковите мини Т-42 и ТМ-43, а също и противопехотните мини ТМ-35, които притежават отличителни качества и задоволяват изискванията и нуждите на войските.

Българската военна индустрия бележи успехи по отношение на откриването на нови предприятия. От края на 1942 г. започва работа първата българска динамитна фабрика „Д. Стоименов и Сие акцидружество“. В началото на 1943 г. започва да

действува и държавната пиротехническа фабрика в гара "Генерал Жостово", край Скопие. В Калояр функционира фабриката за военно облекло, в Габрово – за облекло и обувки на Трудови войски, а държавното горско стопанство "Тича" и фабриките за гумени изделия "Бакиш" и "Бота" осигуряват съответно дървен материал и гумени изделия за нуждите на армията. Поощрява се и всеки опит за изобретателска и внедрителска дейност.

Важен структурен и производствен елемент на военната индустрия е и Морският арсенал във Варна. В него работят около 1500 работници, т.е. той също спада към крупните за българските условия предприятия. Съгласно справка, изготвена през май 1944 г. за министъра на съобщенията военната флотска работилница представлява ремонтна техническа работилница, предназначена специално за извършване ремонтите на корабите от Черноморския флот. През 1940-1944 г. производството е предназначено изключително за нуждите на германския флот. Още през 1941 г. по договор германските заводи "Гутехофнунгсхюте" възлагат постройката на няколко плавателни съда. Произведени са 7 кораба със среден тонаж от по 160 тона и един кораб от 30 тона. Това, което трябва да се отбележи, е, че при строеж и ремонт на кораби за германския военен флот корабостроителните и кораборемонтните дейности се освобождават от данъци.

С нарастващи темпове се развива и собствената авиационна индустрия и на ремонтните бази в състава ѝ. През 1940 г. окръжните самолетни работилници в Божурище, Пловдив, Ямбол и Казанлък са окрупнени и са преименувани на Главни ремонтни работилници. Едновременно с това се формират по-малки наречени летищни работилници за текщи ремонти във Враждебна, Граф Игнатиево, Горна Оряховица, Телиш и при летище "Чайка" край Варна. В Карлово се сформира Държавна ремонтна фабрика за генерален ремонт на самолети. През 1939 г. започва строежът на една напълно модерна авиационна фабрика в град Ловеч по Полски проект. В края на 1941 г. с правителствено решение и царски указ се обявява създаването на Държавна самолетна фабрика – Ловеч. Окончателно строителните работи са завършени 1942 г. През същата год. към фабриката е открито и практическо техническо училище с тригодишен курс на обучение. То е военно, с пълен пансион, военни порядки и военна униформа. Предназначено е за подготовка на технически кадри.

2.1 Стрелкови системи

Подготвяйки се за участие във Втората световна война на страната на хитлеристкия блок, българската държава осъществява мащабно превъоръжаване на армията си. За пехотата са закупени пушки и карабини „Щаер-Манлихер“, модел „95/34“ (калибър 8 мм), карабини „Маузер“ (калибър 7,92 мм), модел „98/34“, картечни пистолети и автомати „МР 28“ (калибър 9 мм), „МР 39/40“ (калибър 9 мм), както и автомати от Чехия „Збръовка“ (калибър 9 мм), картечници „МГ 34“ (калибър 7,92 мм) – нейни модификации се използват и днес в повече от половината натовски армии – и „Збръовка-Брен“ (калибър 8 мм), произвеждана в Чехословакия по английски лиценз. В колекцията на музея е и изключително редкият трофеен автомат „МР 44-Щурмгевер“, производство на германската фирма „Хенел“. С това оръжие започва развитието на нов клас стрелкови системи. Световно известният оръжеен конструктор Калашников тръгва директно по германския път на конструкторско развитие. Оттук идва и удивителната прилика между „МР 44-Щурмгевер“ и „АК 47“. Подобен път изминава и израелският конструктор Узаил Галил със своя автомат „Галил“.

2.2 Артилерийски системи и бронетехника

Българската артилерия е превъоръжена с най-модерните немски артилерийски системи. Верижната бронетехника разполага с най-ефективния немски танк „Т IV-Майбах“. Средният немски танк Pz.Kpfw.IV е един от най-сполучливо

конструирани танкове през Втората световна война. Танкът е произвеждан без прекъсване от 1937 г. до 1945 г. През периода на войната са произведени общо 8696 броя. Бойната машина се сражава по време на всички кампании на Вермахта и на всички фронтове. За популярността му говори фактът, че Pz.Kpfw.IV е немският танк, изнасян най-много в други страни. България закупува 97 танка, а авиацията ни лети върху крилете на прочутите „Месершмити“ и „Шуки“.

В края на месец Юли, 1941, 1-ви танков полк се премества с нов щаб в лагер княз Симеон, на 10 км западно от София. По същността си полка е бил бригада, макар технически да е бил обозначен иначе. По-късно бива сменено обозначението. В бригадата се е чувствала остра липса на радио техника, нещо което се е оказало от ключова важност изобщо във Втората Световна Война. В бригадата танковете Шкода ЛТ-35 (26 броя ЛТ-35 и 10 броя модификациите Т-10, използващи съответно стандартното 37мм оръдие А-3 Л/40 и по-мощното 37мм оръдие А-7 Л/47.8), купени от Германия преди около година, са били високо ценени, заради липсата от танковете Рено Р35 въоръжени с 37мм оръдие СА18Л/21. Последните са купени през 1941 година от Германия след споразумението между цар Борис и Адолф Хитлер на 23 април, 1941, но са били трофейни и в изключително лошо състояние. Според лейтенант-полковник Гено Генов, новият командир на бригадата, това е било в резултат от саботаж на френската армия и все още младата френска съпротива, която е искала да ограничи доколкото е възможно трофейната техника в немската военна машина. Бригадата е била съставена общо 1802 души към 15 Август, 1941, в това число и офицерите. Били са ентусиазирани да развият тази сравнително нова за Българската Армия част, но не са имали тренировъчен опит с танковете. Този шанс им се отдава чак през месец Октомври, когато полка е изпратен в Нова Загора заедно с други части от БА. Оттам е изпратен по пътя за Ямбол за участие във военни маневри и учения. Във 2-ри батальон е имало танкове Рено във всяка от трите роти, но много от тях се развалят на път за Ямбол поради лошото си техническо състояние, тежки дъждове и калните пътища. Това ефективно изважда батальона извън строя. В 1-ви танков батальон се намирили три роти – две с танкове Шкода и една с 6-тонни танка Вickers Марк Е с 47мм оръдие, купени от Великобритания през 1936. Тези три роти се представят добре на учение. До края на 1941 година няма съществени промени поради липса на достатъчен брой танкове и бронирани машини, като единствено инженерната рота и мостовото ѝ подразделение се сдобиват с нова техника. На 19 Март, 1942, два танкови взвода провеждат стрелково учение. Участват 5 танка Шкода, които със своето 37мм оръдие А-3 Л/40 стрелят по цели съответно на 200 и 400 метра в движение. Попаденията са задоволителни и българските и германските наблюдатели и военни представители остават доволни. Танковете Рено не се представят добре – стрелят единствено с картечницата си, а екипажът се оказва неподготвен за управлението на танка, с изключение на самите стрелци (картечари). В танковата бригада настъпват съществени промени през Март, 1942. От Германия е закупена радио апаратура, която е разпределена по следния начин : **бригаден команден състав** – 3 танка Шкода (един с радио); **команден състав на Бронирания полк** – 2 танка Шкода (един с радио); **1-ви танков батальон** :- команден състав – 2 танка Шкода (един с радио); - 1-ва рота – 17 танка Шкода (четири с радио); - 2-ра рота – 17 танка Шкода (четири с радио); - 3-та рота – 8 танка Вickers и 5 танка Ансалдо Л3, остават без радио оборудване; **2-ри танков батальон**: - команден състав – 1 танк Рено (с радио) и 3 танка Ансалдо (без радио); - 1-ва рота – 13 танка Рено (всички без радио); - 2-ра рота – 13 танка Рено (всички без радио); - 3-та рота – 13 танка Рено (всички без радио); - разузнавателно подделение – 5 танкети Ансалдо Л3 (без радио).

Решено е 3-та рота от 1-ви батальон да бъде използвана за антитанкова роля, поради липсата на по-добър заместител. В бригадата се създава и моторизирана зенитна батарея с 15 броя 20мм оръдие и 15 леки картечници. Германците дават добра оценка на българската бригада, но посочват и известни недостатъци. Танковете Рено са били без радио (и трите роти от 2-ри батальон), а и на пресечен терен се представят далеч по-слабо от чешките машини, което по оценката на германските експерти е пречело 1-ви и 2-ри танков батальон от бригадата да се използват съвместно. Препоръчват на БА да замени танковете Рено или с Шкода, или с по-модерни Панцер 4 (Панцеркампфваген 4 аусф Ф2 Сд Кфз 161). Същите са произвеждани от Март до Юли, 1942 година, като се правят общо 175 плюс 25 преработени от Панцеркампфваген 4 аусф Ф1 Сд Кфз 161. Въпросните модификации са били с мощното 75мм оръдие КвК 40 Л/43, което е щяло значително да повиши технически потенциал на българските танкови войски. Същото така немците препоръчват бригадата да закупи и повече бронирани разузнавателни машини, леки минохвъргачки за пехотния полк и повече мостови системи за инженерната рота. От 29 до 31 Май бригадата участва в съвместно военно учение до София, като идеята е да се изчистят колкото се може повече недостатъците на бригадата, видяни в по-ранни учения. Наблюдавано е известно подобрение, но разузнавателна група се представя слабо. Усеща се острата нужда от постоянен германски офицер, който да служи като съветник при подготовката на бригадата. Затова на 11 Юли лейтенант-полковник Фрейхер фон Бюлол бива изпратен от Германия за да поеме тази роля. Като първостепенна задача фон Бюлол си поставя да подобри тактическото управление на танковете от българския персонал и да помогне при усъвършенстването на координацията между пехотните, танковите и артилерийските части. Но в края на Август, по време на големи военни маневри край Перник, бригадата отново показва слаб прогрес и ниска ефективност. В ученията се показва прибрзаността, с която е създадена тази единица и слабият синхрон, с която действа. При учебна атака над теоретична вражеска позиция танковите екипажи се предвиждат твърде бързо, създаващи голям вакуум между себе си и поддържащите ги пехотни части, които са били в болшенството си слабо механизирани. По този начин, според немската военна доктрина, а и не само, те стават изключително уязвими за вражеско контра нападение с обкръжаващи маневри (т.нар. "клепци", които в офанзивния си вариант германските войски използват изключително ефективно в руската кампания през 1941). На 3-ти и 4-ти Септември обаче е провежда втората част от учението и там бригадата показва добър прогрес, отбелязан и от фон Бюлол. Същото се отбелязва и за маневрите край Нова Загора между 14-ти и 20-ти Октомври. До края на година броят на персонала в цялата бригада нараства до 3809 мъже, в това число и офицерите. За сравнение бригадата е била съставена общо 1802 души към 15-ти Август, 1941. Към края на 1942 българската страна представя на немската опасенията си от германските оръжейни доставки за Турция. До края на войната Турция остава неутрална, макар по-късно да приема чужди войски на своя територия. Съюзниците, най-вече САЩ и Великобритания, се стараят да държат Турция встрани от Германия, тъй като подобен сценарий би имал катастрофални последици за война (пример – Сталинград може да бъде нападнат от юг). От своя страна съюзниците са използвали Турция заради същите ѝ географски предимства, а именно да запасяват СССР с провизии (което е ставало и през Северния Ледовит Океан, но основно през неутрална Турция и окупираният Иран). Турция се намира в изгодно положение, ухажвана от всички страни. Понякога се възползва даже от това си положение до такава степен, че се стига до дипломатически скандали, но като обобщение може да се каже, че Анкара е била в позиция да лабира и да издейства за своя национален интерес много и от остта, и от съюзниците. България решава от своя страна да се възползва от ухажорската политика на Германия и в края

1942 започват преговори между двете страни за. На 5-ти Януари, 1943, висшето командване на Вермахта и Българското Министерство на Войната се договарят и изготвят план за превъоръжаването на 10 български пехотни дивизии, една кавалерийска и две бронирани с модерно немско въоръжение. Германците предлагат да се организира по един брониран полк с по един танков батальон във всяка от бронираните бригади. Българската страна отказва това предложение и настоява за двубатальонни полкове. Първоначално според договорките и плана германците имат намерение да доставят само 12 броя Панцер 4 и 20 броя Щурмгешуц 3 (75мм самоходно шурмово оръдие на базата на шасито на Панцер 3), но с оглед българското изисквания, полковник Хайнрих Гааде, началник от 1-ви Януари, 1943 на германската учебителна мисия в България, разработва новата организационна система, която трябва да е в бойна готовност до 1 Юли, 1943. С оглед на наличната информация Хайнрих Гааде препоръчва следното : – танковете Шкода, купени от Германия през Февруари, 1940, да останат на въоръжение – танковете Рено, купени от Германия през Април, 1940, да бъдат снети от въоръжение от танковите войски и да бъдат зачислени в механизирани пехотни формирования за поддръжка (за конкретния танк това е било и виждането на френските генерали 5-10 години по-рано). Като минуси за Рено той отбелязва ниска скорост, слабо представяне на пресечен терен, неадекватно въоръжение. – 8-те танка Викерс, купени от Великобритания през 1936, да преминат като разузнавателни и поддържащи машини в артилерийските подделения на бригадата. – танкетите Фиат-Ансалдо, поради неадекватността и анахроничността си, да бъдат пригодени за поддържащи машини, полеви линейки или да се използват за доставка на амуниция на бойното поле. – създаването на две или три шурмови батареи към армейските части. Според него това би повишило значително потенциала на БА за нападение и би повдигнало морала на военнослужещите. С оглед препоръките на Гааде са поръчани 54, а по-късно 55 броя Щурмгешуц 3 (първоначално са били 20 броя). Обучението на персонала на бригадата се засилва през пролетта на 1943 когато 41 офицера и 37 подофицера са пратени в германското танково училище във Вюнцдорф. Също така на 12 Април с.г. започва и специален курс за Панцер 4 и Щурмгешуц 3 в немското танкове училище в Ниш, Сърбия. Същият месец обаче предложението на Гааде не е прието от българското министерство. Българската страна уведомява Гааде, че желае : – да запази своите танкове Рено, които заедно с 5 броя Щурмгешуц да образуват втория батальон на полка – танковете Шкода и танковете Панцер 4 да образуват първи батальон на полка – останалите броеве самоходни шурмови оръдия Щурмгешуц 3 да се организират в обособено подделение под контрола на артилерейския полк на бригадата. В следствие на дадените от България изисквания, в началото на април немското командване решава да увеличи доставката за българските войски от 12 на 43 броя Панцер 4. В крайна сметка се доставят и шурмовите оръдия, но се обособяват в собствена, независима армейска група. Структурният план за бронираният полк е предаден на 24 Май, 1943. Според него съставните елементи биват : **бригаден щаб**; - **полкови щаб**; **1-ви танков батальон включващ**: - 1-ва рота (среден клас танкове); - 2-ра рота (среден клас танкове); - 3-та рота (лек клас танкове); **2-ри танков батальон включващ** :- 4-та рота (среден клас танкове); 5-та рота (среден клас танкове); 6-та рота (лек клас танкове); **3-ти танков батальон включващ** : - 7-а рота (лек клас танкове); - 8-а рота (лек клас танкове); - 9-та рота (лек клас танкове).

Общо полка включва според плана : 36 броя танка Шкода 43 броя танка Панцер 4 38 броя танка Рено Р35 На 10-ти Юни, 1941, официално е създадено шурмовото подделение и немският офицер капитан Небел е назначен за негов съветник. По същото време обаче в бронираният бригада излизат най-много проблеми. Месеци наред командирът на бригадата, лейтенант-полковник Генов, изпраща извинения и обяснения

на германците за да оправдае застоя в темпа на обучение. Като извинения той дава недостиг та гориво, лоши метеорологични условия, липса на подготвен състав и т.н. Гааде изразява недоволството си пред военното министерство, но без успех. През Август, 1943, бригадата и автономното щурмово подделение участват във военни маневри край София и двете части се представят повече от незадоволително, според оценките. На 1-ви Октомври, 1943, военното министерство официално преименува 1-ви брониран полк в 1-ва бронирана бригада, макар по същество винаги да е било бригада и винаги немските пратеници да са го наричали така. По същото време танковете Рено си изпращат в сливенско за борба с партизани. По-късно 10 от тези танка са изпратени в 29-та пехотна дивизия като поддържащи машини. По това време дивизията е изпратена в град Враня, Сърбия (извън географската област Вардарска Македония) под командването на Българският Окупационен Корпус (БОК). Дивизията е използвана за борба с партизаните на Тито. По-късно в бригадата настъпват нови организационни промени – обуславят се три батальона, всеки с по две роти с Панцер 4 и по една рота с Шкода. Инженерната рота е образувана в инженерен батальон с две инженерни роти и една мостова. На всяка рота се падат по 14 танка Панцер 4 и 55 души персонал в това число и офицерите. През Ноември лейтенант-полковник фон Бюлол е заменен като обучител и съветник от майор Кал, който пък от своя страна по-късно е заменен от полковник Юнгенфелд. Към последният е имало много критика и назначавенето му на тази длъжност е посрещнато с голямо неудобрение някои хора в германското командване и българското военно министерство, но в крайна сметка именно по време на неговия мандат бригадата е влезнала във форма. По това време опозицията от българките военни към съюза с Германия се е засилвала. На 15-ти Декември, 1943, немското представителство в България изготвя план за увеличаване на бойният потенциал на полка. Първи и втори танков батальон е трябвало да имат всеки по 28 танка Панцер 4 и 16 танка Шкода. Разузнавателното подделение е трябвало да включва 13 броя лека бронирана разузнавателна бойна машина Сд.Кфз 222 и 7 броя Сд.Кфз223

2.3 Военновъздушни сили

Втората световна война отечественофронтовските, а по-късно и социалистическите правителства не разбиват авиацията, а напротив - виждат в нея дългата ръка на новите национални и колективни политически цели и я утвърждават като водещ вид въоръжени сили на Балканите. Разбира се, с доста компромиси и неправомерни действия те запазват голяма част от преподавателския, инструкторския и техническия елемент на царската бойна авиация 15-20 години след 1944 г. Осигурява се приемственост в Българската бойна авиация. Интересите на Съветския съюз и Варшавския договор по време на Студената война правят възможно Българската армия да притежава винаги най-добрата и модерна авиационна техника от тази част на Берлинската стена – съпътствани от най-доброто обучение и обслужване на техниката, строеж и експлоатация на летищни паркове. Споровете дали това е било необходимо, са много, фактите обаче говорят за едно – от 1912 г. до 1990 г. България изгражда мощно авиационно общество и непреодолимо авиационно присъствие над своята територия, което респектира нашите врагове, каквито и да са били те в съответния временен политически и стратегически микс. Страната ни е уважавана авиационна, ракетна и ПВО сила. Това дава сериозни козове в ръцете на родните и коалиционните политици. Ние сме и първите на Балканите със свои космонавти и своя космическа индустрия.

Общото между всички политически формирования, извъртели се за 80 години в България от основаването на авиацията до 1999 г., е високата оценка на военната авиация като основен лост в постигането и утвърждаването на определени политически

цели. В този смисъл тя е неизменно на вниманието на висшия политически елит и той се грижи непрекъснато за нейното обновяване и нарастване на въздушната мощ.

Българските политици на най-високи нива – било то монархически, регентски, отечественофронтовски, социалистически и пр. винаги са имали сериозно виждане за развитието, модернизацията и обновяването на военновъздушните сили. Модернизацията на българските въздушни сили винаги е дълбоко осмислен и необходим за държавата политически акт, свързан с милиарди разходи, но и с неизброими приходи за целостта на Отечеството. Не напразно и след 9 септември 1944 г. българското правителство поема курс на превъоръжаване на българските ВВС последователно с най-новите за времето си бойни самолети Як-9, Як-11, Як-23, МиГ-15, МиГ-17, МиГ-19, МиГ-21, МиГ-25, МиГ-29, Су-22, Су-25, МиГ-23.

Българското самолетостроене:

Капрони Български - Казанлък. Фабриката е построена в края на 1926 г. от чешката авиационна фирма "АЕРО-ПРАГА". Продадена е през 1930 г. на италианската фирма "Капрони". Произвежда самолети КБ-1 "Пеперуда", КБ-2,3,4 "Чучулига I,II,III", Капрони-309 "Гибли", КБ-11 "Фазан". Работи до 1942 г.

Държавна самолетна фабрика - Ловеч. Фабриката е открита през 1941 г. Произвеждат се самолетите ДАР-9 "Синигер", самолети ЛАЗ-7, ЛАЗ-7Мв, серийно производство. ЛАЗ-8 - един екземпляр, ЛАЗ-12 и С-12 - прототипи. Тук са произведени най-много самолети от типа ЛАЗ-7- 150 броя и ЛАЗ-7М 160 броя в периода 1947 до 1954 г. Фабриката спира производството си през 1954 г.

Авиоконструктори

1896 г. - проект на Хараламби Джамджиев на летателен апарат

1910 г. - проект на вертолет на Иван Гевренов

1912 г. - самолет на Георги Божинов

1915 г. - самолет на Асен Йорданов

1924 г. - построен хидроплан от Иван Григоров

1926-1954 г. - проф. Цветан Лазаров и др.

2.4 Българската военна униформа

От 1945 г. започва тоталната подмяна на традиционната българска военна символика с тази, възприета в съветската армия. Върху каските за известно време е запазен щитът с триколяра от дясната страна, но с две съществени изменения – променена е формата на щита, а кантът вместо непрекъснат е нанесен с едър шрих; триколярът, вместо по диагонал, е поставен водоравно, с което е нарушен един основен принцип в българската военна символика триколярът винаги да се поставя по левия диагонал, за разлика от гражданската, където той винаги е хоризонтален. Отпред е поставена малка червена звезда. Новият триколярен щит е въведен и като боен знак върху танковете в състава на Първа българска армия през 1945 г.

2.5 Държавни военни заводи

До 1944 в България работят държавните военни фабрики в Казанлък и Сопот, самолетните в Казанлък и Ловеч, главните ремонтни работилници в Карлово, флотският арсенал във Варна и военно-инженерната фабрика в София; барутните фабрики в Севлиево, "Еловица" в Габрово и "Принц Кирил" в Русе и още няколко по-малки фирми, всичките оборудвани с модерна техника и технологии от Европа, главно от Германия. Завод "Бета" е построен само за две години. Покритите му площи са над 120 декара. Има уникално оборудване: 4000 и 2500-тонни преси, гилотина за рязане на ламарина с ширина до 3200 мм и дебелина до 25 мм, линии за газово и лазерно обрязване на метални листове, камери за обемно отгряване на танкови корпуси, кантователи, прибори за контрол на изпитателни стендове и полигони. Произвежда бронетранспортъри в много модификации: универсални, амфибии, спасителни,

санитарни, специално защитени срещу газове и радиация, самоходни установки, танкове с оръдия 122 мм, снабдени с наша радио- и оптикоелектроника.

Началниците на военните фабрики и инженерно-техническите кадри в тях са химици и балистици, завършили европейски университети и специализирали в оръжейни фирми в Германия, Италия и Франция. С установяването на "народната" власт след деветосептемврийския преврат започва и разгромът на военно-промишления комплекс в България. За десет години са организирани и проведени няколко политически процеса срещу българските оръжейници.

Държавната самолетна фабрика - През 1938 г. отпада 20-годишното ограничение, наложено от Ньойския договор, и българската войска получава правото да притежава бойни самолети. Командването на въздушните войски решава да създаде модерна самолетна фабрика, в която да се съсредоточи българското самолетостроене на едно място, като създаде център извън столицата, разработващ и произвеждащ летателни апарати, по качество и количество съответстващи на най-добрите европейски образци. Специална комисия избира терен за фабриката. В Ловеч новината за построяването на завод не е посрещната с въодушевление поради това, че ще бъдат изкупени земеделски земи за построяването на завода. С последователност и упоритост кметът убеждава гражданите, че такъв завод ще създаде работни места, ще издигне интелектуалното ниво на града. Протокол от заседанията още се съхранява в общината. Самолетните демонстрации, проведени на 5 юли 1939 г., са посрещнати топло от ловчанлии и всички окончателно дават "зелена карта" за строителството. Сградите се строят по проекти на полски инженери, строили подобни съоръжения в Полша. Новият завод за производство на самолети е наречен **Държавна самолетна фабрика (ДСФ)**.

Началник на ДСФ е капитан инж. Петко Попганчев. Главен инженер е инж. Цветан Лазаров начело на малък колектив от конструктори. Авиотехници - специалисти по планера и двигателите, са набирани от ДАР в Божурище. Това са техници, преминали обучение в Германия и Полша, с достатъчна квалификация и опит по поддръжка на самолети. Един от тях, поручик Иван Тодоров Илчев, е преместен по-късно с царска заповед в "Български капрони" в Казанлък за контрол на производството и монтажа на самолетите.

В Държавната самолетна фабрика са произвеждани следните типове самолети.

- „ДАР-9“ "Синигер" е произведен през пролетта на 1943 г. В 3 последователни серии са построени 40 броя самолети.

- „АВИА-135“, чехословашки изстребител - доставен на части. Монтирани, изпитани и са предадени 12 броя на Въздушните на Н.В. войски.

- „ДАР-10“ е замислен като дивизионен разузнавач. Неговата разработка е започнала в ДАР, но прототипът е изграден в ДСФ. Това е високоскоростен моноплан, маневрен, със сигурно управление, бързо набиращ височина. Инж. П. Попганчев, изпитал машината, свидетелства, че този самолет е по-бърз от „АВИА-534“, но при катастрофа в мъгла през 1942 г. прототипът е унищожен.

- „ДАР-10Ф“ е разработка на инж. Ц. Лазаров. С двигател „Фиат“ самолетът има скорост 460 km/h и притежава качествата на много добър многоцелеви самолет - за разузнаване, за шурмови действия, за бомбардиране (хоризонтално и с пикиране), за въздушен бой. Самолетът е изпитан от инж. Попганчев през март 1945 г. Въпреки върховото конструкторско постижение този самолет не влиза в серийно производство. След войната ВВС се готвят за превъоръжаване на армията с нов тип самолети - произведени в СССР и с реактивни двигатели.

- „Лаз-7“ и „Лаз-7М“. Самолетът е конструиран от инж. Лазаров и колектива му от конструктори. Моноплан, долноплъщник, предназначен за първоначално обучение и квалификация на шурмани и военни пилоти. Това е

изключително успешен самолет и е най-масово произвежданият самолет в България - 160 броя „Лаз-7“ и 150 броя „Лаз-7М“.

- „Лаз-8“ е четириместно въздушно такси. Представлява моноплан долноплосник и е изработен само прототип в чест и като подарък от самолетостроителите на провеждащия се конгрес на Българската комунистическа партия през 1948 г.

АГРОТЕХНИКА АД – гр.Карлово е създадено през 1939 год. като „Главни самолетно - ремонтни работилници“. Извършва се ремонт на 30 вида самолети. След края на Втората Световна война продължава да се ремонтира военна техника. 1947 г. заводът започва производство на двигатели, помпи, водомери, и др. През 1949 г. под името „Завод 15“ произвежда първият български колесен трактор „Мофак-2“.

3. Отбранителната индустриална база на България след Втората световна война

Преди 9 септември 1944 г. България има няколко ремонтни работилници за военна техника, наречени Държавни военни фабрики. В тях са работят 6-7 хил. работници. Фабриците са 100% държавна собственост. До 1989 г. ВПК нарасна до 180 000 работещи в 100% държавни заводи, групирани в холдинги и консорциум.

В условията на двуполусния свят по време на Студената война България е част от източния блок на противостоене, а военно-промишленият и комплекс е силно обвързан и поставен в изключителна зависимост от руската отбранителна промишленост и кооперираните доставки с другите страни-членки на тогавашния Варшавски договор. За разлика от повечето източноевропейски страни България закъснява с реструктурирането на своята отбранителна промишленост и с приватизацията на сектора. Една от причините за това е оформилото се мнение, поддържано и на високо политическо равнище, че реструктурирането не може повече да бъде забавяно, като същевременно бъде запазена държавната собственост на значителен дял от отбранителните предприятия поради техния стратегически характер. Тази политика е неустойчива, но затова пък е съчетана с липсата на износ на отбранителна продукция. Това пък от своя страна довежда до сериозни икономически проблеми и социално напрежение в отбранителните предприятия.

Втората световна война бойната авиация започва бурно развитие. Технологиите, които немската наука постига, следвайки мегаломанските идеи на Хитлер, изиграват ролята на следвоенен инженерен катализатор. Към края на войната Съветският съюз и САЩ се докопват по своеобразни начини до проектите, до специалните конструкторски екипи, до водещи конструктори и дори до технологични експериментални демонстратори. Това, прибавено към техните национални авиационни постижения, води до наистина революционно развитие на бойната авиация след 1945 г. Допълнително „масло в огъня“ налива и разделянето на следвоенния свят на два лагера – социалистически и капиталистически, а впоследствие - и на два противоположни икономически и военни блока. И НАТО, и страните от Варшавския договор заделят огромни средства за въздушното противостоене на фронта на Студената война. А бойната авиация достига своя реактивен катарзис и по скорост, и по разстояние, и по височина, и по въоръжение. В България този катарзис води до неவிждано ускорение на авиационната идея. От 1945 до 1989 г. България обновява бойната си авиация средно на всеки четири-пет години. Това темпо предизвиква неவிждано развитие на обучението на кадри във всички съпътстващи бойния авиационен процес дейности. Летци, техници, свързочници, радиоспециалисти, зарядчици - летищни архитекти, инженери, строители, оръжейници, авиолекари. С тези десетки хиляди специалисти България се нарежда сред водещите

авиационни нации в света. Те успяват в рамките на изключително кратки срокове да усвояват и експлоатират световните авиационни достижения. Създават и ремонтна, и самолетостроителна промишленост за машините на въоръжение във ВВС. Най-интересното е, че едно авиационно поколение в бойната авиация в рамките на 20 години усвоява 3-4 самолета, докато през последните 20 години едно цяло поколение си отиде (излезе в пенсия) без да е докосвало нов боен самолет.. Унищожено е предказарменото авиационно обучение, минимизирани са авиационното образование, научната и изследователската дейност, институциите на средното авиационно образование, военноремонтните и военностроителните заводи. Унищожени и пренасочени са кадрите - златният капитал на българската бойна авиация.

Използвана литература:

1. Петров, Л., Военната икономика на България 1919-1945, С., 1999.
2. Военноисторически сборник, бр.1, 2007.
3. <http://bg.wikipedia.org>
4. <http://www.vi-books.com>
5. <http://samvoin.blog.bg>
6. <http://www.historymuseum.org>
7. <http://pan.bg/>
8. <http://www.bulgaria21.net/>
9. <http://www.duma.bg>
10. <http://www.bgarmy.eamci.bg>

Приложение 2. „Военно промишлено предприятие „Аркус“ АД, гр.Лясковец“

1. Профил на предприятието
2. Инвестиции в „Аркус“ АД
3. Договори на предприятието
4. Продукция на „Аркус“ АД
5. Производствени възможности
6. Качество, стандарти и сертификати
7. Политика за екология, здравеопазване и безопасни условия на труд
8. Пазари, конкурентноспособност и инвестиции на „Аркус“ АД

Военното промишленото предприятие „Аркус“ АД. „Аркус“ АД е основан през 1965 г. първоначално като машиностроителен завод. През 1999 г. дружеството е 100% частна собственост в т.ч. 74.32% на „Аркус България“ АД, гр. Лясковец. „Аркус“ АД е сертифицирана за съответствие с международно приетите системи за управление на качеството ISO 9001:2000; AQAP-2110 - НАТО; EN-ISO 14001:1996 - екология; OHSAS 18001:1999 - безопасни условия на труд. Основната дейност на Аркус е производството на оръжия като военната продукция заема 95% от стоковия обем. Продукцията на „Аркус“ е предназначена предимно за износ. „Аркус“ АД има пълен лиценз за търговия с оръжие и осъществява търговската си дейност, съгласно изискванията на разрешителния режим за търговия с оръжие и стоки с възможна двойна употреба. Годишните печалби на дружеството възлизат на 35-40 милиона долара. В него са заети 2200 души.

От 2003 г. „Аркус“ АД, гр.Лясковец приема политиката на диверсификация на своята дейност като създава или влиза в съучастие в дружества с различен предмет на дейност от основния за „Аркус“ АД. Такива дружества са: - „Аркус строй“ ЕАД, гр. Лясковец - чиито предмет на дейност е проектирането и изграждането на административни и жилищни сгради.

Предметът на дейност на фирма „Аркус“ АД включва производството на изделия с военно предназначение, машини и оборудване за машиностроенето, инструментална екипировка, нестандартно оборудване и ремонт, резервни части за автомобили, разработка на нови изделия и проекти за трансфер на технологии, транспорт, стоки и услуги за гражданския пазар. Дружеството е експортно ориентирано. „Аркус“ АД има пълен лиценз за търговия с оръжие и осъществява търговската си дейност, съгласно изискванията на разрешителния режим за търговия с оръжие и стоки с възможна двойна употреба. От 2003 г. „Аркус“ АД, гр.Лясковец приема политиката на диверсификация на своята дейност като създава или влиза в съучастие в дружества с различен предмет на дейност от основния за „Аркус“ АД. Такива подобни търговски дружества са: „Аркус строй“ ЕАД, гр. Лясковец, което се занимава с проектиране и изграждане на административни и жилищни сгради. „ОК-Олимп“ АД гр. Омуртаг - за производството на отливки от черни и цветни метали за машиностроенето. „Дунав лизинг“ АД, с. Джулоница - производство и монтаж на алуминиева дограма, изработка на работно облекло, дървообработка и др. граждански услуги, както и медицински център „Аркус медикъл“ АД в гр. Велико Търново, и частна профилирана гимназия „АК – Аркус“, също във Велико Търново.

1. Профил на предприятието

Аркус" АД е международно признат център с постиженията си във военното инженерство. Предприятието специализира в доставки, продукция и обслужване на следните отбранителни продукти – Амуниции (гранати за гранатомети, средно калибрени амуниции, бомби за минохвъргачки); Предпазители за артилерия и танкови амуниции, минохвъргачки и въздушни бомби; Малка Артилерия (пистолети и револвери), минохвъргачки и гранатомети. В „Аркус“ АД работят над 120 инженера, като те се трудят над проучвания и развитие на проекти. Компанията е напълно лицензирана за производство, продажби и износ на свързани с отбраната продукти в съответствие с Българското законодателство и международно приетите норми. Аркус има бизнес връзки с компании, организации и други от повече от 75 държави в целия свят. Политиката на компанията е базирана на създаването на дълготрайни бизнес връзки и партньорство, което се постига чрез задоволителни стандарти и качество.

2. Инвестиции в „Аркус“ АД

Над 4 млн. лв. са били предвидени в инвестиционната програма за 2005 г. за развитие и разширяване дейността на Аркус АД. Дружеството приключва 2006 година с положителни финансово-икономически резултати, което му дава възможност както да реинвестира в производството, така и да развива странични дейности. В ход е пуснато поетапно изграждане на галваничен цех, в който са се вложили над 1 млн. лв. Над милион са инвестициите в изграждането на пречиствателна станция на предприятието, която беше открита преди известно време. Чрез дъщерното си дружество Аркусстрой оръжейниците навлизат и в строителния бизнес. Фирмата вече е изградила няколко обекта от газификацията на Лясковец и Горна Оряховица. Предстои да започне изграждането на уникален водно-увеселителен център. „Виждал съм как се отнасят към земята в пустинята, как я отвоюват и какви плодове дава тя след намесата на човека. Искам с този проект да променя отношението на българите към най-голямото богатство, което имаме, и в същото време да им докажа, че и от земята може да се печели”, казва за в. „Пари” изпълнителният директор на дружеството инж. Банко Банков. От няколко години в Аркус АД се изпълнява програма за версификация на дейността, така както е в модерните западни компании. Затова дружеството инвестира и в други области. От повече от 4 години то има съвременен диагностичен медицински център, в който работят над 40 лекари. Втори випуск прие тази есен и Американския колеж Аркус, където учат засега 100 младежи и девойки от цялата страна. Аркус АД е един от първите ни оръжейни заводи, който получи натовския стандарт АКАР, неговата продукция вече е влязла в каталозите на алианса, което и отваря безпрепятсвено нови пазари. НАТО вдигна летвата пред оръжейното ни производство и ни даде нови хоризонти. Целта на дружеството вече е не да прави единични големи сделки, а да се превърне в традиционен доставчик на постоянни клиенти. Сега в лясковския оръжеен завод се произвеждат повече от 100 изделия по руски и натовски стандарти, както и разработки на български специалисти. Партньори на дружеството са над 100 фирми в пет континента. Фирмата предлага бойни пистолети Аркус и Магнум, ЗАЕДНО с пистолетите си Аркус АД като фирма с традиции на българския пазар предлага и револвери. Освен 9-мм револвер РГ-92, предназначен за стрелба с халосни и газови патрони и сигнални ракети, се произвежда и бойният 9-мм револвер Аркус-95R. Предназначен е както за полицаи, кадри на специализираните служби и армейски подразделения с особени функции, така и за самозащита на граждани. Ударно-спусковият механизъм на Аркус-95R е двойнодействащ. Барабанът се отмята наляво. Цевта и барабанът са сменяеми, което позволява на стрелеца сам да избира варианта на неговия модел и да си направи комбинация за предпочитаните от него патрони. Изработва се за четири вида боеприпаси: 9x19 Parabellum, 9x18 Макаров, 357 Магнум и 38 Special. В зависимост от това вариантите на револвера притежават някои

особености. Вариантът на Магнум е снабден с удебелена рамка, цев и стени на барабана, предназначени да издържат по-високите налягания на магнум-патроните, което обаче води до повишаване теглото на конструкцията. Моделът, предназначен за патроните 38 Special, е с нормална дебелина на рамката, цевта и стените на барабана.

3. Договори на предприятието

Лясковският военен завод "Аркус" е подписал договор за износ на стойност над 30 млн. долара, като поръчката е получена след участие в конкурс на военното министерство и е за арабска държава. В конкурса са се надпреварвали четири руски, швейцарска и българска фирма. Според Банков „това е най-голямата сделка, сключвана през последните години в оръжейната ни промишленост“. "Аркус" е единствената оръжейна фирма в страната, която преди около два месеца е подписала и договор с Пентагона. Това е станало възможно след посещения на американски военни специалисти във фирмата, които са одобрили част от продуктите. "Аркус" беше едно от дружествата в структурата на "Металхим холдинг" заедно с "Трема" - Трявна, и ВМЗ - Сопот. През 1999 г. то беше приватизирано от РМД "Аркус - България". РМД "Аркус" купи 55% от военния завод за 12 млн. долара. Сега предприятието търгува със 112 партньора от 75 страни. От 1999 г. до сега дружеството отчита печалба. Оборътът на "Аркус" през 2003 г. е бил 26 млн. лв., за тази година е предвиден обем на продукцията за 50 млн. лв. През 2003 г. дружеството е внесло 3 млн. лв. данък печалба. В момента в завода и неговите поделения работят около 3 хил. души. През март тази година "Аркус" получи новата версия на натовския сертификат АКАП 110, версия 2110. Заедно с това заводът за трети път беше ресертифициран по американския стандарт за качество ISO 9001:2000. Военният завод в Лясковец откри частна гимназия във Велико Търново. В училището до момента са вложени един милион долара. През 2002 г. компанията е купила стара сграда в болярския град и я е ремонтирала основно. Учебното заведение е официално лицензирано от Министерството на образованието. Училището ще привлича младежите с модерни класни стаи и две компютърни зали със съвременна техника. Сред предлаганите екстри са климатици в стаите и постоянен достъп до интернет. Капацитетът на базата е 250 ученици. Обучението струва 3000 евро на година. Първите 40 ученици с най-висок успех - 20 момичета и 20 момчета, ще плащат половината от тази сума.

4. Продукция на „Аркус“ АД

Продукцията на „Аркус“ АД е представена от различни бойни и отбранителни изделия. Едни от най – купуваните и търсени продукти са: Амуниции за средно калибрени автоматични оръжия:

- ❖ 23 мм патрони за ZU – 23 - 2 и ZSU – 24 – 4: 23 мм обиколка с API-T с метално покритие; 23 мм обиколка, практика с TP-T метално покритие (HEIT-T);

- ❖ 30 мм патрони за 2A42, 2A72 и 2A38 Автоматично оръжие: 30 мм обиколка с AP-T метално покритие; 30 мм обиколка Sting с AP-T метално покритие; 30 мм обиколка с HEI покритие; 30 мм обиколка с HE-T покритие; 30 мм обиколка с HE-T-SR (за къса дистанция) покритие; 30 мм обиколка, практика с TP-T покритие; 30 мм обиколка, тренировъчен;

- ❖ 30 мм обиколка за АО-18 флотско автоматично оръжие (AK-603, AK-306 и KASHTAN) – 30 мм обиколка с HEI покритие; 30 мм обиколка с HE-T обиколка;

- ❖ 30 мм обиколка за G Sh-6-30, G Sh-30 и G Sh-301 Автоматично оръжие за самолети – 30 мм обиколка с AP-T покритие; 30 мм обиколка с HEI покритие

- ❖ Амуниции за гранатохвъргачки – 30 мм обиколка за AGS-17 и AGS-30 Автоматични гранатохвъргачки; 30 мм високо-експлозивни IO-30 (VOG-17M); 40 mm гранати за гранатохвъргачки GP-25; 40 mm високо-експлозивни гранати AR406

❖ Амуниции за минохвъргачки: 60 мм минохвъргачки; 60 мм високо-експлозивни бомби за минохвъргачки AR-M60; 81 мм минохвъргачки; 81 мм бомби за минохвъргачки, високо-експлозивни VO-832DU; 120 мм минохвъргачки; 120 мм високо-експлозивни бомби за минохвъргачки VOF-843B

❖ Предпазители за анти – самолетни и средно-калибрени амуниции

❖ Предпазители за артилерия и танкови амуниции

❖ Предпазители за минохвъргачки

❖ Предпазители за артилерия и въздушни ракети

❖ Предпазители за въздушни бомби

❖ Полу-автоматични пистолети

❖ Пистолети с двойно действие – До преди 1989 година, оръжейните конструктори у нас нямаха възможност да изявят талантите си. През 1994 година, на изложението „Хемус“ се показва българският пистолет „Аркус – 94“, произведен от „Аркус“ АД. Пистолета привлича вниманието на български и чуждестранни купувачи, като първите модели са известни с името „Белица“ и са почти пълно копие на белгийския „BrowningHP“ (Хай Пауър). Пистолетите на „Аркус“ са изработени изцяло от стомана, чрез студено коване, снабден е с ударно – спусков механизъм с единично действие. Пълнителите са 13 и 15 – зарядни. През 1996 година фирма „Аркус“ печели конкурса на Министерството на отбраната за превъоръжаване на армията. Оръжието „Arcus-98 DA“ трябва да замени популярния „Макаров“, като лично оръжие на командния състав. Пистолетът е предназначен за поразяване на противника на дистанция до 50 метра, при температура на околната среда от +50 до -50°C. Пълнителят е двуредов, 15 заряден, от тънкостенна ламарина. Основно предимство на модела е наличието на двойно действащ ударно – спусков механизъм и допълнително обезопасената ударна игла за намаляване на възможността за произвеждане на нежелан случаен изстрел.

❖ Заглушители

❖ Револвери

❖ Гранатомети

❖ Системи за минохвъргачки

5.Производствени възможности

Предметът на дейност на „Аркус“ АД включва продукти свързани с отбраната, машини и оборудване за машиностроенето, инструменти, нестандартно оборудване и ремонт, резервни части за автомобили, проекти за трансфер на ноу – хау, транспортни продукти, също така и продукти и услуги за нуждите на цивилния пазар. Предприятието разполага с възможности за производство и обработка на следните изделия:

- Цилиндрични и цилиндрично – конусни части и допълнителни преходници, с диаметър 1-67 мм и дължина до 150 мм

Частите се обработват на високодоходни шест и осем-временно автоматични стругове „Gildemeister“ и „Dampf“, както и на шпиндел автоматични стругове „Индекс“, и на надлъжни пилинг автоматични машини с точност до 0,05 мм и точност за неравности на повърхността Ra 40. Предприятието разполага с различни металообработващи машини – стругове, шлайфмашини, машини с ЦПУ („Deckel“, „Hauser“, „Maho“, „Blohm“, „Studer“) с точност до 5 мм, машини „Charmiles“, „Agie“, „Mauser“ и „Wilmann-Makodel“. „Аркус“ АД е оборудван с 200 многошпинделни струга и с 80 едношпинделни.

- Разработка на дизайн и производство на инструментална екипировка на сложни профили – с размери 500 x 400 x 400 мм; арматура на максимални размери 600

х 500 х 500 мм; патронници за мултивретенно автоматични стругове с максимално затягане на диаметър на бара до 52 мм; режещи инструменти, свредла, зенкери, търнър ножове, кранове, конци-ролки в диаметър от 60 до 300 мм, уреди за линейни размери и други.

- Шамповани части – фирмата предлага хидравлични преси на налягане от 0,5 до 500 тона и фино нулиране на преси „Feintool”.

- Цилиндрични и конусни извори с параметри – диаметър на телта от 0,4 до 2,5 мм; максимална дължина 1200 мм; минимална дължина 6 мм; максимален външен диаметър 40 мм, като изворите са произведени на висока доходност на автомати “Wafios” в големи серии.

- Леярни продукти – цветни отливки; части от чугун с тегло до 250 кг; части от чугун с тегло до 20 кг.

- Топлинна обработка – за втвърдяване на конструкционни и легирани стомани в солени бани, сухи пещи, вакуумни пещи, като се постига максимална твърдост HRC 58 до 62, и максимални размери на частите – 300 мм диаметър, 750 мм дължина.

- Галванични и нитридно-титанови покрития

- Нестандартно оборудване – „Аркус” АД произвежда и нестандартно оборудване по конструктивна документация на клиента като машини с размери до 3 м, транспортъри с дължина до 25 м, бани.

- В предприятието работят сертифицирани лаборатории за измерване, механични опити и химични анализи.

- Фирмата разполага със серия детайли с галванично покритие за Agar, Citroen и Fiat.

- Спортна техника

- Машини и съоръжения за машиностроенето – различни видове оперативни машини, преси, високоскоростни пробивни машини, щанги за металорежещи машини, патронници за всички видове металорежещи машини, електромагнитни клапани за различни цели, продукти на клиента, изпълнени по негови изисквания.

- Амортизъри и резервни части – ударопогълчатели, предни и задни амортизъри за Москвич, Лада, Шкода, Икар, Уаз и други, за корейски автомобили Мусо и “Sportage”, амортизъри за вагони и перални машини, резервни части за автомобили Лада, Москвич, Фиат и други.

„Аркус” АД е доставчик на Ситроен Франция, Agar Германия, Италия – Фиат, Arut и Soltam Израел, Hirttenberger Австрия, Llambrich Испания, Verkon Украйна и други. „Аркус” АД е фирма с традиции в областта на производството и търговията със свързани с обтраната продукти, която притежава високи технологични параметри и качество на произведената продукция, също така гъвкавост на управлението на производството и възможности за разширяване на стопанската си дейност.

6. Качество, стандарти и сертификати

„Аркус” АД е приела политика за развитието и прилагането на система за осигуряване на качеството, която гарантира изследвания и развитие и производствени практики в пълно съответствие с изискванията на българските държавни стандарти, както и на международните стандарти за качество: ISO 9001:2000; ISO 14001:2004; OHSAS 18001:1999; AQAP 2110. Процедурите и методите, предписани от тези системи и стандартизацията, насърчават ръководството и персонала за предоставяне на продукт, който отговаря на най – високите стандарти за качество, надеждност, безопасност на функциониране, лекота на работа и удовлетворяване на клиентите. Според ръководството, системата за качество може да се характеризира с три основни етапа

– въвеждане, обработка и изход. Първият етап се отнася до основните принципи на системата за качество, към което се стреми „Аркус“ АД – съсредоточаване върху клиента, като първоначалните отношения продавач – купувач постепенно се развиват в партньорство; личен състав – търговският успех се постига единствено чрез способни и добре мотивирани служители; доставчици, които гарантират, че суровините които се доставят отговарят на всички изисквания по отношение на качество. От голямо значение е също непрекъснатото подобряване на съществуващите продукти и разширяване на линията от продукти към проектиране на нови, свързани с отбраната продукти, които отговарят на съвременните изисквания за подобряване на ефективността на отбраната. За повишаване на рентабилността на предприятието са необходими и управленски решения въз основа на системния подход, като е необходимо повишаване на ефективността на всички нива. Централизираната организационна структура спомага за ефективен контрол на всеки етап от производството.

Принципите посочени по-горе се обработват във втория етап и са приложени в производствените дейности на дружеството и служат на основните цели на системата за осигуряване на качеството, които се използват в „Аркус“ АД, а именно – максимално удовлетворение на подизпълнителите и предполагаемите изисквания на клиентите; непрекъснато подобряване на качеството на проектираните и произведените продукти; непозволяването на дефекти по отношение на продукцията; ефективен подход към избора на доставчици; превантивни и коригиращи действия чрез регистриране, обработка и анализ на всички запитвания, оферти и други; създаване и поддържане на условия, които позволяват на всеки член на персонала да допринесе за постигането на целите по отношение на качеството.

На третия етап (изхода) се разглеждат постигнатите резултати за качество – ефективни производствени процеси, високо качество на предлаганите продукти и накрая – напълно удовлетворени клиенти (чрез покриване на изискванията им).

7. Политика за защита на околната среда, здравеопазване и безопасни условия на труд

Политиката на предприятието е насочена към бързо адаптиране на високо конкурентната среда чрез балансирано решение на социално – икономическите нужди на обществото, като за осъществяването на такава политика се извършват постоянни подобрения относно прилагането на критериите за качество, като същевременно се налага опазване на околната среда, безопасност на труда и здравеопазване, като се включват: поддържане и усъвършенстване на системите за качество на опазване на околната среда, здравето и безопасните условия на труд, които са в съответствие със законодателството на Република България; прилагането на методи за по-ефективно управление на човешките ресурси и привличане на целия персонал към активно участие в управление на качеството чрез обучения и мотивиране; поддържане на отворени и конструктивни отношения и удовлетворяване на интересите на всички заинтересовани участници; задоволяване на клиентите по отношение на изискванията им чрез прилагане на нови съвременни технологии, които целят подобряване на качеството и устойчивото развитие в динамично променящия се пазар; определяне на доставчиците, обслужването на персонала, безопасността и здравето като основен приоритет; поемане на ангажменти за защита на безопасността и здравето на работниците и служителите, като се избягват трудови злоупотреби и други свързани със здравето нежелани последици; осигуряване на систематични подходи за идентифициране и управление на риска за здравето и безопасността, като се цели отстраняване на риска и намаляване на източниците, генериращи риск за здравето; осъществяват се постоянни подобрения от гледна точка на условията на труд;

подобряване на системата за управление на околната среда и разширяване на екологичката култура на персонала; наблюдават се всички нормативни актове и приложения свързани с околната среда, здравословните и безопасни условия на труд.

8. Пазари, конкурентноспособност и инвестиции на „Аркус” АД

„Аркус” АД е експортно ориентирана компания, като средногодишно около 85-90% от реализираната продукция е за износ.

През 2006 г. успешно са реализирани търговски операции, свързани с реекспорт на военна продукция, ползвайки издадения лиценз за търговия с оръжие, като по този начин Дружеството цели диверсифициране на основните направления на дейността и полагане на основите за развитие на посредническа дейност чрез създаването на изнесени търговски представителства близо до потенциалните (нови) пазари, както и в пазари в които вече има стабилни пазарни позиции. Посочените представителства ще търгуват първо със собствената продукция на „Аркус”, а като допълнение и със специална продукция на други производители (реекспорт). За целта няма сключени лицензионни договори или придобити патенти за изключително представителство с производителите на реекспортираните стоки.

„Аркус” АД не е монополист в сектора по отношение на произвежданите изделия, като основните сравнителни предимства пред преките конкуренти са конкурентното съотношение цена - качество на произвежданите изделия. Основните конкуренти на дружеството са както следва: За България - ВМЗ (гр. Сопот). Компанията произвежда взриватели ВП-7, ВП-9 за противотанкови гранати ПГ-7 и ПГ-9, които не са част от продуктовата гама на „Аркус”; Дунарит (гр. Русе). Производството е свързано с електропускови устройства за взривател АБУ-ЭТ, което е конкурентно изделия на произвежданите от „Аркус” електропускови устройства. За Източна Европа - Основните конкуренти са военно-промишлени заводи, част от бившия СИБ, в т.ч. на територията на Румъния, Полша и Чехия, които обаче се характеризират с ограничена номенклатура на произвежданите изделия. Основен конкурент на руския пазар е компанията „Рособорон Експорт”. Като цяло цените на основните номенклатури на руските конкуренти са по-високи в сравнение с тези на „Аркус” АД, което се дължи основно на тежката схема на реализация.

Въпреки че Дружеството все още изпитва остра нужда от подмяна и модернизиране на производствените мощности с по-високотехнологично оборудване, емитентът инвестира в разширяване на технологичния парк и обновяване на дълготрайните активи чрез закупуването на нови земи, сгради, машини, съоръжения, транспортни средства и др. Основна част от инвестициите са насочени към нови машини и оборудване (около 44%) от всички пуснати в експлоатация дълготрайни активи в периода 2004-2006г. попадат в графата „Машини и Оборудване”. През последните три финансови години „Аркус” АД е извършил следните инвестиции в свои дъщерни предприятия: През 2007 година „Аркус” АД е увеличил размера на съучастието на „Аркус” АД в ОК „Олимп” ЕООД с парична вноска в размер на 591 138 лева, които са изцяло внесени; През 2007 година е образувано ново акционерно дружество със 100% участие на „Аркус” АД – „Американски колеж Аркус” ЕАД. В новообразуваното дружество е внесена апортна вноска и парична сума в размер на 142 900 лева. Всички ангажименти за извършване на инвестиции поети при приватизацията на дружеството вече са изпълнени. Към момента няма други бъдещи инвестиции, за които да са поети твърди ангажименти. Въпреки липсата на твърдо поети инвестиционни ангажименти дружеството възнамерява да осъществи инвестиции в нови машини и оборудване, което да доведе до повишаване ефективността на работа на предприятието. Част от необходимите средства са осигурени от настоящата облигационна емисия, останалите от собствени приходи от дейността.

Като цяло, военното промишлено предприятие „Аркус“ АД е едно от най – бързо развиващите се и най – икономически рентабилните предприятия на територията на страната. В „Аркус“ работят строго регламентирани правила, складовете в завода са в ненаселени места, в планинска територия, където в радиус от 2 километра няма население, охраната и обследването на предприятието се извършва по строго определени процедури, регламентирани от държавата. „Аркус“ АД, както по – горе в текста се споменава, е основано през 1965 година, като машиностроителен завод, като от 1999 година дружеството е 100% частна собственост, 74.32% на „Аркус България“ АД, град Лясковец. Предприятието е сертифицирано в съответствие с международно приетите системи за управление на качеството (ISO 9001:2000; AQAP – 2110 – НАТО; EN – ISO 14001:1996 – за екология; OHSAS 18001:1999 – за безопасни условия на труд. Дружеството е експортно ориентирано, като има пълен лиценз за търговия с оръжие и осъществява търговската си дейност, съгласно изискванията на разрешителния режим за търговия с оръжие и стоки с възможна двойна употреба. Основната дейност е насочена към производството, маркетинга и реализацията на специална продукция за военната промишленост, машини и компоненти за машиностроенето, инструментална екипировка, нестандартно оборудване и ремонт на резервни части за автомобили.

Годишният оборот на фирмата е 35-40 млн. щатски долара при средно – годишна численост на персонала 2200 души. От 2003 година, „Аркус“ АД приема политиката на диверсификация на своята дейност, като създава или влиза в участие в дружества с различен предмет на дейност от основния за „Аркус“ АД. Такива дружества са: „Аркус строй“ ЕАД, гр. Лясковец – за проектиране и изграждане на административни и жилищни сгради; „ОК – Олимп“ АД, гр. Омуртаг – за производство на отливки от черни и цветни метали за машиностроенето; „Дунав лизинг“ АД, с.Джулюница – за производство и монтаж на алуминиева дограма, изработка на работно облекло, дървообработка и други граждански услуги; Медицински център „Аркус медикъл“ АД, гр. Велико Търново; Частна профилирана гимназия „АК – Аркус“ – гр. Велико Търново.

„Аркус“ е единствената оръжейна фирма в страната, която преди около два месеца е подписала и договор с Пентагона. Сега предприятието търгува със 112 партньора от 75 различни страни, като от 1999 година насам, дружеството отчита печалба, като оборотът на „Аркус“ през 2003 година е бил 26 млн.лв, и тогава са внесени 3 млн. лв данък печалба.

Сега „Аркус“ АД е с уверен поглед за бъдещето, като се развива динамично и е един от водещите производители на боеприпаси и огнестрелни оръжия в България. Дружеството е с традиционно добри позиции на международните пазари в Централна Европа, Азия, Северна Африка, като в последните години завоюва пазарни дялове в редица държави от НАТО – Унгария, Чехия, Германия, Турция, на полицейския пазар в САЩ и Латинска Америка. Фирмата е високо оценена от американската военно – промишлена делегация, пристигнала в България преди около 3 години.

За напред се очаква все по – динамично развитие на предприятието и достигане до ниво, което да бъде конкурентноспособно в международен план. Предприятието е добре ориентирано и е от съществена подкрепа за района на град Лясковец, като подобрява икономическото положение на населението като цяло чрез откриването на работни места. На национално ниво, „Аркус“ АД помага чрез повишаване на БВП и е гарант за българското качество за производство на военна и цивилна продукция както на български, така и на международните пазари.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.arcus-bg.com/> - Официален сайт на „Аркус“ АД

2. http://bg.wikipedia.org/wiki/Аркус_АД - Уикипедия, свободна интернет енциклопедия
3. http://www.pishtov.com/BG/Arcus_hstr.html - Исторически преглед на предприятието
4. http://download.bse-sofia.bg/prospekt/57YA-Arcus%20AD-Liaskovez/BARCUS-ARCUS_REG_DOC.pdf - Проспект на „Аркус” АД за корпоративни облигации, с мениджър “Karoll”
5. <http://www.bdia-bg.com/bulgarian/arcus.html> - Сдружение на българската отбранителна индустрия
6. <http://www.pishtov.com/Txt/2005/Txt15.htm> - Статия за инвестициите в „Аркус” АД, от Емилия Гугова, в.”Пари”
7. <http://www.podkrepa-arcus.org> – Фирмена синдикална организация на КТ „Подкрепа”
8. <http://piar-bg.com/pistols.aspx> - Сайт, преглед на произвежданите в „Аркус” АД пистолети
- http://www.lyaskovets.net/d1_tm5_economy.html - Официален сайт на община „Лясковец

Приложение 3. ОПТИКОЕЛЕКТРОН ГРУП АД

1. История
2. Продуктова структура
3. Технологичен капацитет

Създаден преди повече от 37 години, "Оптикоелектрон" е едно от най-високотехнологичните предприятия в страната. След приватизацията и реструктурирането си през 1999 г. в холдингово дружество „Оптикоелектрон Груп“ АД остава най - голямото предприятие в България и едно от водещите в Източна Европа за оптично приборостроене. „Оптикоелектрон Груп“ АД, гр. Панагюрище произвежда прецизни оптически елементи, оптикоелектронни, оптикомеханични и лазерни прибори и системи за нуждите на отбраната и сигурността. Изработва инструментална екипировка, технологично и нестандартно оборудване, метало-пресови и ляти под налягане алуминиеви детайли. Развива проектоконструкторска и инженерингова дейност, осигуряваща цялата производствена гама.

Рождената дата на ОПТИКОЕЛЕКТРОН е 1 юни 1971 г. На тази дата с решение на Министерския съвет на България официално се създават Обединени заводи „Оптикоелектрон“ – гр. Панагюрище. Историята започва малко преди това. На 25 януари 1971 г. се открива първият цех за оптика . 20 младежи вече изкарвали съответните курсове са първите оптици на града. С годините те стават все повече и повече. Работниците в този първи цех, оборудван с 32 машини, са само 52. Първите 120 оптични елементи са готови още на другия ден, 26 януари 1971г.

В гр. Панагюрище се основава и средно училище по оптика, сега Професионална гимназия „Инж. Н. Белопитов“, което подготвя специалисти за предстоящото разрастване на това ново и перспективно производство. През годините се разпростира в десетки населени места и обхваща хиляди души персонал.

Лятото на 1971 г. е пълно с предизвикателства. Към гр. Панагюрище са обърнати много погледи от висшите етажи на властта. Градът си има сериозно лоби, което настоява там да расте едно предприятие от областта на интелектуалната индустрия. Събитията се съгъстват на 19 септември 1971 г. когато в присъствието на отговорни ръководители от държавната и местна власт, тържествено се прави първата копка на новите сгради на завода, на мястото, където и досега е „Оптикоелектрон“. Първи в новите помещения на новоизграждащия се „Оптикоелектрон“ се настаняват работниците на бъдещия „Инструментален завод“. Постепенно сградите се разрастват, докато добият един внушителен вид. В тях се работи динамично, непрекъснато се доставя ново оборудване, внедряват се нови технологии. Постепенно като самостоятелни заводи се утвърждават „Инструментален завод“ и „Оптикоелектронен завод“. През 1986 г. се създава „Институт по оптикоелектронно приборостроене“. В най-силните си години там работят над 5000 души. Процесите в развитието на икономиката по-късно налагат закриване на някои бази, но дълги години „Оптикоелектрон“ е горд, че под негово ръководство работи една сериозна част от интелектуалния потенциал на страната. Комбинатът и неговите подразделения са част от военно – промишления комплекс на България.

Оптикоелектрон 99 АД е създаден в началото на 1999 г. като акционерно дружество за участие в приватизацията на Оптикоелектрон АД. Акционери в него са 480 работници и служители от комбината. Продажбата на пакет от 388 786 бр. акции, представляващи 76% от капитала на „Оптикоелектрон“ ЕАД, Панагюрище се извършва на 30 юни 1999 г. в Агенцията за приватизация на основание чл.3, ал.1, т.2 и т.3, чл.25, ал.1, т.4, чл.25, ал.1, т.4, чл.25 ал.3-5 и чл.26, ал.1 от ЗППДОП.

Договорът е сключен между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Оптикоелектрон-99" АД, представлявано от Никодим Казанджиев. Купувачът "Оптикоелектрон - 99" АД, е работническо-мениджърско дружество със седалище

Панагюрище

Цената за 76 % от капитала на "Оптикоелектрон" ЕАД, Панагюрище, е 1 100 000 щатски долара, платими както следва:

- 50% чрез банков превод;
- 50% с всички разрешени от закона платежни средства.

Срокове за плащане на цената:

- 10 % в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 8 години с едногодишен гратисен период

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции в размер на 805 000 щ. д. за срок до 2002 г.;
- да поддържа средносписъчната численост на персонала при редукция на работните места до 700 броя;
- да не намалява под 51% акционерното си участие в капитала на "Оптикоелектрон" ЕАД за срок от 3 години от датата на придобиване на правото на собственост върху акциите.

Структура на собствеността на дружеството към момента на продажбата:

- 20% от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОБП;

- 4% от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.

Договорената в приватизационната сделка цена е изплатена изцяло и дружеството е мажоритарен собственик. Изпълнени са и останалите задължения по приватизационния договор за запазване на работните места и инвестиционните ангажименти.

Още със създаването си ОПТИКОЕЛЕКТРОН е ориентиран към военното производство. Тази най – сложна област на съвременното приборостроене, изискваща висока техническа интелигентност, технологична култура и екипираност, не е лесно постижима. За изграждането на кадрова база е необходимо да минат години, да се усвоят стотици нови технологии, да се достави и овладее сложно ново оборудване. С усилията на десетки ръководители, стотици конструктори и технолози, хиляди висококвалифицирани майстори и работници за кратък срок се стига до високи постижения в областта на оптикомеханичното, оптикоелектронното и лазерно военно производство. В номенклатурата на фирмата влизат поредица зенитни и наземни артилерийски и стрелкови прицели, прибори за бронетанкова техника, лазерни далекомери, топлинни глави за ракетни системи и много други. ОПТИКОЕЛЕКТРОН израства като едно от най-високотехнологичните предприятия в България. Независимо от кризисните години на прехода, многото структурни промени и изцяло новата пазарна ориентация, ОПТИКОЕЛЕКТРОН остава най-голямото в България и едно от водещите в Източна Европа предприятие в областта на оптичното приборостроене във военната област. Без да е преобладаващо в миналото, гражданското производство е винаги съществен дял от производствено-търговската дейност на дружеството. В ОПТИКОЕЛЕКТРОН години наред се произвежда почти цялата очна оптика на България и не малка част от нея се изнася. Почти всички усвоени през годините и произвеждани изделия са собствена разработка - от лупи, диапроектори и обективи се стига до съвременни продукти в областите на оптикомеханиката и оптикоелектрониката. През годините са разработени и внедрени в производство телеподаващо устройство "Изаплан", електронска напластяваща машина "ЕЛФА", машина за стенографиране и дешифриране, оптикоелектронни датчици "Оптед"

„Оптикоелектрон Груп“ АД е специализиран в проектирането, производството и търговията на оптикомеханични и оптикоелектронни системи и изделия, оптични възли и компоненти, прецизна механика, както и формообразуващи инструменти и приспособления.

Холдингът е изграден върху 260 000 кв.м. терен, обособен като индустриален парк и разполага с 108 000 кв.м. производствени площи. В холдинга работят над 740 високо квалифицирани служители – специалисти с висше и средно техническо образование. Над 97% от продукцията на холдинга се реализира на пазарите на ЕС и Северна Америка.

„Оптикоелектрон Груп“ АД притежава сертификат за качество ISO 9001:2000, сертификат NATO “SECRET”, присвоен код NCAGE за производител/търговец в кодификационната система на NATO, статут на официален доставчик на стоки за Американското правителство – DUNS регистрация, достъп за работа с национална класифицирана информация и достъп за работа с информация NATO “SECRET”.

Продуктова структура:

Изделия предназначени за отбраната и сигурността на гражданите.

- гама зенитни и наземни артилерийски и стрелкови мерници за стрелба през дневно и нощно време;
- дневни и нощни наблюдателни и мерни прибори и комплекси за бронетанковата техника;
- лазерни далекомери;
- топлинни глави за самонасочване на ракетни системи;

Изделия предназначени за промишлеността и бита.

- лупи, осветители и микроскопи;
- прибори за образованието;
- медицинско оборудване;
- технологично оборудване създадено на базата на уникални български изобретения.

Технологичен капацитет:

- Технологии и оборудване за производството на детайли, възли и микро-оптични елементи от оптично стъкло, кристали и полупроводници;
- Технологии и CNC оборудване за прецизна обработка на метали, производство на прецизни механични елементи и възли;
- Технологии и специализирани технологични и контролни уреди за монтаж на оптикомеханични и оптикоелектронни изделия и системи;
- Специализирани изпитвателни лаборатории за контрол на механични и климатични параметри, оборудвани с модерни измервателни уреди за контрол на изискванията по стандартите на NATO .

В състава на холдинга влизат 7 търговски дружества, като основните от тях са:

1. „ЕКТРОН“ АД. Предмет на дейност: - Монтаж и изпитване на оптомеханични и оптикоелектронни изделия и системи, предназначени за отбраната и сигурността, съгласно стандартите на НАТО.

2. „Завод за Оптика“ АД. Предмет на дейност: - Проектиране на оптични детайли и възли, изработени от оптично стъкло, кварц и силициев диоксид и производството на оптични компоненти (лещи, филтри, подложки, скали, призми и ахромати), обективи, очуляри, кондензори; Дружеството е оборудвано с

високотехнологично оборудване, измервателни и изпитвателни уреди, произведени от водещи фирми-производители.

3. „Оптоформ” ООД. Предмет на дейност: - Проектиране и производство на формообразуващи инструменти за производство на детайли от термопластични и термореактивни пластмаси, каучук и алуминиеви сплави с размери до 1100x1100x800 мм.;

Проектиране и производство на щанци за прес-машини до 200 т. и дебелина на материала до 10 мм.; Производство на нестандартна екипировка и механична обработка на голямогабаритни механични детайли.

4. „Оптомеханик” ООД. Предмет на дейност: - Производство на прецизни ротационни и корпусни детайли на CNC машини и центри. Производство на цилиндрични и конични зъбни колела, зъбни рейки и червячни двойки. Производство на автоматни детайли. Производство на щанцови детайли от листов метал. Галванични и лакобояджийски покрития.

5. „ФБМ” АД. Предмет на дейност: - Производство на технологично оборудване за обработка на плоско техническо стъкло. Вследствие на реструктурирането и освобождаване на част от излишните производствени мощности и производствените площи, на територията на „Оптикоелектрон” е създаден Високотехнологичен Индустриален парк „Оптикоелектрон”, в който, освен предприятията на холдинга, работят като нови собственици или под наем, още 17 предприятия, чието количество ще расте до запълването на капацитета на Индустриалния парк

По-голяма част от различните видове прицели, които са част от продукцията на „Оптикоелектрон”, се използват за мисиите на българската армия зад граница. В някои от тези продукти е внедрена, осветителна система за осветяване на механични скали на дневни и нощни прицели, включващи самосветеци тритиеви елементи за работа в условията на ниски нива на осветеност денем, в сумрак и нощем! За изработката им, „Оптикоелектрон” разполага със собствено дизайнерско студио, което използва следните софтуерни продукти при разработка на изделията: SOLID WORKS, CEMAX, ACTIS.

След труден и продължителен процес на реструктуриране и преориентация на дружеството в новите условия на пазарна икономика и нови пазари днес ОПТИКОЕЛЕКТРОН ГРУП АД е стабилно предприятие със завоювани пазари в Европа и устойчива перспектива. Почти цялата продукция на дружеството ОПТИКОЕЛЕКТРОН ГРУП АД е предназначена за износ. В съответствие със съвременните изисквания дружеството осъществява активна маркетингова дейност свързана с новите пазари – интензивни срещи в България и чужбина със стари и нови клиенти, участие в панаири и изложби. Системната работа в тези направления наложи името на ОПТИКОЕЛЕКТРОН ГРУП АД като синоним на стабилност, порядъчност и престиж

Използвана литература:

<http://www.opticoel.com/>

<http://www.priv.government.bg/apnew/Root/index.php>

Приложение 4. "Терем ЕАД - София.

„ТЕРЕМ" ЕАД - София е правопреемник на Управление „Военно-ремонтни бази и заводи" (УВРБЗ) на Министерство на отбраната, създадено с Решение № 528/01.10.1965 г. на Министерски съвет. УВРБЗ е изградено като стопанска структура обединяваща военно-ремонтните заводи на Министерство на отбраната и осигуряваща потребностите от ремонт на въоръжение и техника на Българската армия.

"ТЕРЕМ" ЕАД е едноличен лидер на вътрешния пазар в Република България по отношение ремонта на въоръжение и техника за системата на националната сигурност. Дружеството единствено в страната разполага с необходимите производствени мощности и квалифициран персонал за изпълнение на тази дейност. С притежаваните мощности за ремонт на авиационни двигатели и самолети дружеството има сериозни позиции за ремонта им на международните пазари.

"ТЕРЕМ" ЕАД разполага с уникално за България производствено оборудване (ГАПС, многокоординатни обработващи центрове, ерозионни машини, чисти стаи) гарантиращо високата технологичност на ремонта и производството на резервни части. Дружеството, дъщерните му дружества са сертифицирани по ISO-9001 и AQAP 110.

В съответствие с изискванията на Закона за защита на класифицираната информация в "ТЕРЕМ" ЕАД и дъщерните му дружества са осигурени необходимите условия за съхранение и опазване на класифицираната информация.

Тези предпоставки дават възможност за растеж на обема на продажбите на националния пазар в следните направления:

- участие в програмите за ремонт, модернизация, производство, утилизация и логистична поддръжка на въоръжение и техника за нуждите на Българската армия;
- разширяване производството на гражданска продукция на базата на технологиите, които ще се усвоят във връзка с превъоръжаването на Българската армия

"ТЕРЕМ" ЕАД разчита, че като единствената запазена комплексна структура в рамките на военно-промишления комплекс на Р. България, ще играе ключова роля в изпълнението на офсетните програми съпътстващи модернизацията и преоборудването на Българската армия в съответствие със стандартите на НАТО.

В състава на Управлението са влизали 11 военно - ремонтни завода и 1 ремонтна база и институт за проектиране и развитие, разпределени по направления както следва:

- 3 военно-ремонтни завода за ремонт на авиационна техника във Враждебна, Пловдив и Добрич;
- 4 военно-ремонтни завода за ремонт на автобронетанкова техника в София, Враца, Търговище и Провадия;
- 1 военно-ремонтен завод за ремонт на кораби и корабна техника във Варна;
- 1 военно-ремонтен завод за ремонт на артилерийско, класическо и ракетно въоръжение във Велико Търново;
- 1 военно-ремонтен завод за ремонт на радиолокационна техника в Божурище;
- 1 военно-ремонтен завод за ремонт на свързочна техника в Разград;

➤ 1 база (в последствие завод) за ремонт на боеприпаси в Костенец.
ФИРМЕН ПРОФИЛ НА "ТЕРЕМ" ЕАД

ФИРМА	"ТЕРЕМ"ЕАД
АДРЕС	ул. "Станислав Доспевски", бл. 40 ж.к. "Левски - Г" София - 1836 България
СОБСТВЕНОСТ	Държавна 100%
ДЕЙНОСТ	Ремонт и модернизация на самолети, вертолети, танкове, артилерийски и ракетни системи, комуникационна техника, радари, сонари, бронетранспортъори, транспортни машини, морски и военноморски съдове. Производство на редуктори, скоростни кутии, съединители, ковашко-пресови изделия, охранителни системи гражданска продукция и др.
СПЕЦИАЛНИ ПРОДУКТИ	Производство на трансмисионни агрегати за бронетранспортъори и танкове, подвижни ремонтни работилници, полеви болници, бани, перални, контейнери - спално помещение, канцелария, битови и др. Инструментално осигуряване на производствената дейност.
ГРАЖДАНСКА ПРОДУКЦИЯ	Производство на трактори среден клас, пожарогасители, доилни агрегати, газови котлони, мотофрези, инвалидни колички, ауспухни гърнета, камини, прикачен селскостопански инвентар, ермомелки, контейнери с различно предназначение, павилиони, охранителни системи, брониране на автомобили за инкасова дейност и др
ТЕХНОЛОГИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ	Дъщерните дружества на "ТЕРЕМ" ЕАД са оборудвани със съвременни машини, обезпечени с цифрово-програмно управление (ЦПУ), гъвкави автоматизирани производствени системи (ГАПС), стендове за изпитване, измервателна апаратура, лаборатории за анализ на материалите, машини за щамповане, щанцоване, формоване, леене /в т.ч.точно леене/, термична и галванична обработка на детайли, затворен технологичен процес. Висококвалифициран ръководен и инженерно-технически персонал, квалифициран работнически състав
ВНЕДРЕНА И СЕРТИФИЦИРАН А СИСТЕМА ПО ISO, AQAP	В дъщерните дружества на "ТЕРЕМ" ЕАД са внедрени системи за управление на качеството в съответствие с изискванията на международния стандарт ISO 9001-2000 и публикацията на НАТО AQAP 110 (AQAP 2210). Сертификатите са валидни до 2008 година и са издадени от Germanischer Lloyd.

ПЕРСОНАЛ КЪМ МОМЕНТА	ОБЩО - 2400 човека	
ПАЗАРНА СЕГМЕНТАЦИЯ	Специална продукция За вътрешния пазар 60% За експорт 40%	Гражданска продукция: За вътрешния пазар 55% За експорт 45%

ИСТОРИЯ И СЪЗДАВАНЕ

Периода 1965- 1989 година в УВРБЗ се усвоява ремонта на нови поколения въоръжение и военна техника, извършват се модернизации на бронетанкова и авиационна техника, усвоява се производството на резервни части и агрегати, както за осигуряване на ремонтната дейност, така и за износ. Изграждат се нови мощности в гр.Търговище за производство на трансмисионни агрегати за МТ-ЛБ, ковашки завод, инструментален завод, монтажнен завод за МТ-ЛБ и модерно складово стопанство. През 1979 година МЗ"ХАН КРУМ" е преобразуван в Машино-ремонтен комбинат /М Р К/. Изграждат се нови мощности и в МРЗТЕОРГИ БЕНКОВСКИ" гр.Пловдив за ремонт на самолети от типа "МиГ" и "СУ", както за Българската армия, така и за други армии. Изграждат се нови мощности в ЗПРГО"ОВЕЧ"-Провадия, КРЗ"ФЛ.АРСЕНАЛ "-Варна, ЕМЗ"ИВАЙЛО"-В. Търново, ЕМЗТен.Вл.Заимов"-Божурище и във всички останали заводи от системата.

За високи постижения в промишленото производство УВРБЗ многократно е награждавано с различни държавни отличия.

След 1990 година проблемите на УВРБЗ са идентични с тези на предприятията от военно-промишления комплекс на Р България:

- намаляване обема на ремонтите и производството за вътрешния и международните пазари;
 - намаляване числеността на персонала;
 - липса на финансови средства за иновации и инвестиции
 - започва преустройството на УВРБЗ и заводите от неговия състав.
- През 1991 година е регистрирана търговската марка "ТЕРЕМ", чиято абривиатура означава: Технологии. Електроника; Ремонт; Електротехника; Машиностроене.

Първите реални стъпки по реструктурирането на системата из военно-ремонтните заводи са свързани с преобразуването на същата като търговско дружество "ТЕРЕМ" ЕАД с Разпореждане на Министерския съвет N0 18 от 17.04.1998г и регистриране в Софийски градски съд. фирма „ТЕРЕМ“ ЕАД с 11 клона в градовете - Пловдив, Добрич, Враца, Провадия, Търговище, Варна, В.Търново, Божурище, Костенец, Разград и Созопол и 2 поделения в гр.София. Дружеството е регистрирано от Софийски градски съд с Решение № 1 от 26.08.1998 г. по фирмено дело № 8410/1998 г.

„ТЕРЕМ" ЕАД - София е с предмет на дейност: извършване на капитален и среден ремонт на военна техника, въоръжение, боеприпаси и друго военно-техническо имущество, производство на единични дребносерийни количества различно военно-техническо имущество, съоръжения, апаратура и машини, внос, износ, реклама, маркетинг, инженеринг, развитие и усъвършенстване на специална и гражданска продукция, услуги, техническа помощ и обучение и

други с промишлени и търговски дейности в страната и чужбина разрешени от закона.

Дружеството е с капитал - 12303816 лв., разпределен в 12303816 броя неделими поименни акции с номинална стойност 1 лев вейка една.

Правата на държавата като едноличен собственик на капитала в „ТЕРЕМ“ ЕАД се упражняват от Министъра на отбраната.

Отчитайки намалелите потребности от ремонт на въоръжение и техника на Българската армия и загубата на значителна част от международните пазари на дружеството Министерство на отбраната предприе действия за преструктуриране на системата на военно-ремонтните заводи.

СГС с Решение от 06.12.2000 г., на основание Заповед на Министъра на отбраната № ОХ - 537/01.08.2000 г, вписа преобразуване на ТЕРЕМ“ ЕАД, чрез отделяне от него на клон Добрич, клон Враца, клон Разград и поделение в София, като се образуват Еднолични търговски дружества с ограничена отговорност, с държавно имущество, както следва: „ВРЗ -Хан Аспарух“ ЕООД - Добрич, „ВРЗ-Вола“ ЕООД - Враца. „ВРЗ-Цар Калоян“ ЕООД - Разград и „ВРЗ-Люлин“ ЕООД -София. След упълномощаване от Министъра на отбраната . Агенцията за приватизация извърши продажба на тези еднолични дружества. Продажбата им стартира през 2002 година и приключи през 2004 година.

Независимо от предприетите действия през периода 2000-2004 година клоновете на „ТЕРЕМ“ ЕАД и дружеството като цяло натрупаха отново значителни задължения към персонала, доставчици и други, което можеше да доведе дружеството до изпадане в неплатежоспособност.

Демократичните промени в Република България и членството на страната в НАТО наложиха необходимостта от съществени съкращения, преструктуриране, превъоръжаване на видовете въоръжени сили и поставиха нови изисквания за качеството и възможностите на армията.

Всичко това оказва въздействие и върху дейността на „ТЕРЕМ“ ЕАД, като стопанска структура изградена изцяло за задоволяване на потребностите на армията и съответно силно зависима от тези потребности Въпреки трудностите на прехода „ТЕРЕМ“ ЕАД със своите дъщерни дружества успява да отговори на новите изисквания от страна на Министерството на отбраната и успешно да намира своето място и да се развива.

I. Развитие на „ТЕРЕМ“ ЕАД

Системата на военно-ремонтните заводи, чийто правоприменик е “ТЕРЕМ” ЕАД, е създадена през 1965 година като стопанска структура, обединяваща военно-ремонтните заводи на Министерство на отбраната и осигуряваща потребностите от ремонт на въоръжение и техника на Българската армия. С Разпореждане № 18 на Министерския съвет от 17.04.1998 г. Управление “Военна промишленост “ – МО е преобразувано в Еднолично акционерно дружество със 100% държавно имущество с фирма “ТЕРЕМ” ЕАД и е регистрирано от Софийски градски съд по ф.д. № 8410 /98 г. Регистрирани са 13 клона на дружеството на територията на страната с различен предмет на дейност в областта на ремонта на въоръжение и техника. С решение на Софийски градски съд от 06.12.2000г. дружеството е преобразувано чрез отделяне от него на четири клона, които са преобразувани в еднолични търговски дружества с ограничена отговорност с държавно имущество.

“ТЕРЕМ” ЕАД е с предмет на дейност : извършване на капитален и среден ремонт на военна техника, въоръжение, боеприпаси и друго военнотехническо имущество, производство на единични дребносерийни количества различно

военнотехническо имущество, съоръжения, апаратури и машини, внос, износ, реклама, маркетинг, инженеринг, развитие и усъвършенствуване на специална и гражданска продукция, услуги, техническа помощ и обучение и други промишлени и търговски дейности в страната и в чужбина, разрешени от закона. Капиталът на дружеството е в размер на 12 303 816 лева, разпределен в 12 303 816 броя неделими поименни акции с номинална стойност 1 лев всяка.

Правата на държавата като едноличен собственик на капитала в "ТЕРЕМ" ЕАД се упражняват от Министъра на отбраната.

Дружеството е с едностепенна система на управление - съвет на директорите. През 2004 г. със заповед на министъра на отбраната, в качеството му на едноличен собственик на капитала на "ТЕРЕМ" ЕАД, дружеството е преобразувано по реда на чл.262 от Търговския закон, чрез отделяне на девет дъщерни еднолични дружества с ограничена отговорност, с едноличен собственик на капитала на новоучредените дружества "ТЕРЕМ" ЕАД:

- „ТЕРЕМ - ЛЕТЕЦ" ЕООД, гр. София;
- „ТЕРЕМ - ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ" ООД, гр. Пловдив;
- „ТЕРЕМ - ХАН КРУМ" ЕООД, гр. Търговище;
- „ТЕРЕМ – ОВЕЧ" ЕООД, гр. Провадия;
- „ТЕРЕМ - КРЗ ФЛОТСКИ АРСЕНАЛ – ВАРНА" ЕООД, гр. Варна;
- „ТЕРЕМ - ИВАЙЛО" ЕООД, гр. Велико Търново;
- „ТЕРЕМ - ГЕН. ВЛАДИМИР ЗАИМОВ" ООД, гр. Божурище;
- „ТЕРЕМ ЦАР САМУИЛ" ЕООД, гр. Костенец;

Заводите, влизащи в състава на компания „Терем" се специализират в ремонта и модернизацията на широк спектър от въоръжения и военна техника по видове въоръжени сили на България. Всеки от заводите има своя дълга история и традиции в областта на ремонта и направата на военна продукция, при което някои от тях са били създадени в края на XIX, в началото и средата на XX век. Тези заводи разполагат с богат технологически потенциал, инженерно-технически кадри и работниците, заети там получават високо ниво на квалификация и многогодишен опит в тази област; добре разработена териториална комплексна инфраструктура; обособени железопътни и и автотранспортни комуникации; създадени необходими енергийни и инструментални мощности; построени пречиствателни станции и съоръжения.

През 1965 година в системата на Министерството на оборудването е създадено управление на военно-ремонтни бази и заводи (УВРБЗ). В разпорежданията (в състава) на управлението преминават бази и заводи по ремонт на въоръжения и военна техника, които по-рано са се намирали в състава на отделните видове въоръжени сили. Основната цел на новата организация – осъществяване единното управление на производството, технологическо и продуктово развитие на ремонтната дейност.

Годишите от 1970 до 1990 се смятат за период на интензивно продуктово и технологическо развитие на УВРБЗ. Мащабите и динамиката на осигуряване на Българската армия с въоръжение и военна техника предопределят развитието на широки по обхват и високо технологически дейности на военно-ремонтните заводи, насочени към: усвояване ремонта на въоръжения и военна техника от ново поколение и модернизация на съществуващата техника в Българската армия; изготвяне на агрегати и резервни части, необходими за ремонтните дейности. Във връзка с развитието на военно-промишления комплекс в Република България и за целите на експорта на въоръжение и военна техника се съединяват (съоръжават) значителни мощности за производство на трансмисионни агрегати, а също за монтаж на бронемашини на базата на МТЛБ.

От 1990г. започва преоборудването на УВРБЗ и на заводите в неговия състав, на принципа на пазарната икономика и в съответствие с новата концепция, свързана с логистиката в Българската армия. През 1991 г. е регистрирана търговската марка „Терем“.

През 1998 г. УВРБЗ е преобразувано в ЕАД с държавна собственост към Министерството на оборудването. Към настоящия момент „Терем“ ЕАД представлява себе си като компания с холдингова структура и включва в състава си 8 завода, имащи правен статус ЕООД.

Компанията „Терем“ ЕАД е сертифицирана по ISO 9001 и AQAP 2110.¹ Тя е привлекателна за инвеститорите, отворена е за технологическо и продуктово сътрудничество и партньорство.

На 01.10.2005 г. се навършват 40 години от създаването на „Терем“. По време на всички тези години на военно-ремонтните заводи, поколения работници, инженери и служители са осигурявали ремонта и модернизацията на въоръжението и военната техника за различните видове въоръжени сили в Българската армия; създавали се се бронемашини на база МТЛБ, агрегати и резервни части.

Високото качество на продукцията, съвременното и пълно изпълнение на задълженията, свързани с логистиката в Българската армия през мирно и военно време – това е традиция на работниците, инженерите от заводите на „Терем“ ЕАД. 40-годишния юбилей на „Терем“ и влизаните в него общества са посрещнати със съхранен технологически потенциал и щат от висококвалифицирани инженери и работници.

В компанията текат процеси на реорганизация с цел оптимална адаптация към изискванията на пазарната икономика и новите концепции в логистиката на Българската армия. Продължава подготовката на „Терем“ ЕАД и неговите дъщерни компании към новите изисквания обусловени от технологическото и продуктово обновление и осигуряването на качество във връзка на членството на република

България в НАТО и ЕС. Системата за управление на качеството е сертифицирана по ISO 9001 и AQAP 2110. Осъществява се продуктово-пазарна стратегия по ремонта и модернизацията на въоръжението и военната техника по стандартите на НАТО. По линия на конверсията и диверсификацията на производство е усвоена и се пуска разнообразна гражданска продукция, за която „Терем“ вече сформира пазарни ниши и продължава усилията си в това направление. Разширяват се контактите с водещи отраслови компании с цел инвестиционно, технологическо и продуктово пазарно партньорство.

1. Продуктова стратегия

Основни продуктови стратегии:

- Състояние и перспектива на обема на пазара за специална и гражданска продукция;

- Технологически потенциал, висока квалификация и опит на инженерно-техническия персонал и работниците;

Главни направления на развитие на продукцията:

1. Ремонт и модернизация на въоръжението и военната техника на различните видове въоръжени сили:

- Усвояване на намиращи се в серийно производство изделия и сервизни услуги;

- Системи и образци, съобразно концепцията за развитие на България и армията на страните членки на НАТО;

2. Производство на трансмисионни агрегати и резервни части за строителството и ремонта на специална и гражданска продукция;
3. Производство и подобряване на бронемашини, ниско малкотонни съдове, контейнери, фургони и други изделия за специално и гражданско предназначение;
4. Утилизация на въоръжението, военната техника и боеприпасите;
5. Разширяване и обновяване асортимента на гражданската продукция.

2. Принципи и критерии

- Внедряване на перспективни технологии по пътя на коопериране с водещи фирми, по различни продуктови направления;
- Високо качество на основата на ISO 9001 и AQAP 2110;
- Подобряване на параметрите, свързани с ергономичността и екологията;
- Осигуряване на гаранционно и следгаранционно обслужване;

3. Структура на продукцията

1. Ремонт на авиационна техника:

- Самолети МИГ-21, МИГ-23, МИГ-29;
- Самолети СУ-22, СУ-25, АН-2;
- Вертолети МИ-8, МИ-14, МИ-17, МИ-24 и КА-26;
- Турбореактивни двигатели Р-11-300; Р-35-300; Р-13Ш-300; Р-27-Ф2СМ; РД-33;
- Турбовинтови двигатели ТВ3-117 и двигатели АШ-62ИР; АИ-14Р; М-137; М-14Б26; М-462РФ;
- Агрегати, прибори и оборудване за ремонтираните самолети, вертолети, двигатели;

2. Производство

- Широк асортимент на резервни части за ремонтираните самолети, вертолети и двигатели;

3. Модернизация

- Самолети – МИГ-29;
- Вертолети – МИ-24;

4. Ремонт на радиолокационна техника

- 58 модела радиолокационни станции;
- електросилови агрегати, двигатели и агрегати на ремонтираните станции;
- Модернизация на :

1РЛ139 до ниво 1РЛ139 – МВ;

1РЛ139 до ниво 1РЛ139 – МВ1;

1РЛ131 до ниво 1РЛ131 – МВ;

5. Ремонт на въоръжението

- Ракетни артилерийни системи и стрелково въоръжение;
- Оптически прибори, агрегати и детайли за ремонтираните изделия;
- Съединяване и комплектация на артилерийски снаряди с калибър до 120 мм.; минометни боеприпаси с калибър до 120мм.;
- Производство на въздушни цели и учебно-тренировъчни средства; димни гранати ГДЖ 5 и резервни части за ремонт;
- Утилизация на ракетно, артилерийско и стрелково въоръжение и боеприпаси;

6. Ремонт на бронетанкова и автомобилна техника

Ремонт на:

- Танкове – Т-55; Т-62; Т-72; Т-72М;
- БМП 1, БМП 2 и машини на базата МТ ЛБ;
- Товарни и специални автомобили;
- Двигатели и агрегати за ремонтираните танкове, бронемашини и автомобили;

Модернизация:

Т-54 в Т-55А;

Т-55 в Т-55АМ;

Т-55АМ в Т-55АМ2;

БТР-60ПБ в БТР-60ПБ-МДЗ;

7. Ремонт на кораби

Комплексен ремонт на важни надводни кораби и подводни лодки; двигатели, валолинии, рулеви устройства и други агрегати и възли на ремонтираните кораби; въоръжение и техника на бреговата охрана; въоръжение; радиолокационни станции; навигационно хидроакустично и друго оборудване за ремонтираните надводни кораби и подводни лодки.

8. Строителство на малотонажни и специализирани кораби

- Противопожарно-спасителни и водолазни кораби;
- Катери;
- Кораби за откриване на торпеда и мини;

9. Производство

- МТ ЛБ и машини на база МТ ЛБ;
- Фургони;
- 20 футови контейнери;
- Редуктори; трансмисионни агрегати и хидродинамически предаватели; възли и механизми; корпусни детайли, валове, зъбчати колела.

10. Оборудване и комплектоване

- 20 футови контейнери с многоцелево и специализирано предназначение;
- Мобилни комадно-щабни пунктове; мобилни медицински кабинети и комплексно оборудване на мобилна клиника;
- Спални, битови и сервизни помещения;
- Хладилни продукти.

11. Гражданска продукция

- Лицензии на техническо обслужване и ремонт на въздухоплавателни средства и техните компоненти.

- Лицензии за капитален ремонт на вертолети МИ-2; МИ-8; МИ-17 и КА-26;

- Ремонт на транспортни средства и техните двигатели и агрегати;

- Комплексен ремонт на граждански кораби до 7500 т., с височина до 155 м. и ширина до 28.8 м.

- Производство, оборудване и комплектация на 20 футови контейнери с многоцелево и специализирано предназначение за медицински кабинети; спални; битови и сервизни помещения; хладилни продукти сертифицирани за транспорт по суша, въздух и вода;

12. Бронировка на автомобили

13. Производство на:

- Редуктори;

- Трансмисионни агрегати и хидродинамични предаватели;
- Възли и механизми;
- Корпусни детайли;
- Валове и зъбчати колела;

Традициите на „Терем“ ЕАД са успели да съхранят фирменият и потенциал в трудните години при прехода към пазарна икономика и в същото време те се явяват главен фактор за бъдещето развитие на компанията като логистично звено на Българската армия и икономиката на Република България

Дейността на „Терем“ ЕАД в условията на открита пазарна икономика на България се осъществява на базата на изпълнение на офсетни програми и установяване на стратегическо партньорство по програми за модернизация и превъоръжаване на България. Съкращението „ТЕРЕМ“ произлиза от понятията: технологии, електроника, ремонт, електротехника и машиностроене.

Във връзка с разминаване на очакваните и реалните резултати в процеса на реструктуриране на ТЕРЕМ /непродадени дялове от три броя заводи – дружества/ на 26 Септември 2008 г. Съветът на директорите проведе извънредно заседание за извършване на оценка и анализ на резултатите по провеждане на процедурата за реструктуриране на предприятията.

Взето бе решение на основание конкурсната документация да бъде прекратена процедурата за продажба на дялове на „ТЕРЕМ – КРЗ Флотски Арсенал – Варна“ ЕООД и заедно с дружествата с непродадени дялове: „ТЕРЕМ – Ивайло“ ЕООД, „ТЕРЕМ – Хан Крум“ ЕООД и „ТЕРЕМ – Овеч“ ЕООД и на основание стратегическата програма за модернизация на въоръжението и бойната техника на Военноморските сили на Република България, да се извърши анализ и предложат мерки и механизъм за по-нататъшното им развитие и разпореждане с активите на тези дружества.

Използвана литература:

1. <http://www.terem.bg/>
2. <http://bg.wikipedia.org/>
3. <http://www.md.government.bg/bg/index.html>
4. http://news.ibox.bg/news/id_1420596348
5. <http://www.business.bg/f-2124/terem-ead.html>
6. Заседание на Комисия по отбрана на 39-то НС 23.03.2005 г. т. 2 от Дневния ред
7. „История, събития, продукти и партньори“, www.terem.bg, посетен на 20.04.2010г.
8. „Направления, производство и технологии“, www.letetz.terem.bg, посетен на 19.04.2010г.
9. „Направления, производство, ремонт на авиационна техника и технологии“, www.plovdiv.terem.bg, посетен на 19.04.2010г.
10. „Направления, производство и технологии“, www.targovishte.terem.bg, посетен на 21.04.2010г.
11. „Направления и производство“, www.provadia.terem.bg, посетен на 21.04.2010г.
12. „Направления, производство и технологии“, www.varna.terem.bg, посетен на 21.04.2010г.
13. „Направления, производство, ремонт и технологии“, www.velikotarnovo.terem.bg, посетен на 21.04.2010г.

14. „Направления, производство и технологии”, www.bozhurishte.terem.bg,
посетен на 21.04.2010г.
15. „Направления, производство и технологии”, www.kostenetz.terem.bg,
посетен на 21.04.2010г.
16. „40 години Терем”, София, 2005г.

Приложение 5. „Кинтекс” АД - София

„Кинтекс” е създаден през 1966 г като специализирано предприятие за търговия с военно имущество. През 1992 г Кинтекс е трансформиран в акционерно дружество в съответствие с Търговския Закон, който влиза в сила през 1991 г. Всички акции са собственост на Държавата. Кинтекс има генерален лиценз за износ, внос и реекспорт на продукция за армията и полицията. Кинтекс е специализиран в износа на продукция на българската отбранителна и машиностроителна промишленост за всички родове войски. В износната листа на Кинтекс все по-голям е броят на нови усъвършенствани изделия, конструирани в научните институти и заводи на българския военно-промишлен комплекс. Тези разработки са предимно в сферата на информационните технологии, комуникационното оборудване, радары и други електронни средства. Всички те са специално конструирани за операции при широка гама от географски и климатични условия. Освен външнотърговската си дейност, Кинтекс разработва и внедрява технически средства за нуждите на въоръжените сили - "Прибор за наземно наблюдение и разузнаване - преден наблюдателен пост", "Наземна наблюдателна система", "Безжичен мрежов терминал за контрол и навигация", "Тактическа комуникационна платформа", "Оръдеен компютър" и други. Вече повече от 40 години Кинтекс изпълнява договори за доставка на военно-техническа продукция, въоръжение и боеприпаси, както и инженерни проекти за страни в Африка, Азия и Близкия изток. Кинтекс поддържа традиционно много добри връзки с правителствени институции, въоръжените и полицейски сили на редица държави в целия свят. Едновременно с това в експортната листа на Кинтекс делът на военни изделия, съпоставими със стандартите на НАТО непрекъснато се увеличава. Съвместни проекти с чуждестранни фирми в машиностроителната и други области също са приоритет в дейността на Кинтекс-действащ.

Приложение 6. „Приватизация на обекти от военно промишления комплекс (1990-2004)“

В периода до 1989 г. изградените у нас военни предприятия бяха от особена важност за нашата икономика, но обслужваха друга военнополитическа доктрина. След разпадането на Варшавския договор, военната ни промишленост не може да възвърне предишните си позиции. България загуби голяма част от пазарите си и практически поддържането на толкова мощности не е ефективно. Повечето предприятия от комплекса са в списъка за финансово оздравяване, тъй като са натрупали големи дългове. При настоящия преход към пазарна икономика за тях остават две възможности - или да бъдат ликвидирани, или да се премине към смяна на собствеността, т.е. приватизация, което е за предпочитане. Приватизацията е изходно начало на процеса на реструктуриране отношенията на собственост. Чрез нея се извършва раздържавяване на собствеността, преодолява се монополизма на държавната собственост, като се превръща в частна, кооперативна или акционерна. На тази основа се формира нова мотивация на стопанската дейност, разгръща се частната инициатива и предприемачество, поощрява се деловата активност на новите стопански субекти.

Обект на изследване е процеса на преобразуване на собствеността в отбранителната промишленост и предприятията от военно-промишления комплекс

Предмет на изследване са организацията и управлението на процеса и неговите правни аспекти.

Не е маловажен проблема с очакваните трудности в процеса на приватизацията. Важна роля играе фактора "време", тъй като води до забавяне на процеса, а от там непълно ангажиране на работни места и изместване от заетата вече пазарна ниша. Във връзка с това се намалява качеството и продуктивността на предприятията, което води до неудовлетворяване на крайния потребител и загуби на постоянни клиенти.

Изследователска теза е, че приватизацията на предприятията ще доведе до тяхното оцеляване и по – добро развитие.

Целта на настоящото изследване е да представи спецификата на приватизационните процеси в отбранителната промишленост на България. Представя се извършеното реструктуриране на отбранителния сектор, слабостите в него и възможностите, които стоят пред него.

Задачи:

- изследване на същността на възприетия у нас модел на приватизация, като основен способ за смяна на собствеността
- проследяване на видовете приватизации и ползите от приватизацията на предприятията
- анализ на приватизационни сделки с предприятия от военно-промишления комплекс

Подходът, използван в настоящия материал е процесен анализ на процедурите, свързани с приватизацията на отбранителния сектор. В работата са използвани само публично достъпни източници от различни държавни институции.

Изследването е ограничено до общите параметри на приватизационните процеси в България, разглеждани са конкретни сделки с отбранителни предприятия.

Потребители на настоящата работа могат да бъдат лица заинтересувани от реструктурирането на отбранителния сектор и свързаните с него икономически проблеми и социално напрежение, поради генериращите се загуби от сектора.

1. Характеристика на приватизацията в отбранителната промишленост

Приватизацията (на английски: privatization/privatisation) е процес на денационализация на държавни или общински активи. Посредством този процес държавните или общински власти прехвърлят собствеността на съответното имущество в частни ръце. По този начин се цели по-добро управление и стопанисване на приватизирания обект.

Начини на приватизация:

- чрез директна продажба на част или цял обект. Държавните или общински власти могат да продадат цяло предприятие или част от него. Когато се продава само част от предприятие, съответните власти си запазват известна възможност да участват в управлението (при по-малко от 50% +1) и да управляват (при 50%+1).
- чрез продажба на акции на фондовата борса. В този вариант предприятието може да се сдобие с множество на брой дребни собственици.
- чрез масова (бонова) приватизация. При този начин на раздържавяване на имущество, на населението се предоставят ваучери (бонове, бонови книжки), с които населението да закупува дялове от приватизираните предприятия.

Има различни мнения сред икономистите, както относно ползите и вредите, както от различните видове, така и от самия процес на приватизация.

Най-често изтъквани ползи от приватизацията

- по-висока икономическа ефективност на частните предприятия
- по-висока продуктивност и от тук по-висока конкурентоспособност
- по-висока степен на оползотворяване на ресурсите
- повече инвестиции, което води до по-бърз технологичен прогрес

Най-често изтъквани вреди от приватизацията

- загубата на контрол над средствата за задоволяване на основни нужди като напр. водо- и електроснабдяване, пътища и др.
- в дългосрочна перспектива - повишаване на цените, създаване на олигополни и монополни ситуации и т. н.

Самият процес на приватизиране също така често е обект на критики, особено в посока корупция.¹

Във финансово-икономически план състоянието на фирмите от Отбранителна промишленост се характеризира с висока кредитна задлъжнялост, слабо натоварени мощности и ненаукоемка продукция. Като се има предвид опитът на високо развитите в икономическо отношение страни, изход от създалата се кризисна ситуация и съответно излизане на нови пазари би могъл да се намери посредством:

- привличане на свежи капитали чрез приватизиране на фирмите;
- конверсия на редица производства - преди всичко на произвеждащите продукция с двойно предназначение или чисто гражданска продукция;
- активизиране и рационализиране на научно-изследователската и опитно-конструкторската дейност;
- тотално обновяване на предлаганата номенклатура чрез закупуване на лицензно-технологическа документация за изделия, представляващи интерес на международния пазар;
- постепенно преминаване към върхови технологии чрез радикално технологично и структурно производство;
- извършване на задълбочено маркетингово проучване.

¹ Приватизация, <http://bg.wikipedia.org>

Особено внимание за целите на приватизацията в отрасъла следва да бъде съсредоточено върху предприятията в системата на Министерствата на отбраната и на икономиката. Министерството на отбраната управлява собствеността в дружествата и в предприятията за: ремонт на бронетанкова, авио, автомобилна и радиотехника, флотски единици; възстановяване на боеприпаси; интендантско обслужване, армейските и дивизионни работилници.

Произвежда се и широка гама граждански изделия в т.ч. металоурежещи машини, селскостопанска техника, горивна апаратура, медицинска техника, лагери, абразивни инструменти, авточасти, мебели, облекла, спортни обувки и др.

1.1. Забранителен режим за приватизация в Отбранителната промишленост

Притежаването на собствена национална стратегия за сигурност и отбрана изисква собствено военноикономическо мислене и знание. Дружествата в Отбранителната промишленост са в затруднено финансово състояние. Трудно се обслужват задълженията към бюджета, търговските банки и другите кредитори. Средната работна заплата сериозно изостава в сравнение с повечето отрасли на реалния сектор и индустрията. Предприятията не разполагат с ресурси за прилагане и осъществяване на сериозен реинжинеринг, забавя се обновяването на изделията. Съществува мораториум и затова приватизация на дружествата от Отбранителната промишленост по същество не се извършва, защото съществува забрана, наложена с Решение № 52 на МС от 13.01.1997 г. Ето защо се налага необходимостта от ускоряване процеса на приватизация в Отбранителната промишленост.

1.2. Икономически условия на реструктуриране на Отбранителната промишленост

Тежкото икономическо състояние на предприятията в областта на Отбранителната промишленост поражда редица проблеми свързани с намирането на свободни капитали за стартиране на производството при наличие на пазар. Ето защо е необходимо да се търсят алтернативни подходи за определяне на държавното участие в предприятията.

Пазарната конюнктура след Студената война очертава силен дисбаланс на разполагаемите производствени мощности с намаленото пазарно търсене на специална продукция.

Възниква остра необходимост от пренасочване на ресурси към нови продуктово-технологични области на отбранителното производство или към общото индустриално машиностроене, електроника, приборостроене. Ето защо развитието на отбранителната производствена компетентност зависи от възможностите за продуктово-технологичен трансфер от САЩ, Русия и развитите европейски страни. Възможност за такъв трансфер е намирането на стратегически инвеститори с интереси към приватизацията на Отбранителната промишленост.

Едно от задължителните изисквания за разширяването на националната отбранително-производствена компетентност е стабилизиране и стимулиране на развитието на научно-изследователския и образователния потенциал в отбранително промишления сектор. Основна задача на държавния фонд за научни изследвания е укрепването на този потенциал. Закъснелите мерки по реструктуриране, спадът на производството, неизползването на мощностите, загубата на квалифициран персонал, разкъсването на технологични връзки, редица социално-регионални проблеми, както и финансовата изолация на дружества от Отбранителната промишленост, могат да бъдат

преодолени чрез основна реконструкция на производствената способност с прилагането на различни форми на приватизация и международна производствена интеграция.

Цялостното реструктуриране и приватизиране на Отбранителната промишленост, ще доведе до интегрирана отбранителна индустриална политика, и ще се ускори дългосрочното обвързване на страната с международните финансови институции и източници на капитал. Важно условие е приспособяването към стандартите на НАТО и включването в цялостния процес на европейската, политическата, военната и икономическата интеграция. Необходимо изискване е възприемането на мениджърска иновация, и ускореният реинженеринг на капиталовата структура на отбранителното производство.

2. Анализ на конкретни приватизационни сделки с предприятия от военно-промишления комплекс

2.1. Аркус Лясковец

Фирмата е основана през 1965 г. като машиностроителен завод. От 1999 г. дружеството е 100% частна собственост в т.ч. 74.32% на "Аркус България" АД, гр. Лясковец. Предметът на дейност на фирма "Аркус" АД включва производството на изделия с военно предназначение, машини и оборудване за машиностроенето, инструментална екипировка, нестандартно оборудване и ремонт, резервни части за автомобили, разработка на нови изделия и проекти за трансфер на технологии, транспорт, стоки и услуги за гражданския пазар. Годишният оборот на фирмата е 35-40 млн. щатски долара при средно-годишна численост на персонала 2 200 души.²

"Аркус" е било едно от дружествата в структурата на "Металхим холдинг" заедно с "Трема" - Трявна, и ВМЗ - Сопот. През 1999 г. то е приватизирано от РМД "Аркус - България". РМД "Аркус" купува 55% от военния завод за 12 млн. долара. През 2004г. предприятието търгува със 112 партньора от 75 страни. От 1999 г. до 2004г. дружеството отчита печалба. Оборътът на "Аркус" през 2003 г. е бил 26 млн. лв., а за 2004г. обемът на продукцията е за 50 млн. лв. През 2003 г. дружеството е внесло 3 млн. лв. данък печалба. През 2004г. в завода и неговите поделения работят около 3 хил. души. През март 2004г. "Аркус" получава новата версия на натовския сертификат АКАП 110, версия 2110. Заедно с това заводът за трети път е ресертифициран по американския стандарт за качество ISO 9001:200.³

2.2. Арсенал Казанлък

Предмет на дейност: производство на стрелково оръжие: автомати (Калашников), пистолети (Макаров и Шипка), картечници (Калашников) и боеприпаси за тях, противотанкови установки, зенитни установки и боеприпаси за тях, ловно и спортно оръжие, капсули, барути, ловни патрони, металообработващи машини и обработващи центрове, пружини, инструменти, твърдосплавни машини и др.

Продажбата на пакет от 1 134 865 броя акции, представляващи 51 % от капитала на "Арсенал" ЕАД, Казанлък се извършва на 18 август 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Арсенал-2000" АД, представлявано от Станил Станилов.

Купувач е "Арсенал-2000" АД, със седалище и адрес на управление в Казанлък. Цената за 51% от капитала на "Арсенал" ЕАД, Казанлък е левовата равностойност на 2

² Аркус Лясковец, <http://www.lyaskovets.net>

³ „Аркус” – Лясковец подписа договор за \$30 млн. с арабска фирма, <http://www.dnevnik.bg>, 28.04.2004г., 19:44

100 000 щатски долара по централния курс на БНБ в деня на подписване на договора, платими:

- 10 % чрез банков превод в деня на подписване на договора;
- 50 % чрез всички допустими от закона платежни средства в срок до 6 месеца от подписването на договора;
- 40 % чрез банкови преводи в срок от 10 години.

Други задължения на купувача по договора:

- да уреди задължения на "Арсенал" ЕАД, Казанлък в размер на 58 012 843 000 неденоминирани лева в срок до 6 месеца от датата на придобиване на акциите.
- да направи инвестиции в размер на 2 200 000 щатски долара за срок от 3 години;
- да редуцира средносписъчната численост на персонала от 9 448 броя към 31.12.1998 до 6 200 броя през 2002 г.;
- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 34 % представляват държавна квота;
- 14 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 1% от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции по чл 18 от ЗППДОП или пар. 6, ал. 6 от преходните и заключителни разпоредби на ЗППДОП.

Капиталът е в размер на 2 225 224 000 стари лева, разпределен в 2 225 224 броя поименни акции с номинална стойност 1000 стари лева.⁴

2.3. Битова електроника Велико Търново

Дружеството осъществява развойна, инженерингова, производствена, търговска и сервизна дейност в областите:

- **Битова техника** - производство на модули за телевизионно приемници и асемблиране на конвенционални, LCD и PDP телевизионни приемници с размери на екрана от 14" до 42"
- **Специална техника** - производство и ремонт на комуникационни средства за отбраната, системи за радиолокационно опознаване, системи за анализ на наличието на вредни химикали и бойни отровни вещества в околната среда
- **Механична обработка** - механична обработка и галванични покрития на детайли⁵

Работническо-мениджърско дружество /РМД/ купува 71% от завод "Битова електроника" във Велико Търново през 1999г. Новият собственик плаща 1,1 млн. долара. Радиозаводът е приватизиран заедно с дълговете му, които към 1999г. са 1,5 млн. долара. До 2003 г. в промишления гигант са инвестирани 630 000 долара и да се запазили 270 работни места. През 1999г. в предприятието работят 294 души и в "Битова електроника" не се произвежда никакъв продукт. Работи се единствено на ишлеме по договор за доработване на корпуси. Приходите от тази дейност обаче стигат за покриване на 25-30% от месечната издръжка на предприятието. Новите собственици

⁴ „Арсенал“ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

⁵ „Сдружение българска отбранителна индустрия“, <http://www.bdia-bg.com>

възнамеряват да възобновят специалното производство по натовски стандарти. "Битова електроника ВТ" е контролирана от Огнян Костадинов.⁶

Смесено предприятие за производство на битова електроника през 2003г. се създава във Велико Търново между българската фирма "Битова електроника" АД - Велико Търново и китайската SVA Group Co., Ltd. - Шанхай. Учредителният протокол за създаване на дружеството е подписан на 17 април в зала "Пирин" на хотел "Шератон".

Предметът на дейност на смесеното предприятие е производството на изделия на битовата електроника и свързаните с това продукти, като цветни телевизори, LCD монитори, DVD устройства, PDP TV. Дружеството е регистрирано с уставен капитал от 720 хил. лв. Делът на "Битова електроника" е 35%, а на китайската компания - 65%.

Българската компания се занимава с организирането на производството, осигуряването на материално-техническата база и необходимите работници и специалисти. SVA Group се занимава с въвеждането на нови технологии и дейностите по технологичното оборудване на производството.⁷

2.4. Дунарит Русе

Агенцията за приватизация подписва договор за продажба на 443 600 броя акции, представляващи 92% от капитала на "Дунарит" ЕАД, Русе, с "Дивал 59" ЕООД, София през 2005г.

Купувачът извършва сделки с недвижими имоти, превозна и спедиторска дейност, търговско представителство, посредничество и агентство на местни и чуждестранни физически и юридически лица и др.

Предметът на дейност на "Дунарит" ЕАД, Русе е проектиране и производство на продукция с военно предназначение, промишлени взривни вещества, горивни газови системи, машини за ремонт на релсови пътища, инструментална екипировка, уреди за пожарогасене, други изделия от пластмаси и метал.

Цената по договора е 2 000 000 лева и се заплаща чрез банков превод по сметка на АП по следния начин: 50% - в деня на подписване на договора, останалата част – в срок до 30 календарни дни.

"Дивал 59" ЕООД се задължава:

- за срок от три години да запази предмета на дейност на дружеството, както и да не предприема действия за ликвидация;
- да определи лице, което да бъде проучено съгласно изискванията на Закона за защита на класифицираната информация /ЗЗКИ/, което да бъде назначено за орган, организиращ и ръководещ дейността на дружеството;
- да осигури необходимите условия за създаване, обработване и съхраняване на класифицираната информация, съгласно ЗЗКИ
- да предоставя необходимата информация при поискване от компетентните органи съгласно ЗЗКИ.⁸

2.5. БЕТА Червен бряг

Предмет на дейност: производство на специална техника, подемно-транспортни, дървообработващи машини и газови апаратури. Продажбата на пакет от 807 696 бр.

⁶ „РМД купи радиозавода в Търново за 1,1 млн. долара“, <http://www.omda.bg>, 30.12.1999г.

⁷ Създаваме предприятие между България и Китай за производство на битова електроника, <http://www.mi.government.bg>, 16.04.2003 г.

⁸ АП подписа договора за продажба на 92% от капитала на "Дунарит" ЕАД, Русе, <http://www.priv.government.bg>, 01.04.2005г.

акции, представляващи 75% от капитала на "Бета" ЕАД, Червен бряг е извършена на 30 юни 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Бета 99" АД, представлявано от Петър Петров. Купувачът "Бета 99" АД е със седалище Червен бряг.

Цената за 75% от капитала на "БЕТА" ЕАД, е 1 817 316 щатски долара, платими както следва:

- 50% чрез банков превод по сметка на АП;
- 50% чрез държавни дългосрочни облигации по външния и/или вътрешния дълг на РБ и/или други разрешени от закона платежни средства.

Сроковете за плащане на цената са:

- 10 % в деня на подписване на договора;
- 50 % в едномесечен срок, след връщане на разликата между депозита и първоначалната вноска - чрез държавни дългосрочни облигации по външния и/или вътрешния дълг на РБ и/или други разрешени от закона платежни средства;
- 40 % в брой на 9 равни вноски с едногодишен гратисен период.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции в размер на 3 600 000 щ. д. за срок до 2002 г.;
- да поддържа средносписъчната численост на персонала от 850 души за 2002 г.;

- да изплати всички краткосрочни задължения на "Бета" ЕАД към 31.05.1999г., с изключение на лихвите по дългосрочните задължения, в шестмесечен срок от датата на подписване на приватизационния договор;

- да встъпи в дълг по реда на ЗЗД за дългосрочните задължения на "Бета" ЕАД в рамките на шест месеца от датата на прехвърляне на правото на собственост върху акциите - предмет на приватизационния договор.

Структура на собствеността на дружеството към момента на продажбата:

- 20% от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 5% от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.⁹

2.6. Върбаново Царева ливада

Предмет на дейност: производство на изковки и механична обработка. Продажбата на пакет от 118 164 акции, представляващи 76 % от капитала на "Върбаново - КПЗ" ЕАД, село Царева ливада е извършена на 4 ноември 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "КПЗ - 99" АД, представляван от Георги Калев. Купувач е "КПЗ - 99" АД, със седалище и адрес на управление село Царева ливада.

Цената за 76 % от капитала на "Върбаново - КПЗ" ЕАД, е 750 000 лева, платими както следва:

- 10 % в брой в деня на подписване на договора;
- 90 % от цената за срок от 10 години на 9 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. 50 % от тази сума ще бъде заплатена в брой, 50 % - чрез държавни дългосрочни облигации.

Други задължения на купувача по договора:

⁹ „БЕТА" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години;
- да направи инвестиции общо в размер на 439 000 лева за срок от 3 години;
- да увеличи средносписъчна численост на персонала до 160 души за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 4 % от акциите са заделени за удовлетворяване на реституционни претенции по чл. 18 от ЗППДОП.

Капиталът е в размер на 155 479 лв., разпределен в 155 479 бр. поименни акции с номинал 1 лв. всяка една.¹⁰

2.7. Електрон прогрес София („Електрон” Консорциум АД)

Всичко започва на 12 декември 2001 г. когато РМД "Електрон-прогрес 98" представлявано от председателя на директорският борд Иван Николов и частната фирма "Милтех" ООД с управител Красимир Пингелов сключват договор за учредяване на консорциум. Общата "стопанска цел" на съдружниците е повече от благородна - участие в приватизацията на 80% от капитала на "Електрон прогрес" ЕАД, обявени за продан на 31 октомври 2001г. със заповед на тогавашния икономически министър Николай Василев. В договора е записано, че разпределението на дяловете, печалбите и загубите в консорциума ще става в съотношение 49% за "Електрон-прогрес 98" и 51% за "Милтех".

Подписаното е на 14 януари 2002 г. акционерно споразумение между двамата партньори за създаването на дружество на име "ЕПМ холдинг" (аббревиатура на "Електрон прогрес" и "Милтех"). Споразумението регламентира упражняването на правата върху акциите на "Електрон прогрес", ако "ЕПМ холдинг" спечели състезанието за тях. Уточнено е, че това ще е грижа на председателя на надзорния съвет на холдинга и собственик на "Милтех" ООД - Георги Боянов Крумов. Подчертано е още, че в управлението на "Електрон прогрес" фирмата на Крумов ще участва чрез определени от нея лица, които ще имат превес с един, и то решаващ глас спрямо останалите членове на ръководството.

На 17 януари 2002-ра "ЕПМ холдинг" е регистриран и в Софийския градски съд (СГС), а на следващия ден (18 януари) легализираното дружество става собственик на мажоритарния 80-процентен дял от капитала на "Електрон прогрес" ЕАД. Това е най-голямата сделка на икономическото министерство за цялата 2002 година. Цената ѝ възлиза на 2.65 млн. щ. долара. След приспадане на депозита от 110 хил. долара (внесен от РМД-то "Електрон-прогрес 98") тя е издължена (10% кеш и 90% в компенсаторки) с кредит от 1.5 млн. лева. Кредитът е отпуснат на "ЕПМ холдинг" от "Мотобул" ООД, представлявано от Виктор Методиев Кирилов. В договора за покупко-продажбата на "Електрон прогрес" липсват каквито и да било ангажменти от страна на купувача за инвестиции и за работни места, но не е пропусната клаузата, която го задължава: в срока на предложената бизнес програма, но не по-малко от три години от датата на настоящия договор, да не прехвърля акциите, предмет на настоящата продажба.¹¹

¹⁰ „Върбаново” - КПЗ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

¹¹ Шахъмова, М., Законно превзеха "Електрон прогрес", <http://www.pressboard.info>, "Банкеръ", 29. 06. 2004, 20 стр.

2.8. Импулс Габрово

73% от акциите на "Импулс" ЕАД, гр. Габрово са продадени за 1 920 000 долара. Купувачът "Импулс 98" АД, гр. Габрово изплаща 10% от цената в деня на подписване на договора, а останалите 90% - за срок от 10 години с едногодишен гратисен период. Половината от предвидената сума е преведена по сметка на министерството, а другата половина е платена с всички разрешени от закона платежни средства.

"Импулс" ЕАД се занимава с развойна и внедрителска дейност, производство, сервизно обслужване и търговия в областта на специалното производство, медицинската апаратура, както и производство на стоки и услуги за населението. Купувачът инвестира 120 000 долара в продължение на 3 години.¹²

През 2002г. са продадени 15,15% от капитала на "Импулс" АД, гр. Габрово на германската "KHS". Фирмата е с дългогодишни традиции в производството на машини за хранително-вкусовата промишленост.

На 24.04.2002 г. се провежда Общо събрание на "Импулс" АД, на което са приети поправки в устава му, гарантиращи инвестицията на германската фирма. Инвестицията е в машини за дружеството, като същевременно е увеличен и обема на кооперираните поръчки. Двама представители на "KHS" са избрани в Съвета на директорите на дружеството. Германската фирма е дългогодишен партньор на "Импулс" АД.¹³

Останалите акции също са закупени и са акции на физически лица.

2.9. Лазерни и оптични технологии София

Предмет на дейност: изследвания, производство и търговия с оптико-електронни лазерни уреди, елементи и системи за специално производство, екологията, медицината, бита и други области.

Продажбата на пакет от 128 976 броя акции, представляващи 80 % от капитала на "Лазерни и оптични технологии" ЕАД, се извършва на 5 август 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Ел-Ем-Импекс" ЕООД, представлявано от Христо Ковачки. Купувач е "Ел-Ем-Импекс" ЕООД, със седалище и адрес на управление с. Продановци, община Самоков.

Цената за 80 % от капитала на "Лазерни и оптични технологии" ЕАД, София е 1 500 000 нови лева, платими както следва:

- 30 % чрез банков превод в деня на подписване на договора;
- 20 % чрез банков превод в срок до 20 дни от датата на подписване на договора;
- 50 % в срок до 45 дни от датата на подписване на договора, платими чрез държавни дългосрочни облигации и/или всички останали разрешени от закона платежни средства за участие в приватизацията.

Други задължения на купувача по договора:

- да осигури поддържането и увеличи годишната средносписъчна численост на персонала по трудов договор от 150 до 300 човека;
- да направи инвестиции общо в размер на 3 000 000 нови лева за срок от 3 години;

¹² Три приватизационни сделки подписани в Министерство на икономиката, <http://www.mi.government.bg>, 19.09.2000 г.

¹³ Продадени са 15,15 от капитала на "Импулс" АД, гр. Габрово, <http://www.mi.government.bg>, 30.04.2002 г.

- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП. Капиталът е в размер на 161 220 000 стари лева, разпределен в 161 220 поименни акции с номинална стойност 1000 стари лева.¹⁴

2.10. Механика и монтаж Севлиево

Предмет на дейност: производство на детонатори, капсулни втулки, ръчни гранати и друго инструментално оборудване, тръбни мебели за дома и офиса и резервни части за автомобили.

Продажбата на пакет от 259 034 броя акции, представляващи 72 % от капитала се извършва на 15 юни 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Вран" АД, представлявано от Досю Досев. Купувачът "Вран" АД е със седалище и адрес на управление Севлиево.

Цената за 72 % от капитала на "Механика и монтаж" ЕАД е 2 270 000 000 лв., платими както следва:

- 10 % в брой в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 10 години на 9 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. 50 % от тази сума ще бъде заплатена в брой и 50 % - чрез държавни дългосрочни облигации, инвестиционни бонове, компенсаторни записи и/или други разрешени от закона платежни средства.

Други задължения на купувача по договора:

- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години;
- да увеличи работните места от 210 на 270 за срок от 3 години;
- да направи инвестиции в размер на 470 000 000 лв за срок от 3 години.

Структура на собствеността на дружеството към момента на продажбата:

- 20 % са предназначени за продажба при преференциални условия на лицата по чл.5, ал.2 от ЗППДОП.
- 8 % са за удовлетворяване на реституционни искове по чл.18 от ЗППДОП.

Капиталът в размер на 359 770 000 лв. е разпределен в 359 770 броя поименни акции с номинална стойност 1000 лв.¹⁵

2.11. Пирел Гоце Делчев

Предмет на дейност: производство и търговия с USW радиокомуникационни системи и оборудване, битово електронно и електрическо оборудване.

Продажбата на пакет от 606 942 броя акции, представляващи 72 % от капитала на "Пирел" ЕАД, се извършва на 4 август 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Пирел алфа 1" АД, представлявано от Костадин Апостолов. Купувач е "Пирел алфа 1" АД, със седалище и адрес на управление Гоце Делчев.

¹⁴ "Лазерни и оптични технологии" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

¹⁵ "Механика и монтаж" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

Цената за 72 % от капитала на "ПИРЕЛ" ЕАД, Гоце Делчев е 1 517 355 нови лева, платими:

- 10 % в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 10 години на 9 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. Не по-малко от 50 % от тази сума е заплатена чрез банков превод, за останалата част от сумата се допуска плащане чрез държавни дългосрочни облигации, и/или всички други разрешени от закона платежни средства за участие в приватизацията, включително инвестиционни бонове. Като обезпечение на плащането на тази сума и вземането за лихви за забава се учредява залог върху акциите, придобити от новия собственик.

Други задължения на купувача по договора:

- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години;
- да увеличи средносписъчната численост на персонала до 445 души за срок от 3 години;
- да направи инвестиции общо в размер на 358 800 нови лева за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20% от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 8% от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.

Капиталът е в размер на 842 975 000 стари лева, разпределен в 842 975 броя поименни акции с номинална стойност 1000 стари лева.¹⁶

2.12. Струма-С Сандански

Предмет на дейност: производство на автомобилни резервни части, горивна апаратура, метални изделия.

Продажбата на пакет от 22 683 акции, представляващи 75 % от капитала на "Струма-С" ЕАД се извършва на 18 юли 2000 г. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Струма бон" АД, представлявано от Никола Божинов. Купувач е "Струма бон" АД, Сандански.

Цената за 75 % от капитала на "Струма-С" ЕАД, е 3 100 000 лв., платими:

- 10 % в брой в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 8 години на 7 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. 50 % от тази сума е заплатена в брой, 50 % - чрез всички други разрешени от закона платежни средства за участие в приватизацията, включително инвестиционни бонове.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции общо в размер на 4 010 000 лв. за срок от 3 години;
- да поддържа и увеличи средносписъчната численост на персонала от 214 на 360 души за срок от 3 години;
- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години;

¹⁶"Пирел" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

- да не предприема действия и да не допуска вземането на решение за ликвидация на дружеството по реда на гл. XVII от Търговския закон за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20 % са предназначени за продажба при преференциални условия на лицата по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 5 % са определени за удовлетворяване на реституционни претенции по чл. 18 от ЗППДОП.

Капиталът е в размер на 302 444 лв., разпределен в 30 244 акции с номинал 10 лева всяка една.¹⁷

2.13. Трема Трявна

Предмет на дейност: производство и търговия в областта на специалното производство, подемно-транспортни машини, селскостопанска и противопожарна техника, технологично оборудване, промишлени потребителски стоки и други.

Продажбата на пакет от 320 404 акции, представляващи 50 % плюс една акция от общия брой от акциите на "Трема" ЕАД, Трявна се извършва на 26 ноември 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Трема 2000" АД, представлявано от Никола Драганов.

Купувач е "Трема 2000" АД, със седалище и адрес на управление София. Цената за за 50 % плюс една акция от общия брой от акциите на "Трема" ЕАД, е 1 050 000 щатски долара, платими:

- 10 % - чрез банков превод по сметка на АП в деня на подписване на приватизационния договор;
- 40 % - чрез банков превод по сметка на АП на 5 годишни вноски след изтичане на едногодишния гратисен период;
- 50 % - в рамките на една година, считано от датата на подписване на приватизационния договор, чрез държавни дългосрочни облигации по външния и/или вътрешния дълг на РБ и/или други разрешени от закона платежни средства.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции в размер на 425 000 щатски долара за срок до 2002 година;
- да увеличи средносписъчната численост на персонала от 977 души през 1999 - 2000 г. на 1412 души през 2002 г.;
- да поеме и уреди задълженията на "Трема" ЕАД на обща сума 8 684 597 деноминирани лева, до 6 месеца от подписването на договора;
- да запази предмета на дейност на дружеството до 2002 година.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 34 % от акциите на дружеството не подлежат на приватизация (съгл. решение на Министерски съвет);
- 14 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;

¹⁷ „Струма-С“ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

- 2 % от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.

Капиталът е в размер на 640 807 000 неденоминирани лева, разпределен в 640 807 бр. поименни акции с номинална стойност 1 000 (хиляда) неденоминирани лева всяка една.¹⁸

2.14. Екоел Плевен

Три обособени части от "ЕКОЕЛ" ЕАД (в ликвидация) намират нови собственици след проведени преговори с потенциални купувачи на 25 юли 2000 г. в Плевен. Французин купува една от обособените части на предприятието. Парцел XXII, заедно с построената в него сграда - 2/3 от Корпус 4 и съоръженията към нея стават собственост на "Плевен - 1999" ООД, Плевен, в която 70% от капитала се притежава от Жан Рамос. Фирмата се занимава с производство и търговия на дамски и спортни облекла, основната част от които се изнася за Франция. През 2000г. в "Плевен - 1999" ООД работят 248 души, които произвеждат по 1000 комплекта облекла на ден. Парцел XXIV, заедно с построената в него сграда - столова с кухня става собственост на "Симона - Плевен" ЕООД, Плевен. А третата обособена част - Парцел XXXV, заедно с построените в него дърводелски цехове е закупена от ЕТ "Пламен Петков - Шанс-65".

"ЕКОЕЛ" ЕАД е предприятие от бившия военно-промишлен комплекс, което в миналото освен специална продукция е произвеждало и електротехнически прибори за населението. Предприятието е в списъка за финансово оздравяване, но поради лоши икономически показатели е обявено в ликвидация от министъра на финансите през април 1999 г.¹⁹

2.15. Мак АД

Предмет на дейност: производство и доставка на военни, полицейски и пожарникарски униформи и екипировка.

Фирмата е 100% частна собственост. "МАК" АД е публично акционерно дружество като акциите му са разпродадени чрез централизирани публични търгове за продажба на акции. Общият брой на акции е 404 721. Мажоритарният собственик Вьор-Бижев ЕООД има дялово участие от 83,49% от капитала.²⁰

2.16. Мусала АД

Предмет на дейност: разработване, внедряване и производство на първични и вторични електрохимични източници на ток /ЕХИТ/- елементи, акумулаторни батерии за бита.

Продажбата на пакет от 25 423 акции, представляващи 68 % от капитала на "Мусала" ЕАД, Самоков се извършва на 12 юни 2000 г. в Агенцията за приватизация, Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Мусала 2000" АД.

Цената за 68% от капитала на "Мусала" ЕАД, Самоков е 200 000 лева, платими както следва:

- 10 % в брой в деня на подписване на договора;

¹⁸ "Трема" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

¹⁹ „Приватизирани са три обособени части от "ЕКОЕЛ" ЕАД – Плевен”, <http://sun450.government.bg>, 27. 06. 2000 г.

²⁰ „МАК" АД, <http://www.mak.bg>

- 90 % от цената за срок от 10 години на 9 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. 50 % от тази сума ще бъде заплатена в брой, 50 % - чрез държавни дългосрочни облигации и/или всички други законни платежни средства за участие в приватизацията, включително инвестиционни бонове.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции общо в размер на 100 000 лева за срок от 3 години;
- средносписъчната численост на персонала да достигне 60 души за срок от 3 години;
- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години;
- да уреди безусловно и/или обслужи задълженията на дружеството към персонал, социално осигуряване, държавния бюджет и задължения по ЗУНК в срок от 12 месеца от подписването на договора.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 12 % от акциите е определен за удовлетворяване на реституционни претенции.

Капиталът е в размер на 52 340,40 лв., разпределен в 37 386 броя поименни акции на стойност 1,40 лв. всеки един.²¹

2.17. Оптикоелектрон Груп АД

Предмет на дейност: проектиране и развойна дейност, търговия с оптични, оптикоелектронни, оптикомеханични, лазерни и термовизионни уреди и системи, инструменти и технологична екипировка, нестандартно оборудване.

Продажбата на пакет от 388 786 бр. акции, представляващи 76% от капитала на "Оптикоелектрон" ЕАД, Панагюрище се извършва на 30 юни 1999 г. в Агенцията за. Договорът е сключен между Агенцията за приватизация и "Оптикоелектрон-99" АД. Купувачът "Оптикоелектрон - 99" АД, е работническо-мениджърско дружество със седалище Панагюрище.

Цената за 76 % от капитала на "Оптикоелектрон" ЕАД, Панагюрище, е 1 100 000 щатски долара, платими както следва:

- 50% чрез банков превод;
- 50% с всички разрешени от закона платежни средства.

Срокове за плащане на цената :

- 10 % в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 8 години с едногодишен гратисен период.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции в размер на 805 000 щ. д. за срок до 2002 г.;
- да поддържа средносписъчната численост на персонала при редукция на работните места до 700 броя;

²¹ „Мусала” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

- да не намалява под 51% акционерното си участие в капитала на "Оптикоелектрон" ЕАД за срок от 3 години от датата на придобиване на правото на собственост върху акциите.

Структура на собствеността на дружеството към момента на продажбата:

- 20% от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия от правоимащите лица по чл. 5, ал. 2 от ЗППДОП;
- 4% от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.²²

2.18. Самел-90 АД

Предмет на дейност: отбранително комуникационно и електронно оборудване - FM-радиостанции и системи, телефонна техника, свързочни комплекси, битова електроника и електротехника.

Продажбата на пакет от 197 610 акции, представляващи около 72 % от капитала на "Самел-90" ЕАД, Самоков е извършена на 4 август 1999 г. в Агенцията за приватизация. Договорът е сключен, между Агенцията за приватизация, представлявана от Захари Желязков и "Самел технолоджи" АД, представлявано от Петър Георгиев.

Цената за около 72 % от капитала на "Самел-90" ЕАД, Самоков е 3 401 000 нови лева, платими както следва:

- 10 % в деня на подписване на договора;
- 90 % за срок от 10 години на 9 равни годишни вноски с едногодишен гратисен период, който започва да тече от датата на влизане на договора в сила. Не по-малко от 50 % от тази сума е заплатена чрез банков превод, за останалата част от сумата се допуска плащане чрез държавни дългосрочни облигации, и/или всички други разрешени от закона платежни средства за участие в приватизацията, включително инвестиционни бонове.

Други задължения на купувача по договора:

- да направи инвестиции общо в размер на 1 050 800 нови лева за срок от 3 години;
- да редуцира плавно средносписъчната численост на персонала до 360 души през 2002;
- да запази предмета на дейност на дружеството за срок от 3 години.

Структура на собствеността към момента на продажбата:

- 20 % от акциите на дружеството са определени за закупуване при облекчени условия
- 8 % от акциите са определени за удовлетворяване на реституционни претенции.

Капиталът е в размер на 274 458 000 стари лева, разпределен в 274 458 броя поименни акции с номинална стойност 1000 стари лева.²³

3. Анализ на дейността на предприятията от отбранителната промишленост

²² „Оптикоелектрон Груп“ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

²³ „Самел-90“ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

Отбранителната индустрия на Република България през 1999г. се състои от 78 компании, 22 от които произвеждат над 80 на сто от специализираните продукти, задоволяващи потребностите на българската армия. Една част от тази продукция е предназначена и за износ.

Предприятията от военно-промишления комплекс в този период се ръководят от Министерството на промишлеността. В тях се произвеждат следните типове военна продукция:

- леки оръжия и муниции за тях; гранатомети и муниции за тях; управляеми и неуправляеми противотанкови и противовъздушни системи; самоходни артилерийски системи с влекачни вериги; оптика; лазери; акумулатори за военни цели.
- радиолокационни и комуникационни системи; комуникационни устройства и радиозаглушители; артилерийски системи за управление на огъня.

В края на миналия век нашата отбранителна промишленост започва производството на леки оръжия и муниции, използвани от страните от НАТО и Израел. Новите модификации оръжия се включват в производствения списък, в съответствие с взаимодействието между главната квартира на НАТО и производителите на военна продукция от страните от Партньорство за мир.

Българските компании предлагат проекти за разработка на военно оборудване според изискванията на Комитета за индустриално сътрудничество на сухопътните, морските и въздушните сили на НАТО, за постигане на взаимодействие в три основни аспекта:

- система за управление на артилерийски огън - Електрон прогрес ЕАД, София
- операции по търсене и разположение - Битова електроника ЕАД, Велико Търново, Черно море ЕАД, Варна.
- конверсия на леки оръжия - Арсенал ЕАД, Казанлък. Също така развитие на: кодификация на продукция и логистични системи с цел да се изпълнят изискванията на №М5А - НАТО осигуряващата администрация; сертификация на производството съгласно 150 и военните стандарти на НАТО.

България взема активно участие в дейността на Комитета за икономическо и индустриално планиране.

На 30 март 1998 г. българското правителство приема програма за реструктуриране и приватизация на държавния дялов капитал в отбранителната индустрия в Република България. Там се осигурява:

- значително съкращение на държавния дялов капитал в 22 основни предприятия. Държавата запазва контролния пакет от акции в само 5 компании до 34% (ВМЗ ЕАД, Арсенал ЕАД, Дунарит ЕАД, Трема АД, Електрон прогрес ЕАД), предлагайки останалите дялове (6%), както и 100% от капитала на другите 17 компании за приватизация.
- хармонизация на законодателството ни във военната област със законодателството на водещите страни в сектора, изпълнението на различни програми, като изследователска и развойна дейност, индустриално коопериране, привличане на чужди инвеститори и алтернативна заетост.

Според българските закони тогава приватизацията на българската отбранителна промишленост е в компетентността на Министерския съвет, Министерството на промишлеността и Агенцията за приватизация.

При приватизация на предприятията от военнопромишления комплекс прави впечатление, че те се изкупуват изключително от работническо-мениджърски дружества. В повечето случаи това са и единствените кандидат-купувачи.

Заводите от отбранителната индустрия работят добре. Основните износители, производители на специална продукция са "Арсенал" – Казанлък, "ВМЗ" – Сопот, "Дунарит" – Русе, "Аркус" – Лясковец. Състоянието на тези заводи е добро и в перспектива през следващите години те трябва да се развиват. Защото отбранителната промишленост е изключително важна и е от голямо значение за нашата икономика.

През последните години действията или бездействията на правителството по отношение на отбранителната промишленост доведоха до нарушаване баланса на тези заводи, доста пазари бяха закрити. Следствие от това е и високата безработица в цели райони като Сопот, Казанлък и др.

Българските заводи произвеждат оръжие по руски лицензи или по собствени разработки. За в бъдеще перспективите трябва да бъдат насочени към производство на НАТО-изделия. Ето защо е от голямо значение предложенията за коопериране от САЩ и Европейския съюз по отношение на нашата отбранителна промишленост. Това е бавен процес, който не може да стане веднага поради необходимите настройки на мощностите, които са пригодени към съвсем друг тип изделия и от особена важност е реструктурирането на отбранителния комплекс.

Особено важно е изграждането на стратегия за възстановяване на отбранителната промишленост. Тя трябва да включва няколко основни елемента. На първо място, изключително стриктно трябва да се спазват санкциите наложени от международните организации по отношение на износа за определени държави и региони. На второ място, стимулиране на износа на специална продукция при спазването на всички препоръки на международните организации. Възвръщане на стари позиции и навлизане на изцяло нови пазари. Например Южна Америка е пазар с голям потенциал и е възможно насочване на усилията ни за навлизане на ниши за български военни заводи. Друг пазар с голям потенциал е Близкият изток, въпреки, че досега България е изнасяла специална продукция за Азия, Африка и Южна Америка.

Ефективният експортен контрол е от огромно значение за изграждане на международния авторитет на България и в същото време осигурява предпазване на страната от налагането на санкции. В последните години обаче на системата за експортен контрол е нанесен чувствителен удар. Например експортният контрол по отношение на оръжието и стоките с двойна употреба, който преди 1997 г. се осъществява от две дирекции, е смален до един отдел, в който реално работят по трима, дори и двама експерти. Ето защо е от голямо значение да се наблегне на подобряването на експортния контрол. Ведомствата, отговорни за контрола на търговията с оръжие са: издаването на лиценз от междуправителствения съвет, който е със срок шест месеца или година. След като бъде издаден лиценз от междуправителствения съвет, разрешения за отделни сделки дава Комисията за контрол и разрешения на външнотърговските сделки с оръжия и стоки и технологии с двойна употреба към Министерството на икономиката. В тази комисия, която се занимава вече оперативно с издаването на разрешения за всяка една конкретна сделка, са включени представители на министерствата на вътрешните работи, на външните работи, отбраната и икономиката. Третото ниво на контрол е самата оперативна дейност, в която вече се включва и Агенция "Митници", и МВР и съответните служби. Тези три нива съставляват експортния контрол. Като част от действията на правителството за подобряване на експортния контрол законът за външнотърговската дейност с оръжие е приоритетен. Проектът е в абсолютен синхрон със съществуващото в тази област европейско законодателство. Много важни моменти са лицензирането на посредниците. Това е

препоръка от Европейския съюз и от САЩ. Когато има някакви нарушения санкциите ще бъдат доста по-сериозни.

За българската армия има само един път – реструктуриране и превъоръжаване по стандартите на НАТО. От това доколко военните фабрики са способни да се пренастроят на същата вълна ще зависи дали през следващите години вътрешният пазар за продукцията им ще се разшири значително, или ще загубят и символичната пазарна ниша, която имат у нас.

Според проучване на БАН се очаква значително разрастване на българския пазар във връзка с провеждането на военната реформа.

Реформата в отбраната създава условия за модернизация от всички въоръжени сили, а оттам и предпоставки за участие на отбранителната индустрия в модернизацията. В момента българската отбранителна индустрия има ограничени възможности за решаване на тази задача, респективно за ефективно участие в модернизацията на въоръжените сили. Това състояние може да бъде променено по два начина: чрез осигуряване на външен приток на технологии и инвестиции и самостоятелно, в смисъл национално развитие. От това дали военните заводи ще се справят с тази задача ще зависи дали те ще могат да се задържат и дори да разширят присъствието си на външните пазари.

Според международните наблюдатели очакванията, че приватизацията на българската оръжейна индустрия е панацея за решаването на проблемите на ВПК, търговията със спецпродукция и контрола върху нея, както и средство да се намали корупцията в тази сфера очевидно не се оправдават. Очевидно е, че без ясна концепция за военната ни промишленост тя е обречена на гибел. Такава концепция няма и до момента. Единственото направено досега е приетата програма за реструктуриране на отрасъла и започналата приватизация на военните заводи.

Източници

1. Закон за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия, <http://ppc.government.bg>, отменен 2002г.
2. Приватизация, <http://bg.wikipedia.org>
3. Аркус Лясковец, <http://www.lyaskovets.net>
4. „Аркус” – Лясковец подписа договор за \$30 млн. с арабска фирма, <http://www.dnevnik.bg>, 28.04.2004г., 19:44
5. „Арсенал” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
6. „Сдружение българска отбранителна индустрия”, <http://www.bdia-bg.com>
7. „РМД купи радиозавода в Търново за 1,1 млн. долара”, <http://www.omda.bg>, 30.12.1999г.
8. Създаваме предприятие между България и Китай за производство на битова електроника, <http://www.mi.government.bg>, 16.04.2003 г.
9. АП подписа договора за продажба на 92% от капитала на „Дунарит” ЕАД, Русе, <http://www.priv.government.bg>, 01.04.2005г.
10. „БЕТА” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
11. „Върбаново” - КПЗ ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
12. Шахъмова, М., Законно превзеха „Електрон прогрес”, <http://www.pressboard.info>, „Банкеръ”, 29. 06. 2004 , 20 стр.
13. Три приватизационни сделки подписани в Министерство на икономиката, <http://www.mi.government.bg>, 19.09.2000 г.
14. Продадени са 15,15 от капитала на „Импулс” АД, гр. Габрово, <http://www.mi.government.bg>, 30.04.2002 г.
15. „Лазерни и оптични технологии” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

16. "Пирел" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
17. „Струма-С” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
18. "Трема" ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
19. „Приватизирани са три обособени части от "ЕКОЕЛ" ЕАД – Плевен”,
<http://sun450.government.bg>, 27. 06. 2000 г.
20. „МАК” АД, <http://www.mak.bg>
21. „Мусала” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
22. „Оптикоелектрон Груп” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>
- „Самел-90” ЕАД, <http://www.priv.government.bg>

Приложение 7. 2000 – 2009 - Развитие на въоръжението след приемането на България в НАТО

Актуалността на изследването се определя от започналата в края на 90-те години на миналия век реформа, свързана с развитието на въоръжените сили, която промени коренно системата на националната сигурност на нашата страна. Промяната на структурата на Въоръжените сили и на подходите за управление на отбраната спомага за приемането на нашата страна в НАТО и Европейския съюз.

Обект на изследването е Системата за развитие на въоръженията (СРВ).

Предмет на изследването са промените на СРВ след приемането на България в НАТО и доколко заложените планове и изисквания са изпълнени.

Изследователската теза е, че забавената адаптация на структурата и процесите при въвеждането в действие и в досегашното развитие на СРВ води до неадекватно снабдяване и модернизация на въоръжението и техниката, което от своя страна забавя и процесите на трансформация на Въоръжените сили. Незавършеното технологично развитие на СРВ, ниското ниво на прозрачност на решенията, плановите, резултатите от дейността и липсата на публикувани изследвания и публична оценка от Народното събрание или други органи допълнително затрудняват изследването и усъвършенстването на процесите на СРВ. Всичко това налага приемането на програма за анализ и усъвършенстване на процесите, която:

- да идентифицира проблемите на отбранителната аквизиция;
- да използва стандартите за управление на жизнения цикъл с отчитане на добрите практики от чуждия опит;
- да включва всички нива на държавната администрация, имащи отношение към управлението на отбраната и отбранителната аквизиция.
- да осигури рамка за включване на отбранителната промишленост и обществени организации в процесите на СРВ.

СРВ е комплексна система, управляваща множество различни процеси със сложни процедури и дейности. Използва методи и подходи от различни научни области за изпълнението и управлението на процесите. Усъвършенстването на СРВ като цяло не може да бъде резултат само от едно изследване или от еднократен акт на решение. Необходими са дългосрочна рамка и програма, задаващи ясни цели и критерии за усъвършенстване на процесите.

Обхват и ограничения

Изследването е ограничено в периода след 2004 г. и е съсредоточено основно върху въвеждането и развитието на СРВ в България. В този смисъл изследването е ограничено само до етапите на идентифициране на проблемите, анализ на основните характеристики на процесите и съставяне на програма за усъвършенстване на процесите.

Подход и метод на изследването

При разработването на курсовата работа са приложени универсални подходи и методи за анализ и усъвършенстване на процеси, които идентифицират проблемите, сравняват алтернативите, които имат за цел усъвършенстване на дейностите и контрол на изпълнението.

Първи раздел - История на българската артилерия

Исторически се получава така, че българската артилерия се създава още преди създаването на третата българска държава. Неин праобраз са дървените топове, които българските въстаници използват в Априлското въстание от 1876 г. Топовете, които нашите предци са създали за нуждите на въстаниците се състоят от тяло, лафет и боеприпаси. За тяло се използва най-вече черешово дърво, чиято сърцевина лесно се

дълбае, а и дървото е здраво. Освен това се употребяват още бряст и бук. Тъй като някои топове не издържат на налягането на барутните газове и се пукат, то се налага същите да бъдат обковани с железни обръчи, а някои са обковани отвътре с тръби от ракиени казани, дебела ламарина, даже и с желязо. Бойната ос е дървена, а за лафет са поставени два дървени кола. За колела на лафета се използват колела от волски коли. Обикновено калибърът на топовете е 8-10 см, а дължината им – 1,5-2,5 кг. Първообраз на българския снаряд е кантареният топуз или други по-едри железни късове, а на първобитния шрапнел – всевъзможни тенекиени кутии, напълнени с оловни парчета от рибарски мрежи. За боен заряд се използва около 0,5 кг. черен каменарски барут.

Черешовите топове може да се считат за първата българска артилерия, макар и първобитна и неефикасна, но блестящ израз на българския боен дух, на неговата бойна инициатива и любов към своето оръжие.

След освобождението ни от Османско владичество през 1878г. Българската артилерия се създава едновременно с формирането на Българската войска въз основа на издадените на 25 април 1878г. от руския комисар в България княз Дондуков – Корсаков "Временни правила за образуване на Земска войска на княжество България". Със заповед N1 от 1 юли и заповед N 5 от 12 август 1878г. във всяка област е формирана по една батарея носеща името на областта: Първа Софийска, Втора Видинска, Трета Търновска, Четвърта Русенска, Пета Пловдивска и Шеста Сливенска.

Още на 10 септември същата година са сформирани две артилерийски бригади на батарейна организация. Първата включва в състава си 1, 5 и 6 батареи плюс планинска батарея, разположена южно от Стара планина, а втората – 2, 3 и 4 батареи плюс скорострелната батарея, разположени северно от Стара планина. По това време батареята е в състав 8 оръдия, 5 офицера и 273 войници. Личният състав на артилерията наброява общо – 16 000 души. Конският състав наброява общо 175 коня, от които 9 строеви, 145 артилерийски и 21 обозни.

Българската армия през 1880г. артилерията преминава на полкова организация. Първият артилерийски полк съгласно указ N 75 от 19.06 1880г. се формира в гр. Шумен в състав шест батареи. През май 1884г. в София се създава и първият учебен артилерийски полигон за подготовка на артилерийски офицери.

Създаденият през 1884г. учебен артилерийски полигон се явява първообраз на артилерийско училище в нашата армия. При формирането си българската артилерия се въоръжава с оръдия, снаряжение и облекло, които руската армия предоставя безвъзмездно на Българската земска войска. За формирането на българската артилерия русите дават както руски фунтови оръдия, така и круповски оръдия, взети като военен трофей от турците. След формирането на княжество България тук остават 202 оръдия, от които 148 са полски оръдия. Половината от полските оръдия са круповски, а другите – 9- и 4-фунтови. Останалите са: 20 планински (3-фунтови, Витвортови и Бродвелови), 24 крепостни (дълги и къси 24-фунтови и 6-дюймови мортири)) и 5 картечници – 6- и 10-стволни система Кобел. Главните отличителни черти на тогавашната артилерия са: разделно пълнене, стрелба с право мерене и липса на противооткатни устройства. Максималната далекобойност на 9-фунтовите оръдия е 3200-4500м, а на 4-фунтовите – 2400-3300м. По-голямата част от боекомплекта на фунтовите оръдия представлява обикновената едностепенна граната, предназначена да пораждава най-вече каменни и дървени сгради и стени. Поради слабото си фугасно действие тя е нискоефективна по земни насипи и по жива сила. Несравнимо по-мощен снаряд за пораждаване на жива сила е картечната граната, наречена по-късно шрапнел.

През 1904г. са приети на въоръжение 7,5 см скорострелно оръдие "Шнайдер" и 7,5 см планинско оръдие "Круп". Закупени са 36 броя скорострелни гаубици. Общо артилерията разполага с 1168 артилерийски системи и над 800 000 артилерийски

снаряда с различно предназначение. 512 от оръдията са скорострелни (324 от тях са полски, а 92 планински, 36 полски гаубици и 30 тежки оръдия). Щатната артилерия във всяка пехотна дивизия наброява 72 оръдия, а трите гаубични артилерийски отделения към армиите имат 72 гаубици. Планинската артилерия има 54 планински оръдия, а крепостната – 188 оръдия и гаубици. По това време се въвеждат и артилерийските тръби “Гьорц”, 65см и 100см далекомери на същата фирма. Всичко това предизвиква огромен интерес сред военните специалисти от цял свят. Важно е да се отбележи, че разделението на артилерията на скорострелна и нескорострелна е изключително важно от гледна точка на бойните им свойства. Нескорострелната е без противооткатни устройства и след изстрел цялото оръдие се откатава по станините или лафета и остава в това положение. За следващия изстрел разчета ръчно го дотиква в първоначално положение, мерачът отново се насочва и се произвежда следващия изстрел. В най-добрия случай скорострелността на такава артилерийска система е един изстрел на 3–5 минути, в зависимост от калибъра. С въвеждането на противооткатните устройства в началото на 1900г. значително се повишава скорострелността на артилерията. Първите скорострелни оръдия в нашата армия са приети на въоръжение през 1902г. и това са 150мм скорострелни гаубици Д/12 “Шнайдер”. За първи път в световната практика през Балканската война българската артилерия прилага нови способности и форми на бойно използване като огневия ваяк, преградния огън, централизираното управление на артилерията в бригадни, дивизионни и дори армейски артилерийски групи.

По-нататъшно развитие получава въпросът за свързките и наблюдението в артилерията. Организирана е гъста телефонна мрежа и система от наблюдателни пунктове.

След Първата световна война, която въпреки победоносните битки на нашата армия завършва злощастно за България, армията в това число и артилерията преживяват тежък период. След подписването на унизителния Ньойски договор от 1919г. България има право да притежава само 60 артилерийски системи. Този период е преживян едва през 1939г. Тогава постъпва на въоръжение нова материална част, предимно германска, създават се и първите противотанкови артилерийски формирования. Непосредствено преди Втората световна война артилерията ни има респектиращ състав и възможности. Най-малкото артилерийско подразделение е минохвъргачната рота на пехотната дружина. Ротата е снабдена с шест минохвъргачки и има 83 души. Пехотните полкове имат минохвъргачна рота от 9 минохвъргачки и 124 души, и возима бронеизстребителна рота от шест 37,2-мм оръдия и 86 души. Моторизираният пехотен полк от бронираната бригада има минохвъргачна рота от 12 минохвъргачки и 124 души и бронеизстребителна рота от девет 50-мм оръдия. Пехотните дивизии имат артилерийски полк и бронеизстребителна дружина. Пехотните корпуси имат също артилерийски полк. Общовойсковите армии имат артилерийски полк и бронеизстребителна дружина (моторизирана). В боевете и операциите на Втората световна война българската артилерия в тежка и ожесточена борба с жесток и силен противник се покрива с неувяхваща слава. Бяли са записани нови светли страници в бойните традиции на българската артилерия. Артилерията ни се е утвърдила като основна ударна сила на сухопътните войски. Усвоен и утвърден е принципът за съсредоточаване на усилията артилерията на участъка на пробива, основно чрез привличане на артилерията на вторите ешелони. Потвърди се необходимостта планирането на разузнаването, огъня и маньовъра на артилерията при пробив да се осъществява до най-малки подробности централизирано в мащаба на обединението. Това осигурява най-добре внезапност, действителност и точност на огъня на големи маси артилерия. Като най-важна съставна част на огневата система при отбрана се утвърждава огънят на противотанковите средства. Непреодолимостта и устойчивостта

на отбраната зависи преди всичко от противотанковата отбрана, от нейната умела организация и ефективно действие, за което отговаря като правило началникът на артилерията. Наличието на артилерия в непосредствено подчинение на всеки общовойсков командир им дава възможност да влияят активно върху развитието на боя. Потвърди се основният принцип за успешно бойно използване на артилерията в най-тясно взаимодействие с танкове, пехота и авиация.

След Втората световна война българската артилерия се развива според потвърдените от войната принципи и се превъоръжава със съветска материална част – 76-мм оръдие "ЗИС-3", 76-мм полково оръдие 82-мм и 120-мм минохвъргачки, 45-мм противотанково оръдие. През 1948г. се създава самостоятелно артилерийско училище в София, което по-късно е преместено в Шумен. През периода 1948-1955г. на въоръжение навлизат 85-мм оръдие Д-44, 100-мм оръдие БС -3, 122-мм гаубица М-30, 152-мм гаубица-оръдие МЛ-20, реактивните системи БМ-13 и БМ-14, САУ-100 и др. Известен спад в развитието на артилерията има през периода 1961-1969г. Под влиянието на коалиционната доктрина и масовото навлизане във войските на ядреното оръжие като основно средство за разгром на противника е подценена ролята на артилерията. Създават се ракетните ни войски, което води и до промяна в названието на рода войска, нарича се "Ракетни войски и артилерия". В края на петдесетте години СССР отправя предложение към страните участнички във Варшавския договор да се въоръжат с ракетни комплекси. В България предложението е обсъдено и решено да се закупят предлаганите ракетни комплекси. За целта се пристъпва към изграждането на първата ракетна бригада в Самоков. През пролетта на 1961г. група офицери завършва подготвителен курс в артилерийското училище в Шумен. След осеммесечно обучение в Русия, през октомври 1961г. групата се завръща и се заема с изграждането на първата ракетна бригада и армейска подвижна ракетно-техническа работилница (база) в Самоков. Първата ни ракетна бригада е въоръжена с комплекса 8К11, снабден с ракета Р-170 и верижна пускова установка ИСУ-1С2К. В началото на септември 1962г. бригадата от Самоков се завръща от учение в Капустин Яр (СССР) на ново назначение в Марино поле, край Карлово. Там започва развръщането на втора ракетна бригада. На полигона Капустин Яр в СССР на 28 август 1962г. е извършен първият пуск на българска ракетна бригада от Самоковските ракетчици. Пускът е оценен за "отличен". През 1963г. започва развръщането на трета ракетна бригада в Кабиле край Ямбол. Трите бригади са подчинени съответно на Първа, Втора и Трета армия на сухопътните ни войски. През 1964г. се формира четвърта бригада в Телиш, подчинена пряко на Командването на сухопътните войски. На въоръжение в българската армия постъпват тактическите ракетни комплекси 2К-6 (Р-30), сведени в отделни ракетни дивизии в състава на общовойсковите съединения с по 2-4 пускови установки и оперативно-тактически ракетни комплекси 8К-11 (Р-170), сведени в ракетни бригади. През осемдесетте години те бяха превъоръжени с 9К-52 "Луна-М" и 8К-14. През втората половина на осемдесетте години постъпиха на въоръжение ракетни комплекси 9К-79 "Точка" и 8К-714 "ОКА". В този период противотанковата артилерия получи първите ПТУР "Шмел", заменени по-късно от "Малютка". В края на шестдесетте години е преосмислена ролята на артилерията в една съвременна война и през 1969г. се сформират отново армейски артилерийски полкове, армейски противотанкови артилерийски полкове и противотанкова бригада резерв на главното командване (РГК). Артилерията получава нова материална част като 130-мм оръдие М-46, РСЗО БМ-21 "Град", 100-мм противотанково оръдие МТ-12. По-късно започват да постъпват на въоръжение 122-мм самоходни гаубици 2С-1 "Гвоздика", 152-мм самоходна гаубица 2С-3 "Акация" и др. През 1984г. беше създадена първата в българската история артилерийска дивизия в състав от четири артилерийски бригади – оръдейна, гаубична,

тежка гаубична и реактивна с по 72 артилерийски системи във всяка. Тя бе създадена и функционираше във Висшето военно артилерийско училище в Шумен. Скоро след нейното създаване тя бе разформирована след подписване на Парижките договорености за ограничаване на въоръженията. Важно направление, на което се отдава изключително значение е процесът на автоматизация в артилерията. През 1989г. на въоръжение в артилерията на Българската армия е приета първата автоматизирана система за управление на огъня на артилерийския дивизион (АСУОАД) "Искра" в 12 мотострелкови полк в Елхово, разработена от колектив преподаватели от ВНБАУ в Шумен. Тя е предназначена за повишаване на оперативността, надеждността и качеството на управлението на артилерийските подразделения, въоръжени със 122мм самоходни артилерийски установки. Техническата база на АСУОАД "Искра" включва: комплекс от средства за автоматизация на командира на дивизиона и командирите на батареи; комплекс от средства за автоматизация на старшите офицери на батареи; комплекс от средства за автоматизация на командирите на самоходни артилерийски установки. В артилерийския дивизион със средства за автоматизация са оборудвани: една КЩМ на командира на дивизиона; три КЩМ на командирите на батареи; три КЩМ на старшите офицери на батареи; осемнадесет самоходни артилерийски установки, снабдени с необходимите терминали на командира и мерача. С цел повишаване на живучестта и оперативността на управлението оборудването на всички КЩМ е еднотипно. При необходимост поемането на управлението на дивизиона може да стане за кратко време от който и да е командир на батарея. Поради това всяка една КЩМ притежава следните основни системи: система за навигация и топопривързване; система за електрозахранване; комплекс средства за свръзка; система за жизнеосигуряване; комплекс от средства за автоматизация и предаване на данни. Комплексът от средства за автоматизация и предаване на данни в КЩМ включва следните устройства: бордови компютър ИЗОТ 1077С, предназначен за автоматично приемане, обработка, съхраняване, изобразяване и предаване на информацията; износим специализиран терминал на разузнавача - 3бр. Осигурява предаване на информация в бордовия компютър за местоположението на разузнавателното средство, местоположението и характера на целите и осигурява възможност за коригиране на огъня; комбиниран износим разузнавателен прибор, комплектуван с апаратурата за предаване на данни; апаратура за предаване на данни (АПД), осигуряваща кодограмно предаване на съобщения. Комплексът от средства за автоматизация в САУ включва комплект индикаторни устройства, едноканална апаратура за предаване на данните и автоматични предпазители за ограничаване на стрелбата в заповядан район. От 1996г. на въоръжение в артилерията на Българската армия и по конкретно в 9 танкова бригада в Горна баня е приета АСУОА "Вулкан". Тя е универсална система, предназначена за повишаване на оперативността, надеждността и качеството на управлението на артилерийските подразделения въоръжени с различни калибри артилерийски системи, с цел по ефективно управление на техните бойни възможности. Системата включва 7-8 машини за управление на огъня и 18-24 САУ със средства за автоматизация в тях. Комплекса от средства за автоматизация (КСА) и предаване на данни включват: 32 разреден бордови компютър с координатен указател и плосък цветен екран на течни кристали. Предназначен е за автоматизирано приемане, обработване, съхраняване и изобразяване на информацията; износим специализиран терминал за разузнаване и управление. Използва се при развързване на спомагателни ПУ (ПНП, СНП и др.), както и при обслужване на стрелбата от придадени разузнавателни средства; апаратура за предаване на данни (АПД). Осигурява кодограмно предаване на съобщения в канала за свръзка, шумоустойчиво кодиране, криптиране, засекретяване на предаваните и разсекретяване на приетите съобщения; КСА в САУ включва 16 разреден оръдеен

терминал с индикатор на течни кристали, позволяващ изобразяване на 80 символа (4 реда по 20 символа в ред). Оръдейният терминал заедно с индикаторите на мерача и пълнача осигуряват изобразяване на командите за водене на огън, смяна на мерниците и ъгломерите, отчитане на изразходваните боеприпаси и автоматично предаване на тази информация на СОБ. Приложното програмно осигуряване е разработено в среда Windows. То позволява решаване на всички задачи по подготовката и управлението на огъня: предварителна подготовка на стрелбата; управление на огъня; контролни задачи; спомагателни задачи. На 24.12 1998г. след спечелване на конкурс от фирмата "Маркони" се въвежда в съединенията и частите, определени за превъоръжаване по националната програма за присъединяване на Република България към НАТО Полева интегрирана комуникационно-информационна система (ПИКИС). ПИКИС представлява напълно военизирана, подвижна, многоцелева, интегрирана цифрова телекомуникационна система, която може да осигурява комуникационни услуги и на стационарни, и на подвижни абонати с реч и данни и която може да се съгласува с външни системи чрез предвидени за целта интерфейси. Системата е сложна и самоподдържаща се за тактическо приложение в напълно дуплексен режим за обмен на телефонни и факсимилни сигнали, бавнодвижещи се видеокартини и данни. Тя може да бъде използвана за осигуряване на високоуниверсална мрежа за пренасяне на цифровия информационен поток за командване и управление. За интегриране на съществуващата АСУОА "Вулкан" в системата за управление на войските ПИКИС бе създаден и приет на въоръжение усъвършенстван вариант на АСУОА – "Вулкан С – ПИКИС" – приета през 2003г. в самоходния гаубичен дивизион на 61 Стрямска механизирани бригада в Карлово, след което се очаква да бъде приета и в 5 Шипченска механизирани бригада в Казанлък.

Днес България е пълноправен член на НАТО. В тази връзка предстои реструктуриране на артилерията съгласно новите организационно-щатни структури на Българската армия. Съставът, организацията и въоръжението на артилерията на Българската армия в настоящия момент се определят от общите задачи и отговорности в рамките на Северно атлантическия договор. Въоръжените ни сили се изграждат така, че да отговорят на основните задачи поставени в Концепцията за национална сигурност и във Военната доктрина и Военната стратегия. Реализирането на задачите поставени пред Въоръжените сили се извършва с План за организационното изграждане и структура на въоръжените сили до 2004г. Съгласно плана от наличните към 1999г. 2605 артилерийски системи до 2004г трябва да бъдат съкратени 34%, или 886 бройки. Към края на 2004г. България разполага с 1719 артилерийски системи. Въоръжените сили на Република България се изграждат с потенциал за водене на отбрана на един театър на военните действия. Формирането и управлението на групировките за отбрана и за операции различни от война се извършва в съответствие с концепцията за многонационални съвместни оперативни сили. Главно направление в изграждането и развитието на Българската армия е създаването на ефективни, модулни, компактни, маневрени, боеспособни, относително самостоятелни и всестранно осигурени структури, способни да осъществяват отбрана на страната и равностойно партньорство в международните инициативи за поддържане на мира. Войските и силите на българската армия се изграждат за изпълнение на разностранни мисии в доктринално и техническо взаимодействие помежду си и със силите на НАТО. В настоящия момент войските и силите функционално са сведени в съответствие с План 2004 ракетните войски и артилерията преминават към нова структура, съобразена с преход от армейско-дивизионна към корпусно-бригадна организация. През 2002г. след нарочно решение на Народното събрание оперативно-тактически ракетни комплекси 8К-14 и 8К-714 и тактически ракетни комплекси 9К-52 бяха снети от въоръжение и унищожени.

Корпусната артилерия включва артилерийска бригада, въоръжена със 152-мм оръдие-гаубици Д-20 и БМ-21 "Град". Бригадната артилерия е в състав един – два самоходни артилерийски дивизиона, въоръжени със 122-мм самоходни гаубици 2С-1, противотанкова батарея, въоръжена със 100-мм противотанково оръдие МТ-12 и ПТУРК "Фагот". Батальонната артилерия включва 120-мм самоходни минохвъргачки "Тунджа" българско производство и противотанкова батарея с ПТРК "Фагот". В механизирани роти има на въоръжение 82-мм минохвъргачки и тежките противотанковите гранатохвъргачки СПГ-9. Перспективите в превъоръжаването на нашата артилерия предвиждат закупуване на РСЗО MLRS и "Смерч". Основна артилерийска система и за в бъдеще ще остане 122-мм самоходна гаубица 2С-1, която българският военнопromишлен комплекс има възможност да произвежда. Предвижда се до края на 2006г., в сътрудничество с други страни да се започне внедряването на автоматични наземни датчици и/или машини за наблюдение в подкрепа на наземното наблюдение. Тези системи трябва да могат да откриват, установяват местоположението, да описват характеристиките (да разпознават целите) и предават събраната информация в мащаб на времето близък до реалния. Възможностите им трябва да позволяват работа при различни метеоусловия, а комуникационното им оборудване за поставяне на задачите и за разузнавателните цели трябва да е оперативно съвместимо.

Втори раздел- Състояние на ВС след 2003 г

В периода до 2003 г. по отношение на въоръжението, се наблюдава едно натрупване на отбранителна аквизиция, т.е. снабдяване с военна техника. След приемането на България в НАТО развитието на въоръжението се определя от проектното изпълнение на заложените от Алианса изисквания, модернизация на съществуващото въоръжение на база предстоящи мисии и снабдяване със специализирана техника за тяхното успешно изпълнение, за което е необходимо подробно разглеждане на приключилите и текущите проекти, за чието изпълнение от значение е състоянието и нормалното функциониране на системата за отбранителна аквизиция.

Основният акцент на изследването пада върху важните за анализа и усъвършенстването на процесите аспекти на Системата за развитие на въоръженията (СРВ) в България. Дадени са основните определения и са изведени характеристиките на СРВ. За нуждите на анализа е представен и процесът на въвеждане в действие на системата в нашата страна в периода след 1997. Идентифицирани са и са сравнени основните проблеми в процеса на внедряване и развитие на СОА в САЩ, Великобритания и България.

В текста е използвано понятието "отбранителна аквизиция" като синоним на "развитие на въоръженията". Прието е, че между двете понятия не съществува смислова или каквато и да е друга разлика. По време на въвеждане на СРВ в България е прието в нашата практика да се използва понятието "развитие на въоръженията" като превод на "defence acquisition". След издаването на Стратегията за отбранителна аквизиция от МО понятието отбранителна аквизиция получава по-голяма популярност и вече се използва като основно.

Значението на отбранителната аквизиция е близко до финансовия смисъл на понятието аквизиция. При отбранителната аквизиция, разбира се, не става дума за придобиване на акции или компании, а за всички процеси - и все по- често (съгласно съвременните виждания за развитието на отбранителната

аквизиция) и цялото знание, необходимо за придобиване и освобождаване от даден продукт или оръжейна система.

След 2004 г. и приемането на редакцията на Плана за организационно изграждане и модернизация на ВС до 2015 от 10 ноември 2004 г. СППБ е трансформирана в Интегрирана система за управление на ресурсите за отбрана (ИСУРО), но няма никакви други публикувани документи за тази промяна. С нея в План 2015 е въведена и нова Система за управление на развитието на Въоръжените сили (СУРВС), обединяваща ИСУРО, СНОС и СОА. Няма публикувани официални документи за устройството и дейността на СУРВС и ИСУРО.

Целта на СОА до голяма степен характеризира и ролята, която трябва да изпълни системата при управлението на отбраната - осигуряването на ВС с

подходящото въоръжение, навреме и с минималните възможни разходи.

От присъединяването си към Алианса на 29 март 2004 г. България доказва, че е в състояние пълноценно да изпълнява задълженията и отговорностите, произтичащи от членството си в НАТО, с утвърден образ на предсказуем, надежден и стабилен партньор на Алианса.

Българският принос към дейностите на НАТО е многокомпонентен. България работи активно за укрепване на политическия диалог консултации и координация в рамките на Алианса, дава своя принос към операциите и мисиите на НАТО в отговор на кризи и към развитието на военните способности на Алианса.

През 2003-2004 г., в периода непосредствено преди приемането на България в НАТО, са поети над 60 конкретни съюзни ангажимента, изпълнението, на които е заложено в плановите на Алианса за колективна отбрана, които имат за цел развитие и осигуряване на способности за участие в системата за колективна отбрана в следните ключови области:

- Deployment, mobility and sustainment (Способности за развърщане извън територията на страната, мобилност и поддръжка);
- Force protection and survivability (Способности за защита на силите и живучест)
- Precision strike, distributed operations and coherent effect (Способности за точни, разпределени и съгласувани действия);
- Information superiority and network enabled capabilities (информационно превъзходство и способности за мрежово центрични действия)
- Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (Способности за формиране и споделяне на разузнавателна информация на БП.)

Едновременно с това стартира и Стратегическият преглед на отбраната, който дефинира основните задачи в национален и съюзен план, формулира основните параметри на бъдещите въоръжени сили на Република България, основните направления, в които следва да бъдат развивани оперативните способности на армията и финансовата макрорамка за периода до 2015 г.

Основните мисии на въоръжените сили на страната са формулирани по следния начин:

Отбранителна – със следните задачи:

- Отбрана на страната в рамките на система за колективна отбрана;
- Участие в колективни отбранителни действия извън територията на страната.

Подкрепа на международния мир и сигурност – със следните задачи:

- Участие на международни операции в отговор на кризи извън територията на страната;
- Участие на международни операции за гарантиране на мира и сигурността
- Участие в многонационални формирования;

- Участие в системата за контрол на въоръженията и мерки за укрепване на доверието и сигурността.

Принос към националната сигурност в мирно време – със следните задачи

- Наблюдение, контрол и защита на територията на страната
- Участие в борбата с тероризма, организираната престъпност и трафика на наркотици, хора и оръжие;
- Поддръжка и защита на населението при природни бедствия, аварии и катастрофи;
- Участие в операции по издирване и спасяване и др.

Така, че процеса на модернизация трябва в максимална степен да бъде съобразен както с изискванията, произтичащи от членството ни в НАТО, така и тези, произтичащи от мисиите и задачите на национално ниво при това в условията на ограничени финансови ресурси. Това наложи разработването и прилагането на ефективна стратегия. Анализите показаха, че е най-целесъобразно балансираното развитие на оперативните способности, необходими за изпълнение на съюзни ангажименти и тези за национални нужди, да се реализира чрез изпълнението на определен брой по-мащабни проекти, при което съюзните ангажименти да се изпълняват приоритетно (пилотни елементи на проектите), а впоследствие на тази база да се доизградят способности за национални нужди. По този начин се избягват следните негативни последици:

- Изпълнението на поетите съюзни ангажименти (цели на въоръжените сили) да става без единен замисъл („на парче“), което би довело до недопустимо разнообразие на въоръжение и техника в БА и би увеличило значително разходите за обучение и поддръжка;

- През следващите десетина години да се образува технологична „пропаст“ между подразделенията, оборудвани по стандартите на НАТО за изпълнение на съюзни ангажименти и останалите подразделения в БА.

На тази база е изготвен план за модернизация на въоръжението и техниката, част от Плана за организационно изграждане и модернизация на Въоръжените сили до 2015 г.. Реализацията на този план в периода до 2015 г. на практика трябва да обнови почти изцяло основната част от материално-техническата база на БА. В него, с решение на предходното правителство бяха обособени и подредени по приоритет 11 наистина мащабни за възможностите на страната проекти. Освен тях плана включва и 23 по-малки по мащаб, но също така важни за бъдещето на армията проекти.

При реализацията на 11-те проекта се предвижда широко прилагане на офсетни програми, като по този начин освен непосредствения ефект върху въоръжените сили, ще бъдат постигнати икономически, технологични, финансови и не на последно място политически ползи за държавата.

ПРИКЛЮЧЕНИ ПРОЕКТИ

Превъоръжаване с автомобилна техника

На 19.12.2003 г. е сключен рамков договор с фирма Даймлер –Крайслер за доставка на автомобилна техника. По този рамков договор има подписани два контракта за доставка (със съответните офсетни споразумения), по които вече са доставени 172 автомобили, някои от тях са на мисия в Афганистан. Вижданията към момента са, че общо по проекта до 2014 г. ще бъдат доставени над хиляда автомобили от различен клас.

Придобиване на нови вертолети за ВВС и ВМС

Съгласно сключения на 28.01.2005 г. договор с френската фирма “Юрокоптер” се предвижда доставка през периода 2006-2011г. на 12 бр. “Кугар” за ВВС и 6 бр.

“Пантер” за ВМС. Към момента договорът се изпълнява успешно и са доставени шест броя „Кугар”, които са приети на въоръжение по установения ред.

На 02.12.2005 г. е сключен договор с фирма Елбит Системс за **възстановяване на летателната годност и модернизация на 12 броя вертолетите Ми-24 и 6 броя Ми-17**. Договорът е със срок на действие три години от датата на влизането му в сила – 28.12.2005 г. Договорът е прекратен поради невъзможността на контрактора да осигури изпълнението му в договорените срокове. В момента се разработва реалистичен вариант за реализация на проекта. С цел предварително запознаване на фирми, възможни изпълнители на поръчката с необходимите изисквания за ремонт, удължаване на техническия ресурс и модернизация на вертолетите Ми-24, както и подпомагане на маркетинговото проучване, дирекция “Политика по въоръженията и техниката”, на база предложени от Щаба на ВВС въпроси, изпрати писма “Искане на информация” до чуждестранни фирми (общо 10 бр.), за запознаване и изпращане на оферти. Получени отговори от шест фирми. Също така, със Щаба на ВВС бяха съгласувани конкретни програми и проекти, изисквани от МО като директен офсет във връзка с организирането на процедурата за възлагане на специална обществена поръчка с компенсаторно споразумение. Разработват се варианти на стратегията за реализация като се търси най-подходящия начин за ангажиране на ТЕРЕМ, Рособорн и чужда фирма, притежаваща възможности за модернизация на авиотехниката и притежаваща споразумение с Рособорон.

Придобиване на нови транспортни самолети

На 11.05.2006 г. влиза в сила договора с фирма Алениа Аеуронаутика за придобиване на 5 броя транспортни самолети С-27 J Спартан със срок за изпълнение до края на 2011 г.

Съгласно клаузите на договора, съществува открита опция за закупуване на още 3 броя самолети, като решение за това министерството на отбраната трябва да вземе до края на съответната година.

Първият самолет С-27J Спартан за българските ВВС е доставен и приет на официална церемония на 13.11.2007 г. в авиобаза Враждебна. Останалите ще бъдат доставяни по един годишно. В съответствие с графика през 2007 г. трябва да бъдат извършени доставки на следните материални средства и услуги: технически публикации (документация); обучение на летателен състав (пилоти, втори пилоти и бордни механици по десантното оборудване); обучение на инженерно-технически състав; специално наземно оборудване и инструменти; резервни части; първият самолет С-27J за българските ВВС.

Въпреки че не е в групата на 11-те приоритетни проекти, проекта за **възстановяване на летателната годност на изтребители МиГ-29** е от изключителна важност, тъй като касае способностите за контрол на въздушното пространство и режима на полетите над територията на страната и изпълнение на съюзните задължения по изпълнение на функцията “сър полисинг” до придобиването на нов многоцелеви изтребител. Проектът за възстановяване на летателната годност и преминаване към експлоатация по техническо състояние на 16 бр. самолети МиГ-29 се изпълнява от РСК МиГ и бе със срок за изпълнение до края на 2008 г.

До края на 2007г. следваше РСК “МиГ” да предаде на МО седем възстановени самолети, но поради възникнали затруднения при изпълнението на дейностите са предадени 3 бр.

Общата стойност за реализация на горесцитираните проекти е от порядъка на един млрд. лева. Това несъмнено са проектите с най-висок приоритет и чието изпълнение допринася за решително изграждане на нови оперативни способности на Въоръжените сили, което ще им даде възможност да изпълняват голяма част от

широкия спектър от задачи, включително за нуждите на колективната сигурност. Освен това, чрез изпълнение на подписаните офсетни споразумения (в частта им за индиректен офсет) се откриват възможности за инвестиции в българската икономика за около 260 млн. лв. по номинал, а общите офсетни ползи възлизат на около 1,5 млрд. лв.

Използвана литература:

- 1.Проекти за модернизация на Българската армия-доклад за директора на дирекция „Политика на въоръженията и техниката”
- 2.Дисертационен труд на Георги Георгиев Пенчев „Усъвършенстване на процесите за развитие на въоръженията в Р.България” 2009 година
3. <http://bg.wikipedia.org>
4. <http://www.bulgaria-nato.org/>
5. <http://www.omda.bg>
6. <http://www.mediapool.bg>
7. <http://www.bnr.bg>
8. <http://www.econ.bg>
9. <http://bulgaria.actualno.com>